

COVID-19'UN KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNE ETKİLERİ

TURKONFED

TURKONFED

2021

**COVID-19'UN
KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNE
ETKİLERİ**

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	7
1. YÖNETİCİ ÖZETİ	8
2. COVID-19 SÜRESİNCE TÜRKİYE EKONOMİSİNİN DURUMU.....	11
3. İŞLETMELERİN DEMOGRAFİSİ	19
3.1. Girişimci Kadınların Demografik Bilgileri.....	20
3.2. İşletmelerin Demografik Bilgileri	21
3.3. Kadın Yönetici ve Çalışan Oranları	23
4. COVID'İN ETKİLERİ	26
4.1. Covid-19 Pandemisinin İşletmelerin Cirolarına Etkileri.....	28
4.2. İnternet Kullanımı ve E-Ticaret.....	35
4.3. Pandemi Tedbirlerini Kuruluşlar Üzerindeki Etkisi	37
4.4. Gelecek Öngörülleri ve Beklentiler	40
4.5. Covid-19'un Kişisel Etkileri.....	42
5. SONUÇ.....	46
5.1. Araştırma Bulguları	47
5.2. Covid-19 Pandemisiyle Değişen Ekonomi Sonrası Fırsatlar ve Öngörüller.....	49
5.3 ÖNERİLER	50
KAYNAKÇA	52
EK: TABLO VE GRAFİKLER.....	53

TÜRKONFED resmi yayınıdır.
Türkiye, Temmuz 2021.
Her hakkı saklıdır.

TASARIM :
Archetype Creative
[instagram.com/arc.cre.stu](https://www.instagram.com/arc.cre.stu)

ADRES: Refik Saydam Cad. Akarca Sok.
No.41 Tepebaşı Beyoğlu/İstanbul
+90 212 251 73 00
+90 212 251 58 77
info@turkonfed.org
www.turkonfed.org

ÖNSÖZ

Reyhan AKTAR
İş Dünyasında Kadın
Komisyonu Başkanı

Çin'de 2020 Mart ayı itibarı ile bir hastalık olarak ortaya çıkan COVID-19 pandemisi yaklaşık iki yıldır tüm dünyayı etkisi altına aldı. Pandeminin yayılma hızındaki yoğunluk sebebiyle kısa dönemde küresel etkileri de hissedilir oldu. Özellikle iş dünyasında sayılı sektörler dışındaki hemen hemen tüm sektörlerde karantina ve kapanma süreleri dolayısıyla, iflaslara kadar giden negatif etkiler görüldü.

Türkiye'de de diğer çoğu ülkede olduğu gibi politika yapıcılar tarafından iş dünyasında yaşanan olumsuz etkilenme düzeyini azaltmak adına, belli dönemlerde ihtiyaçlara yönelik olarak ekonomik destek paketleri açıklandı. Birçok kesimi maddi olarak kısmen rahatlatan ekonomik destek paketleri ve teşviklerin kadın girişimciliği üzerindeki rahatlatıcı etkisi de ne yazık ki çok kısıtlı kaldı.

TÜRKONFED, TÜSİAD ve UN Women iş birliğinde 2020 yılının Temmuz ayında COVID-19 Salgınının Kadın Çalışanlar Açısından Etkileri'ni araştırdığımız raporda, sektör ayrımı olmaksızın çalışan kadınların COVID'den etkilenme durumunu inceledik. Kadın çalışanların, erkek çalışanlardan farklılaşan sorunlarına ve şirketler için çözüm önerilerimize bu raporda yer verdik.

Sonrasında açıklanan destek paketlerinde kadın girişimciliği özelinde bir teşvik paketinin olmaması bizleri kadın girişimciliğine dair yeni bir araştırmayı gerçekleştirmeye yöneltti. Araştırmamız Türkiye'de uzun süreli kapanma sürecini içeren 2021 Mart ayında kadın girişimcilerle gerçekleştirildi. Araştırmaya katılan girişimci kadınların yüzde 52'si pandemiden '*çok fazla olumsuz*' etkilendiğini ifade ederken, işletme temsilcilerinin de yüzde 69'u salgın başladığından bu yana faaliyetlerinin *-geçici de olsa- durduğunu* belirtti.

İşletmelerin kapalı kaldığı sürede devlet tarafından paylaşılan destek paketlerin yetersizliği araştırmamızda da ortaya çıkan net bulgulardan biriydi. İşletmelerin yüzde 87'si devlet desteğinin yetersizliğine vurgu yaptı.

2021 Haziran ayı ile başlayan kısmi normalleşme ile birlikte vaka sayılarındaki azalışla birlikte Temmuz ayında tam normalleşme sürecine girildi. Kapanma döneminde kadın girişimcilerin salgından etkilenme durumlarını gözler önüne seren araştırmamız, yeni çalışmalar için rehber/yol gösterici niteliğindedir. Ülkemizin kalkınmasının en önemli kanatlarından biri olan kadın girişimcilerin desteklenmesinin, refah açısından önemli bir etken olduğuna inanıyoruz.

Rapor araştırma tasarımı ve veri analizi sürecinde görev alan **Reha Ruhavioğlu**'na, rapor yazımında görev alan **Ömer Burak Tek**'e, lojistik ve son okumalarda da görev alan **Emine Çoban** ve **Necla Yılmaz**'a teşekkür ediyorum. Özellikle rapor anket soru formunun yaygınlaştırılması konusunda desteğini esirgemeyen İş Dünyasında Kadın Komisyonu üye derneklerine ve rapor anket soru formunun geliştirilmesi, okumaların yapılması ile koordinasyon süreçlerinde görev alan TÜRKONFED İDK'da görev alan **Zelal Fahrioğlu**'na teşekkür ediyorum.

Saygılarımla.

GİRİŞ

Çin'de bir solunum yolu hastalığı olarak ortaya çıkan COVID-19 (CoronaVirus Disease-2019) salgını 11 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından pandemi olarak ilan edilmiştir. Salgın hastalığın kısa sürede küresel boyutta etkileri olmuş; ülkelerin, toplumların ve iş dünyasının birçok alışkanlığını sorgulatmış ve değiştirmiştir. Salgınla ortaya çıkan ve "Yeni Normal" olarak ifade edilen davranış kalıpları, değişimin uzun süreli hatta kalıcı sonuçlar doğuracağı öngörüsünü desteklemektedir.

COVID-19'un yakın temas ve insan hareketliliği ile daha kolay bulaşması nedeniyle dünya genelinde çeşitli kısıtlayıcı tedbirler alınmıştır. Birçok ülkede Olağanüstü Hal ilanına varan bu tedbirler ile gerek ulusal gerek uluslararası insan hareketliliğine ve başta gıda, sağlık ve temizlikle ilgili olmak üzere birçok ürünün uluslararası ticaretine ciddi kısıtlama getirilmiştir.

Belli bir yaş üstü ve kronik rahatsızlığı olan insanlar ve çocukların yanı sıra hastalık sayısına bağlı olarak toplumun geneli için sokağa çıkma yasaklarının uygulanması olumsuz ekonomik ve sosyal sonuçlara yol açmıştır.

COVID-19 salgınıyla mücadele kapsamında Türkiye'de de birtakım tedbirler alınmıştır. COVID-19'un pandemi olarak ilan edilmesinden 2 ay önce bir bilim kurulu teşkil edilerek, bilim kurulu önerileri doğrultusunda süreç takip edilmiştir. 11 Mart 2020 tarihinde Türkiye'de ilk vakanın görülmesi ve aynı tarihte COVID-19'un pandemi olarak ilan edilmesiyle birlikte hareketliliği kısıtlayıcı tedbirler ile koruma önlemleri alınmaya başlanmıştır. Bu kapsamda; sınır kapılarının aşamalı olarak kapatılması, yurtdışından ülkeye girişte karantina uygulanması, ülke içinde şehirler arası seyahat yasakları, toplu taşıma araçlarına ilişkin önlemler alınarak öncelikle kırılgan gruplara yönelik olmak üzere sokağa çıkma kısıtlaması gibi çeşitli tedbirler uygulanmıştır.

Salgının etkisine bağlı olarak tedbirlerin kapsamı genişletilirken eğitime ara verilmesi, sokağa çıkmanın belli kesimler için kısıtlanması, bazı iş kollarında işyerlerinin kapatılması, hafta sonu istisna tutulan sınırlı kesim dışında riskin yüksek olduğu bölgelerde toplumun geneli için sokağa çıkma yasaklarının uygulanması, şehirler arası seyahatler ile fiziki yakınlık oluşan yahut hastalığın bulaşma riskini artıran belli faaliyetlerin engellenmesi gibi tedbirler alınmıştır.

Covid-19 tedbirleri kapsamında Türkiye'de 23 Mart 2020 tarihinden itibaren Ekonomik İstikrar Kalkanı Paketi uygulanmaya başlanmıştır. Buna bağlı olarak Mart ayının ilk kısmının kısıtlı tedbirlerin uygulandığı bir dönem olduğu, ilk hastanın görülmesi ve COVID-19'un DSÖ tarafından pandemi olarak ilan edilmesi ile birlikte Mart ayının ikinci yarısından başlayarak salgının etkilerinin daha belirgin olarak ortaya çıkmasını takiben sağlanan kamusal imkanların da artırıldığı görülmüştür.

1.

YÖNETİCİ ÖZETİ

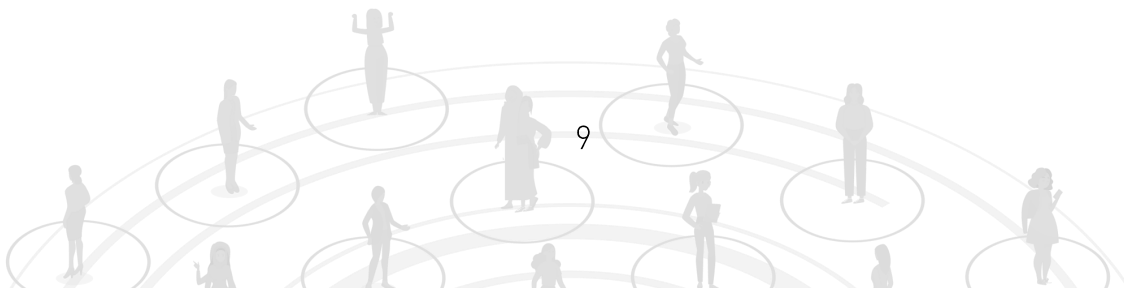
Bu araştırma, TÜRKONFED tarafından Covid-19 pandemisinin kadın girişimciler üzerindeki etkilerini anlamak amacıyla 2021 yılının Mart ayı boyunca yürütülmüştür. Türkiye'nin farklı bölgelerinden 198 kadın girişimcinin katıldığı araştırmada kadın girişimcilerden çevrim içi anket yoluyla elde edilen veriler aracılığıyla katılımcıların devam eden Covid-19 pandemisinden nasıl etkilendikleri, gelecek öngörülerini ve beklentileri analiz edilmiştir.

Araştırma sonucunda öne çıkan bazı temel bulgular aşağıdaki gibidir :

- Katılımcıların %84,3'ü beklenen şekilde salgından olumsuz etkilendiklerini belirtmektedirler.
- Girişimciler, pandeminin kadınları daha fazla olumsuz etkilediğini düşünmektedirler. Kadın girişimcilerin çalışanları arasında pandemiden çok olumsuz etkilenen kadınların oranı üçte ikine yakın seyrederken, bu oran erkeklerde 45,5'tir. Kadın girişimcilerin istihdam ettikleri arasında kadınların ağırlığı göz önüne alındığında olumsuz etkilenmenin daha derin olduğu söylenebilmektedir.
- **2019** yılında cirosunun azaldığını beyan eden katılımcıların oranı **%28** iken bu oran **2020** yılında **%74**'e yükselmiş ve cirosu azalanların oranı **2,5** katına çıkmıştır. Öte yandan cirosunun önceki yıla göre arttığını beyan edenlerin oranı ise **2019**'dan **2020**'ye gelindiğinde **üçte iki** oranında azalarak **%44**'ten yaklaşık **%15**'e düşmüştür.
- Otellerin ve yeme içme mekânlarının uzun süreler boyunca kapalı kalması sebebiyle konaklama ve yemek sektöründe faaliyet gösteren firmalar arasında **2020**'de cirosunu arttırabilmiş olanlar yok denecek kadar azdır (%2,6). **2019** yılında ciro artışı kaydeden işletme oranının **%41** olduğu göz önüne alındığında bu sektördeki düşüşün dramatik boyutlarda olduğu görülmektedir.
- İşletme temsilcilerinin **%69,7**'si salgın başladığından bu yana faaliyetlerinin -geçici de olsa- durduğunu beyan etmişlerdir. Süre olarak incelemek gerekirse işletmelerin yaklaşık yarısı

(%46,4) **9-16** hafta arasında kapalı kaldıklarını beyan etmiştir.

- Pandemi döneminde kadınların erkeklerden daha yoğun bir şekilde iş kaybı yaşadıkları görülmüştür. Katılımcıların **%43**'ü kadın çalışan sayısının azaldığını söylerken bu oran erkek çalışanlar için **%32**'dir.
- İşletmelerin yaklaşık yarısı (%45,5) kısa çalışma ödeneğinden faydalanmıştır.
- İşletmelere yaşadıkları ekonomik durum sorulduğunda **%49,5**'i "çok zorluk çektiğini" beyan etmiştir. Ancak çok zorluk çektiğini söyleyen bu işletmelerin **%32,3**'ü bu zorlukları aşmak için hiçbir şey yapmadığını belirtmiştir.
- Pandemi döneminde uygulanan ekonomik destek yahut teşvik paketleri hakkında katılımcıların **%69**'u "hiç yeterli değil" değerlendirmesinde bulunmuşlardır.
- Pandemi döneminde uygulanan ekonomik destek yahut teşvik paketleri hakkında katılımcıların **%69**'u "hiç yeterli değil" değerlendirmesinde bulunmuşlardır.
- İşletmelerin sadece dörtte biri 2021 yılı sonu için kâr öngörürken katılımcıların yarısı, 2021 yılı sonunda zarar edecekleri öngörüsü içerisindeydiler. Bunun temel sebebini ise işletmelerin salgının kontrol altına alınma süreci ile ilgili öngörülerini oluşturmaktadır. Salgının ancak 2022 ve daha sonrasında kontrol altına alınacağını düşünenlerin oranı (%54,8) 2021 sonunda zarar edeceğini öngörenlerin oranıyla (%50,5) benzerdir.

- Kadın girişimcilerin pandemi sürecinde ev işleri ve aileye ayırdıkları zamanda belirgin bir artış görülürken alışveriş, kişisel bakım, spor gibi alanlara ayrılan zamanın azaldığı görülmektedir.
- Bütün bu veriler ışığında kadın girişimciler için iş-yaşam dengesinin temelden etkilendiğini ve bu dalgalanmanın girişimcilerin psikolojik durumlarını da etkilediği anlaşılmaktadır. Bununla paralel olarak kadın girişimcilerin duygu durumlarına bakıldığında çoğunlukla; endişeli, yorgun, karamsar, üzgün gibi olumsuz hislerin ön planda olduğu görülmektedir.
- Kadın girişimcilerin bir yandan salgının kişisel ve psikolojik etkileriyle baş ederken öbür yandan işletmelerinin salgın sürecindeki yükünü taşımak zorunda kaldıkları söylenebilir. Bütün bu süreçlerin birbirine eklendiği bir ortamda kadın girişimcilerin personellerine zaman ayırmakta, onların hayatını kolaylaştıracak tedbirler almakta zorlandıkları anlaşılmaktadır. Bu yönüyle kadın girişimcilerin hem hükümet hem oda ve borsalar hem de sektörün paydaşları tarafından ayrıca desteklenmeleri gerektiği görülmektedir.

2.

COVID-19 SÜRESİNCE TÜRKİYE EKONOMİSİNİN DURUMU

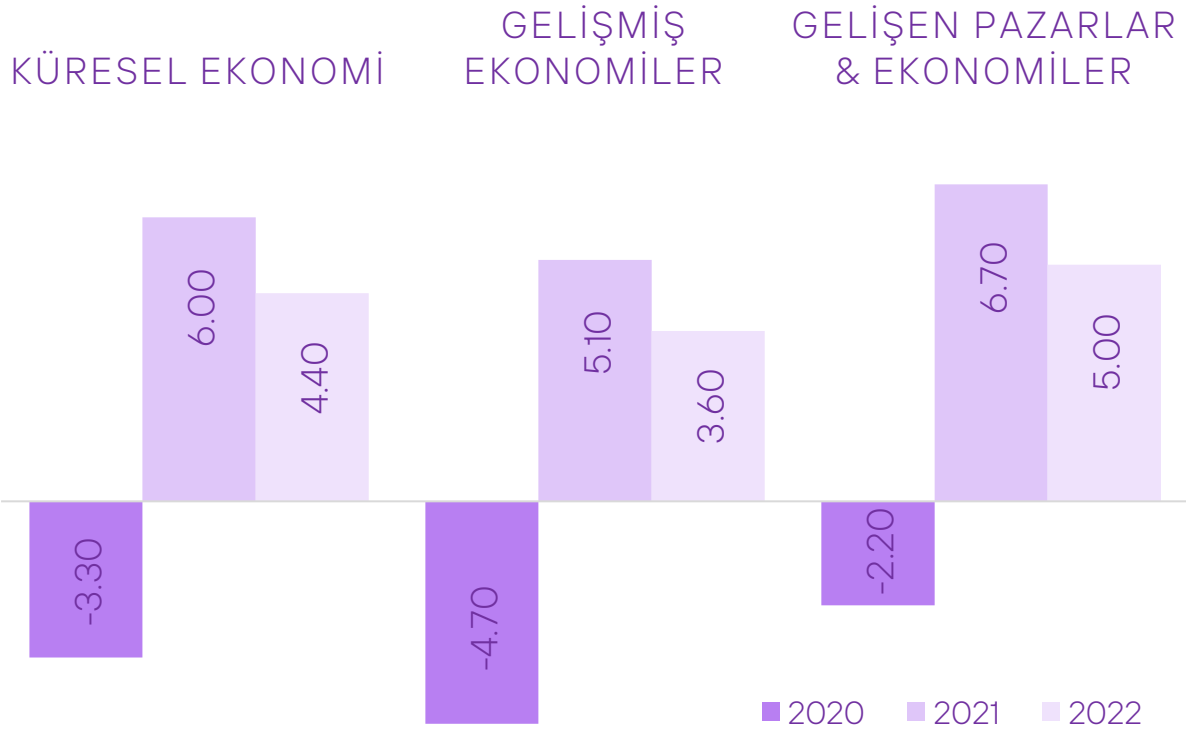

Salgın döneminde ekonomik anlamda ihtiyaç duyulan kesimlere uygun koşullarda kredi temin edilmesi, kamusal yükümlülüklerin ertelenmesi, kısa çalışma ödeneği ve nakit desteği uygulamalarından yararlanma koşullarının kolaylaştırılması, icra ve iflas takiplerinin durdurulması gibi tedbirler uygulamaya konulmuştur.

COVID-19, alınan tedbirlere ve oluşan durumun yarattığı belirsizliğe bağlı olarak dünya genelinde ekonomik anlamda bir gerilemeye sebebiyet vermiştir. Salgın dönemi nedeniyle değişen tüketici davranışlarının yanı sıra alınan tedbirlere bağlı olarak kapatılan sınır kapıları ve salgınla mücadele sürecinde ihtiyaç duyulabileceği değerlendirilen başta gıda, sağlık ve temizlik olmak üzere ürünlerin ticaretine ilişkin kısıtlamalar özellikle küresel tedarik zincirlerinin kopmasına neden olmuştur. Küresel tedarik zinciri kadar olmasa da hastalıktan kaynaklanan tedirginlik ve alınan tedbirler nedeniyle geçici süreli de olsa ulusal ölçekte de tedarik zincirinde kopmalar yaşanmıştır. Hareketliliğin azaltılmasına yönelik alınan tedbirler, özellikle fiilen işyerinde çalışma gerektiren sektörlerde üretimde kesintiler yaşanması gibi sorunlar doğurmuştur.

COVID-19 Salgının ekonomideki küresel boyuttaki etkisi büyüme oranlarına yansımıştır. 2020 senesinde küresel gayri safi yurt içi hasıla %3,3, gelişmiş ekonomiler %4,7, gelişmekte olan ülke ekonomileri ise %2,2 küçülmüştür. Bu dönemde Türkiye'nin GSYİH'sı ise %1,8 büyüdüğü görülmektedir. 2018 senesinde yaşanan döviz krizinin etkisinin görüldüğü 2019 yılında Türkiye ekonomisi toparlanmaya yönelik adımlar atmaya hazırlanırken 2020 yılında salgının yarattığı olumsuz etkinin altına girmiştir.

EKONOMİK BÜYÜME PROJESİYONU IMF DÜNYA EKONOMİK GÖRÜNÜM RAPORU (NİSAN 2021)

Kaynak: IMF, <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2021/03/23/world-economic-outlook-april-2021>

COVID-19'UN KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNE ETKİLERİ

GSYH SONUÇLARI, 4.ÇEYREK: EKİM - ARALIK, 2020					
Yıl	Çeyrek	Cari Fiyatlarla (Milyon TL)	Cari Fiyatlarla (Milyon \$)	Zincirlenmiş hacim endeksi	Değişim oranı (%)
2019	Yıllık	4.320.191	760.778	176,1	0,9
	1.	925.360	172.414	154,4	- 2,6
	2.	1.028.470	175.231	170,5	- 1,7
	3.	1.158.060	204.169	187,0	1,0
	4.	1.208.300	208.965	192,5	6,4
2020	Yıllık	5.047.909	717.049	179,2	1,8
	1.	1.073.528	176.579	161,3	4,5
	2.	1.035.789	152.268	152,9	- 10,3
	3.	1.413.804	196.569	198,7	6,3
	4.	1.524.788	191.633	203,8	5,9

Kaynak: TÜİK

Türkiye özelinde gelişmeler ulusal hesaplar üzerinden ana sektörler bazında takip edilebilmektedir. Bu kapsamda 2020 yılı çeyrek dönemler itibarıyla yaşanan değişim aşağıda gösterilmektedir. Nisan-Haziran dönemini kapsayan ikinci çeyrek, haziran ayındaki toparlanmayı içerse de salgının en yıkıcı etkisinin görüldüğü Nisan ve Mayıs aylarını içermesi bakımından önemlidir. Buna göre 2020 yılı ikinci çeyrekte zincirleme hacim yöntemi üzerinden hesaplanan GSYİH bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 10,4 oranında azalış göstermiştir. Bu azalışın etkileri ise 3. Çeyrekte önceki çeyreğe göre 15,9 ve 4. Çeyrekte önceki çeyreğe göre 1,7 büyüyerek azaltmıştır.

Gayrisafi yurt içi hasıla (alıcı fiyatlarıyla)								
Mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış								
Yıl	Endeks				Çeyreklik değişim (%)			
	1.Çeyrek	2.Çeyrek	3.Çeyrek	4.Çeyrek	1.Çeyrek	2.Çeyrek	3.Çeyrek	4.Çeyrek
2015	149,3	151,6	153,7	155,5	1,9	1,5	1,4	1,2
2016	156,1	158,3	153,8	162,2	0,4	1,4	-2,9	5,5
2017	164,4	168,2	170,7	174,0	1,4	2,3	1,5	1,9
2018	176,6	177,4	174,6	169,4	1,5	0,5	-1,6	-3,0
2019	172,3	175,8	176,5	180,1	1,7	2,1	0,4	2,0
2020	180,3	160,5	186	189,2	0,1	-11,0	15,9	1,7

Kaynak: TÜİK

Sektörel bazda ise 2020 yılı için tarım yüzde 4,8 oranında artarken sanayi yüzde 1,8 artmıştır. İnşaat sektörü yüzde 3,5 oranında azalırken hizmet sektörü 4,6 oranında azalmıştır. Özellikle hizmet sektörünün 2. çeyrekte yaşamış olduğu düşüş çarpıcı görünmektedir. 2020 yılının ikinci çeyreğinde hizmet sektörü 25,8 düşüş yaşamıştır.

Yıllık	Hizmet Sektöründe Büyüme, %			
	I	II	III	IV
-4,6	2,6	-25,8	-0,4	4,6

Sanayi üretiminde yaşanan gelişmeler TÜİK tarafından aylık olarak yayımlanan Sanayi Üretim Endeksinden aylık bazda daha belirgin şekilde görülmektedir. Buna göre mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış sanayi üretim endeksi Nisan ayındaki yüzde 30,8 oranındaki sert düşüş sonrası toparlanma eğilimine girmekte ve Haziran ayı itibarıyla bir önceki yılın sanayi üretim endeksini yakalamış ve geçmiş görünmektedir.

COVID-19'UN KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNE ETKİLERİ

Mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış sanayi üretim endeksi, 2015 - 2021													
İktisadi faaliyet	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	
Toplam sanayi	2015	95,2	95,2	99,1	99,4	99,5	100,4	99,8	102,6	102,7	100,3	102,5	103,3
	2016	102,6	103,7	102,6	102,8	104,5	104,0	97,7	105,0	102,0	106,5	105,7	105
	2017	105,9	107,5	108,9	111,9	110,5	111,2	110,9	114,4	115,8	116,3	117,0	120,1
	2018	118,0	117,1	117,1	118,0	116,5	113,6	115,7	115,8	112,1	110,1	110,3	108,4
	2019	109,9	111,7	114,8	113,6	115,0	109,7	114,0	111,2	115,4	114,5	115,8	118,1
	2020	117,7	120,8	113,1	78,4	93,6	110,2	119,3	122,8	125,0	126,4	128,2	129,7
	2021	131,0	131,1										

Kaynak: TÜİK, Sanayi Üretim Endeksi

Dış ticaret bakımından ise 2019 yılının aynı dönemine göre Mart ayında %19,1 Nisan ayında %39,6 oranında azalış olmuş ve Mayıs ayı itibarıyla toparlanma yaşanmıştır. İthalat ise Nisan ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre %13 oranında azalmıştır. Sene sonunda ise ihracat % 6,2 azalırken ithalat %4,4 artış göstermiştir.

		İhracat miktar endeksi			İthalat miktar endeksi		
		Önceki yılın aynı ayına göre değişim (%)	Mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış	Önceki aya göre değişim (%)	Önceki yılın aynı ayına göre değişim (%)	Mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış	Önceki aya göre değişim (%)
2020	1	6,8	130,2	3,6	2,4	115,3	7,3
	2	4,2	127,9	-1,8	17,6	111,3	-3,5
	3	-19,1	103,5	-19,1	7,7	105,3	-5,4
	4	-39,6	74,4	-28,1	-13,0	82,7	-21,4
	5	-27,0	96,6	29,8	-3,6	91,1	10,1
	6	-3,4	111,8	15,7	0,2	94,6	3,9
	7	1,0	126,9	13,5	7,9	103,6	9,5
	8	-10,1	117,3	-7,6	21,8	120,9	16,6
	9	0,5	127,2	8,5	21,3	117,0	-3,2
	10	9,8	134,7	5,9	15,2	116,1	-0,8
	11	-1,0	129,1	-4,2	15,8	122,3	5,4
	12	8,5	136,4	5,7	5,6	113,5	-7,1

Kaynak: Ticaret Bakanlığı

Dış ticaret alanında gerek ihracat gerek ithalat boyutuyla yaşanan daralmada salgın nedeniyle alınan tedbirlerin önemli etkisi olmuştur. Bu kapsamda başta salgınla mücadelede kullanılan belli tekstil ürünleri ve kimyasallar ile bazı gıda ürünlerinde kısıtlamalar yapılmıştır. Buna ek olarak sınır kapılarının kapanması yahut kontrollerin artması mal tedarik ve teslim süreçlerini ya imkânsız hale getirmiş yahut süreleri kayda değer ölçüde uzatmıştır. Buna bağlı olarak ulaştırma maliyetleri önemli ölçüde artırmıştır. Karayolu taşımacılığında salgın nedeniyle şoförlerin seferleri azaltması, deniz yolu taşımacılığında ise geçici de olsa konteynir bulamama gibi sorunların dış ticaretin sekteye uğramasında etkili olduğu görülmektedir.

Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından aylık olarak açıklanan sigortalı istatistikleri incelendiğinde zorunlu sigortalı sayısının, işten çıkarmaya ilişkin tedbirlerin alındığı Nisan ayı öncesinde ciddi şekilde azaldığı görülmektedir. Bu kapsamda 17 Nisan 2020 tarihine kadar 500 bine yaklaşan bir azalma görüldüğü sonrasında ise zorunlu sigortalı sayısının toparlanma eğilimine girerek Haziran ayında bir önceki yılın aynı döneminin üzerine çıktığı görülmektedir. Söz konusu veriler kayıtlı istihdamla sınırlı olup kayıt dışı istihdamın da salgın döneminde olumsuz etkilendiği tahmin edilmektedir.

Diğer taraftan zorunlu sigortalı sayısındaki iyileşmenin önemli kısmının 4/a kapsamında olduğu ve ağırlıklı olarak kamu tarafından sağlandığı görülmektedir.

COVID-19'UN KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNE ETKİLERİ

	SGK KAPSAMINDAKİ TOPLAM ZORUNLU SİGORTALI SAYILARI					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ocak	18.661.915	19.190.462	18.607.120	19.970.763	19.648.900	20.032.004
Şubat	18.695.131	19.026.178	18.790.237	19.960.009	19.647.886	20.075.675
Mart	18.972.875	19.256.027	19.263.697	20.137.543	19.828.091	20.214.050
Nisan	19.169.686	19.399.797	19.579.378	20.351.666	20.038.270	19.752.080
Mayıs	19.389.123	19.443.619	19.847.694	20.547.739	20.218.472	19.843.495
Haziran	19.363.294	19.449.850	19.775.804	20.292.691	20.220.807	20.373.446
Temmuz	19.104.840	19.117.896	19.922.088	20.523.586	20.102.816	20.380.102
Ağustos	19.146.042	19.203.724	19.979.268	20.325.317	19.945.604	20.713.606
Eylül	19.298.285	19.156.134	20.284.445	20.621.914	20.279.720	20.970.323
Ekim	19.646.412	19.349.668	20.390.228	20.620.417	20.348.058	21.374.683
Kasım	19.582.504	19.275.958	20.302.716	20.349.347	20.213.823	21.125.594
Aralık	19.578.731	19.099.026	20.241.389	20.093.780	20.172.891	21.064.613

Kaynak: Aylık sigortalı istatistikleri

İstihdam tarafında kadın istihdamına ilişkin durum dikkat çekici bulunmuştur. Aşağıdaki tabloda görüleceği üzere Mart döneminde yaşanan işten çıkarmaların oran olarak erkeklere nazaran daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte erkek istihdamı Haziran ayı itibarıyla Mart ayının üzerine çıkmasına rağmen kadın istihdamı 2020 yılı Mart ayının gerisinde kalmıştır.

Dönem	Kamu	Özel	Erkek	Kadın
2020 Mart	1.654.979	12.684.325	9.876.070	4.463.234
2020 Nisan	1.717.798	12.130.037	9.550.932	4.296.903
2020 Haziran	1.759.727	12.671.406	10.021.290	4.409.843
Mart-Nisan Değişim	62.819	-554.288	-325.138	-166.331
Mart-Nisan Yüzde Değişim	3,8%	-4,4%	-3,3%	-3,7%
Mart-Haziran Değişim	104.748	-12.919	145.220	-53.391
Mart-Haziran Yüzde Değişim	6,3%	-0,1%	1,5%	-1,2%

Söz konusu durum, şoklar karşısında kısa dönemde kadın istihdamının daha kırılgan nitelikte olduğunu göstermesi bakımından önemli bir göstergedir.

Dönem	Kamu	Özel	Erkek	Kadın
2020 Mart	1.654.979	12.684.325	9.876.070	4.463.234
2020 Aralık	1.842.162	13.361.261	10.574.303	4.629.120
Mart-Aralık Değişim	187.183	676.936	698.233	165.886
Mart-Aralık Yüzde Değişim	11,3%	5,3%	7,1%	3,7%

Benzer şekilde Mart-Aralık ayları için zorunlu sigortalı sayılarına bakıldığında erkek istihdamı yüzde 7,1 artarken kadın istihdamının yüzde 3,7 arttığı görülmektedir. Bu durum orta vadede de kadın istihdamının şoklar karşısında daha kırılgan olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği tarafından Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi verilerinden derlenerek her ay kurulan ve kapanan şirketlere ilişkin istatistikler paylaşılmaktadır.

Buna göre 2020 yılı kurulan şirket sayısı bir önceki yıla göre yüzde 20,6 oranında artarak 85.263 olmuştur. Kapanan şirket sayısı ise %13,5 artarak 15.949 olmuştur. Burada kurulan şirket sayısında çarpıcı artış dikkat çekmektedir

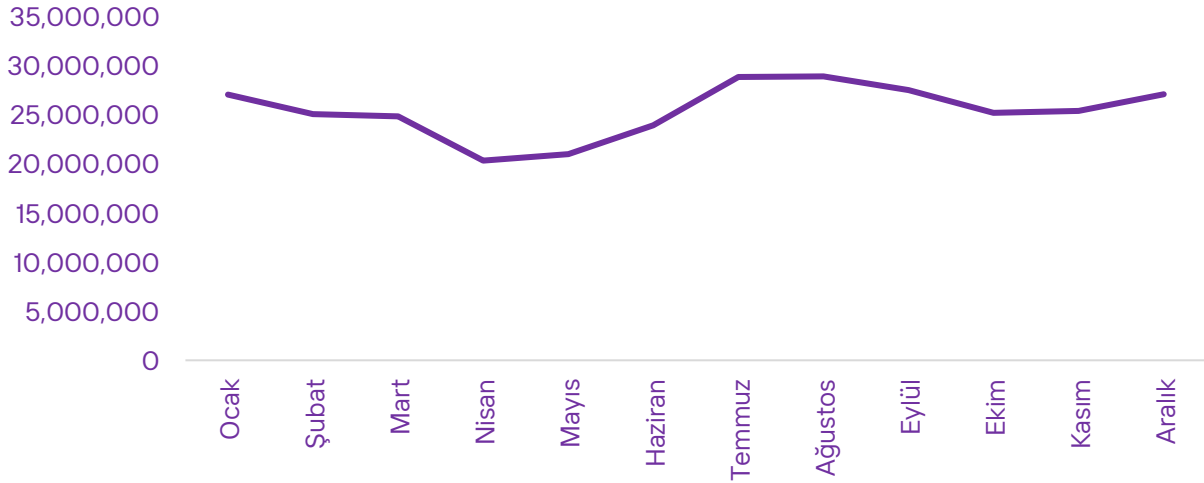
Salgın döneminde yaşanan gelişmeleri takip etme bakımından önemli göstergelerden birisi de elektrik tüketimi verileri olmuştur. EPDK tarafından yayımlanan elektrik verileri gıda ile ilgili bir görünüm sağlamıştır.

COVID-19'UN KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNE ETKİLERİ

Söz konusu veriler, 2020 yılının 2019 yılına nazaran bir miktar olumlu başladığı ancak Mart ayından başlayarak ciddi bir gerilemeyi işaret etmektedir.

	Fiili Elektrik Tüketimi, 2020 (MWh)
Ocak	27.033.416
Şubat	25.041.805
Mart	24.805.728
Nisan	20.315.033
Mayıs	20.980.670
Haziran	23.912.132
Temmuz	28.809.258
Ağustos	28.885.296
Eylül	27.477.315
Ekim	25.181.924
Kasım	25.361.431
Aralık	27.058.662

Fiili Elektrik Tüketimi, 2020 (MWh)

Haziran ayı itibariyle ise Mart dönemindeki elektrik tüketimi yakalanmış ancak dalgalanmalar devam etmiştir. 2020 yılında ise toplam elektrik tüketiminin geçen yıla göre yüzde 1 azaldığı görülmüştür.

2020 yılı için İŞKUR tarafından işsizlik ödeneği başvuru ve hak eden sayılarına ilişkin verilere bakıldığında işsizlik ödeneği hak eden kişi sayısı geçen yıla göre %50 oranında azalarak 509.538 kişi olmuştur. Benzer şekilde işsizlik ödeneğine başvuru geçen yıla göre %23 düşerek 1.510.856 kişi olmuştur. Oranlardaki bu düşüşün sebebinin ise 16 Nisan 2020 tarihinden beri yürürlükte olan Cumhurbaşkanı Kararı ile İş Kanunu uyarınca işverenin çalışanını işten çıkarma yasağı olduğu öngörülmektedir. İşsizlik ödeneğine başvurabilmek için işyerinden istifa etmemek, işten çıkarılmak gerekmektedir.

COVID-19'UN KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNE ETKİLERİ

Eğitim Düzeyleri	2019 Ocak - Aralık Döneminde İşsizlik Ödeneğine Başvuran ve Hakedenlerin Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı		2019 Ocak - Aralık Döneminde İşsizlik Ödeneğine Başvuran ve Hakedenlerin Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı	
	İşsizlik Ödeneğine Başvuru	İşsizlik Ödeneği Hakeden	İşsizlik Ödeneğine Başvuru	İşsizlik Ödeneği Hakeden
TOPLAM	1.955.041	1.013.056	1.510.856	509.538
Okur Yazar Olmayan	23.262	14.849	23.804	9.844
Okur Yazar	25.983	15.269	28.093	11.033
İlköğretim	1.018.370	496.819	716.335	236.190
Ortaöğretim	514.195	270.718	434.642	139.707
Önlisans	157.246	84.232	135.167	44.830
Lisans	202.566	122.946	162.612	63.216
Yüksek lisans	12.986	8.015	9.766	4.548
Doktora	433	208	437	170
ERKEK	1.408.933	694.195	1.080.265	345.975
Okur Yazar Olmayan	16.253	9.722	16.493	6.381
Okur Yazar	18.943	10.590	20.427	7.647
İlköğretim	793.646	375.045	553.001	174.459
Ortaöğretim	368.109	184.262	317.354	96.693
Önlisans	89.023	44.340	76.228	24.160
Lisans	115.342	65.836	91.207	34.253
Yüksek lisans	7.361	4.293	5.298	2.290
Doktora	256	107	257	92
KADIN	546.108	318.861	430.591	163.563
Okur Yazar Olmayan	7.009	5.127	7.311	3.463
Okur Yazar	7.040	4.679	7.666	3.386
İlköğretim	224.724	121.774	163.334	61.731
Ortaöğretim	146.086	86.456	117.288	43.014
Önlisans	68.223	39.892	58.939	20.670
Lisans	87.224	57.110	71.405	28.963
Yüksek lisans	5.625	3.722	4.468	2.258
Doktora	177	101	180	78

İŞKUR'un işe yerleştirme sayılarına bakıldığında ise geçen yıla göre % 19,2 oranında düşme görülmektedir. **İşe yerleştirmedeki düşüş erkeklerde yüzde 14,9'larda iken kadınlarda 26,8 olarak kaydedilmektedir.**

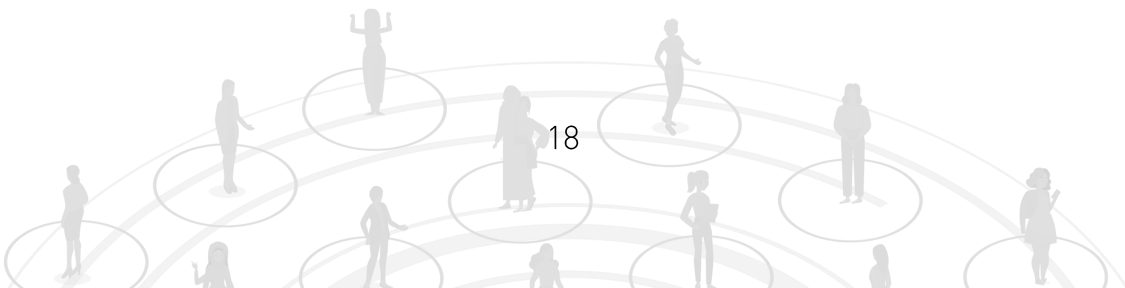
2020 yılında kurulan yabancı sermayeli şirketlerin sayısı ise geçen yıla göre yüzde 18 azalarak 10.362 olmuştur.

Tedbirler sonucunda ortaya çıkan ekonomik maliyet kadar önemli bir diğer sorun ise sosyal maliyet olmuştur. Hastalığın ölümcül sonuçlar doğurması ve hastalığa yakalananlar üzerinde kalıcı etki bırakıp bırakmayacağına ilişkin belirsizlik toplumda tedirginlik seviyesini artırmıştır. Salgın döneminin uzun sürmesi nedeniyle özellikle sağlık çalışanlarının fiziki ve motivasyon olarak yıprandıkları kamuoyunda sıkça gündeme gelmiştir.

Eğitim konusunda yaşanan dönüşüm, çevrimiçi erişim ile birlikte, programlara katılım, etkili eğitim içeriği geliştirme, ebeveynlerin dijital okur-yazarlığı, çocukların dijital bağımlılığı gibi birçok sorunu da gündeme getirmiştir. Özellikle özel öğrenciler ile rehabilitasyon görmekte olan kişilerin salgından etkilenme durumu daha yüksek olmuştur.

Yaşlıların gerek salgından kaynaklanan tedirginlik gerek sokağa çıkma kısıtlamaları nedeniyle mental ve fiziksel olarak önemli ölçüde olumsuz etkilendiğine ilişkin tespitler de çalışmalar da yer almıştır.

Diğer taraftan alınan tedbirlerle etkisi azaltılmaya çalışılsa da salgın döneminde ekonomik bakımdan yaşanan gerileme bireylerin kaygı ve gerginlik düzeyini artırmıştır. Salgın döneminde başta aile içi şiddet olmak üzere sosyal nitelikli problemlerin arttığı yönünde birçok çalışma bulunmaktadır.

3.

İŞLETMELERİN DEMOGRAFİSİ

Araştırma kapsamında hazırlanan anket formu Türkiye'nin bütün illerindeki kadın girişimcileri hedefleyecek şekilde dağıtılmış ve ankete kartopu örnekleme yöntemi ile 198 kadın girişimci katılmıştır. Hazırlanan anket formunda dört alt başlık altında toplam 69 soru yer almaktadır. İlk iki başlık altında anketi yanıtlayan kişilerin profili ve temsilcisi oldukları işletmeleri tanımlayıcı özelliklere ilişkin bilgiler sorulmuştur. İzleyen bölümlerde ise COVID-19 salgınının işletme faaliyetleri ve çalışanlar üzerindeki etkileri, salgının etkilerine karşı alınan önlemler ve yerine getirilen faaliyetlere dair sorulara yer verilmiştir.

Bu çalışma ile COVID-19 salgınının etkilerinin görülmeye başlandığı 2020 Mart ayı döneminden bu yana kadın girişimcilerin nasıl etkilendiği ankete verilen cevapların analizleriyle ortaya konulmuştur.

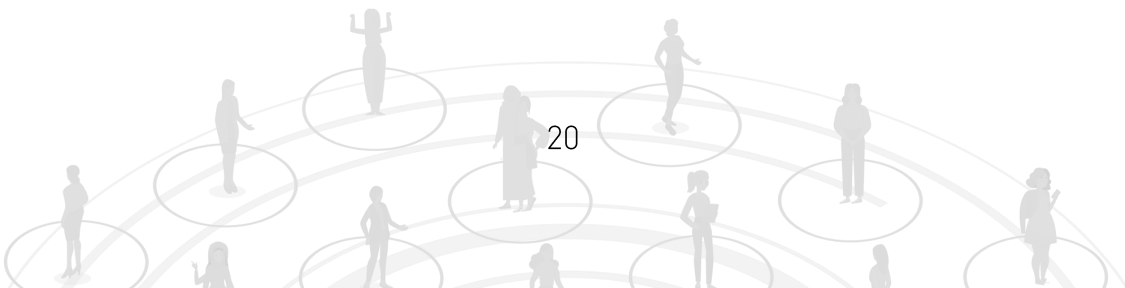
3.1. Girişimci Kadınların Demografik Bilgileri

Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin %16'sını genç kategorisindeki girişimciler oluşturmaktadır. Orta yaş grubunda yer alanların oranı yarısından fazladır (%60). Katılımcıların yaklaşık dörtte biri (%24) ise 50 yaş üzerindedirler. Bu tabloya göre orta yaş grubunda bir yoğunlaşmanın varlığından söz edilebilmektedir.

Katılımcıların yaklaşık üçte ikisi evli olup bir o kadarı da çocuk sahibi olduğunu paylaşmaktadır. Katılımcıların çoğunluğu üniversite mezunudur. Ortaokul ve lise mezunu olanların oranı %31'dir. Katılımcıların sadece %4'ü ilkokul veya altında bir tahsile sahiptir.

Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin üçte bire yakını (%31) 20 yıldan uzun süredir, bir o kadarı (%32) da 10 yıldan fazladır iş hayatında yer almaktadır. İş yaşamındaki tecrübesi 10 yıl ve aşağısında olan katılımcıların toplam oranı %37'dir.

Yaş Grubu (%)	16-29	16
	30-49	60
	50+	24
Medeni Durum (%)	Bekar	26
	Evli	63
	Boşanmış / Eşi vefat etmiş	11
Toplam Çalışma Süresi (Yıl)	0-6 yıl	16
	7-10 yıl	21
	11-20 yıl	32
	20 yıldan fazla	31
Çocuk Sahipliği (%)	Evet	64
	Hayır	36
Eğitim Düzeyi (Yıl)	Düşük	4
	Orta	31
	Yüksek	65

3.2. İşletmelerin Demografik Bilgileri

Ankete yanıt veren işletmelerin faaliyet gösterdikleri bölgelere göre dağılımı **Türkiye İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırmasına göre**, NUTS-1 düzeyinde ölçülmüştür. Söz konusu dağılım incelendiğinde, işletmelerin %22'sinin İstanbul'da (TR1) faaliyet gösterdiği görülmektedir. İstanbul'u, sırasıyla %17 ile Ege Bölgesi (TR3), %13 ile Güneydoğu Anadolu (TRC) ve %11 ile Doğu Marmara Bölgesi (TR4) izlemektedir.

Bölge	%
TR1 İstanbul	22%
TR2 Batı Marmara	4%
TR3 Ege	17%
TR4 Doğu Marmara	11%
TR5 Batı Anadolu	6%
TR6 Akdeniz	10%
TR7 Orta Anadolu	4%
TR8 Batı Karadeniz	5%
TR9 Doğu Karadeniz	2%
TRA Kuzeydoğu Anadolu	3%
TRB Ortadoğu Anadolu	4%
TRC Güneydoğu Anadolu	13%

Ankete katılan işletmelerin %54,5'ini çalışan sayısı 0-9 aralığında olan mikro işletmeler oluşturmaktadır. Çalışan sayısı 10-49 aralığında olan Küçük işletmelerin payı ise %34,3 olarak gerçekleşmiştir. Orta ve Büyük boydaki işletmelerin oranı ise yine sırasıyla %7,1 ve %4 olmuştur. Görüldüğü üzere ankete katılan 198 işletmenin %88,9'unu mikro ve küçük ölçekteki işletmeler oluşturmaktadır.

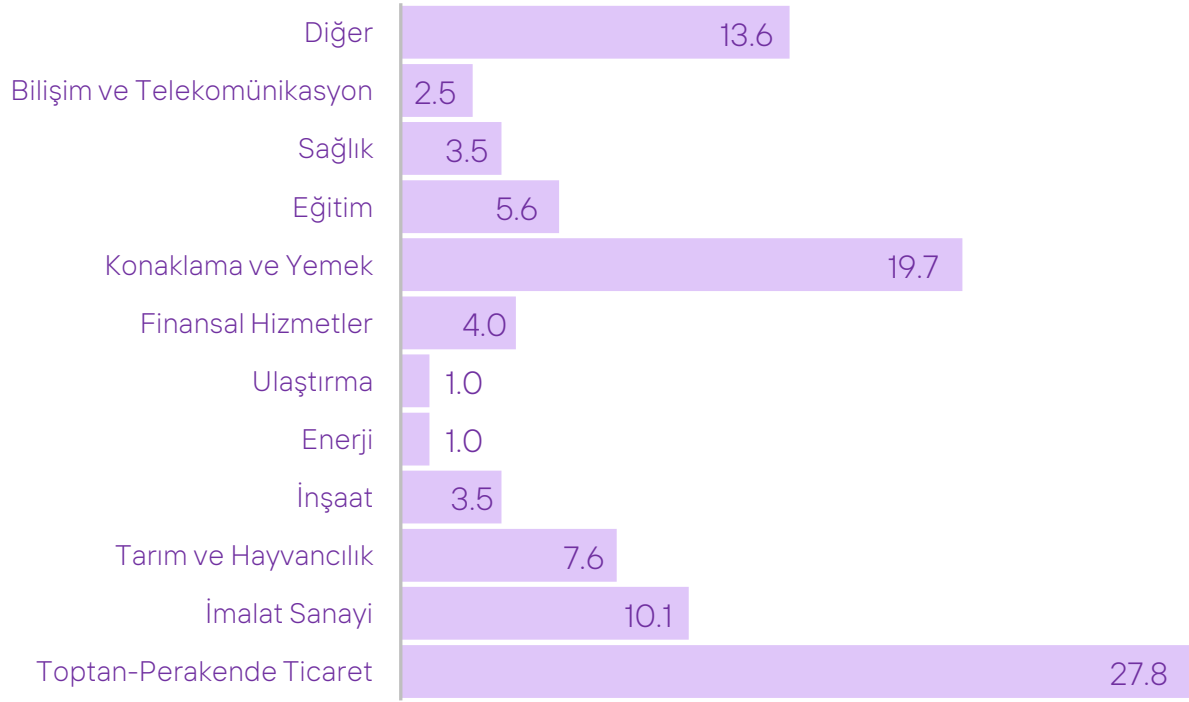
İşletme Büyüklükleri

■ Büyük ■ Orta ■ Küçük ■ Mikro

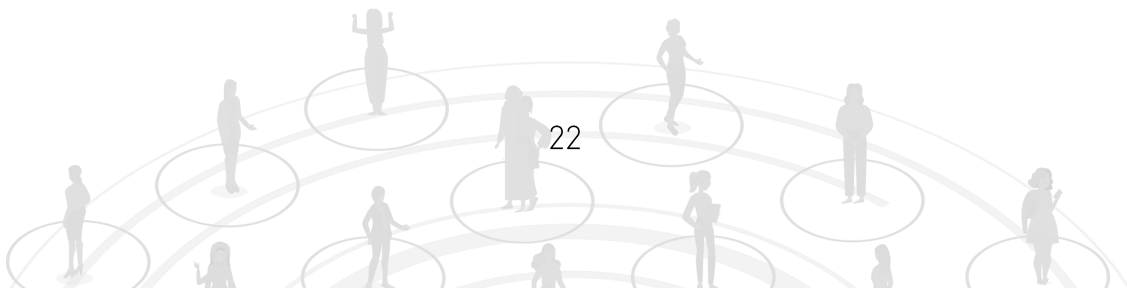
İşletmelere faaliyet gösterdikleri sektör bağlamında bakılacak olursa ilk iki sırada Toptan-Perakende Ticaret (%27,8) ile Konaklama ve Yemek (%19,7) sektörleri bulunmaktadır. Alışveriş alışkanlıkları ile ilgili salgının dayattığı kaçınılmaz değişim ve dönüşüm düşünüldüğünde toptan ve perakende ticaret ile uğraşan işletmelerin önemli ölçüde etkilendiği söylenebilmektedir. Buna ek olarak ankete katılan işletmelerin yaklaşık beşte birini konaklama ve yemek sektöründeki işletmeler oluşturmaktadır. Devletlerin salgınla mücadele kapsamında getirdiği kısıtlamalar ve aldığı tedbirler bu sektörü doğrudan etkilemektedir.

İşletmelerin Sektörel Dağılımı, %

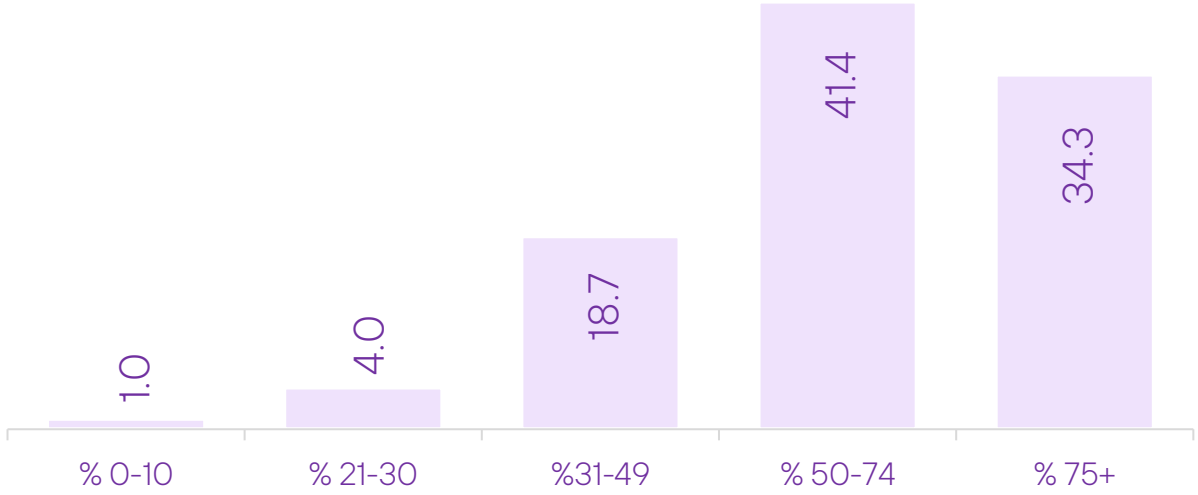
Ankete katılan firmaların %49'u 7 yıldan daha uzun bir süredir buldukları sektörde faaliyet gösterdiklerini belirtmişlerdir. Bu durum da işletmelerin tecrübeli olduklarının göstergesidir. Tecrübeli işletmelerin ise olağanüstü durumlara karşı hareket kabiliyetlerinin yüksek olması beklenir.

İşletmelerdeki yönetici sayıları incelendiğinde yönetici sayısı 1-6 aralığında yoğunlaşmış olup toplamın %83,8'ine denk gelmektedir. Cinsiyete göre bir sınıflandırma yapıldığında kadın yönetici olmayan işletme sayısı sadece 1 iken erkek yönetici olmayan işletme sayısı 59'dur ve bu sayı toplam işletmelerin yaklaşık %30'u etmektedir. Benzer şekilde işletmelerin %83,3'ünde 1-3 aralığında kadın yönetici bulunmaktadır. Ancak bu oran erkek yöneticilere geldiğinde %53,5'tir. Bu durumun, yönetici sayısı 1 olan küçük işletmelerdeki yöneticinin araştırmanın kapsamı gereği kadın olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

3.3. Kadın Yönetici ve Çalışan Oranları

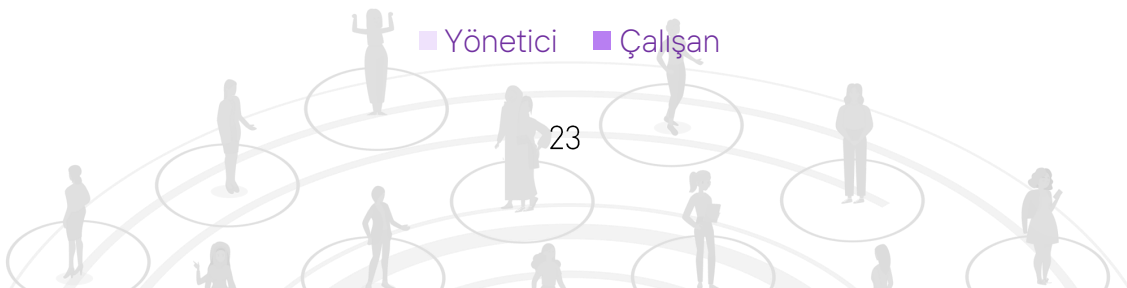
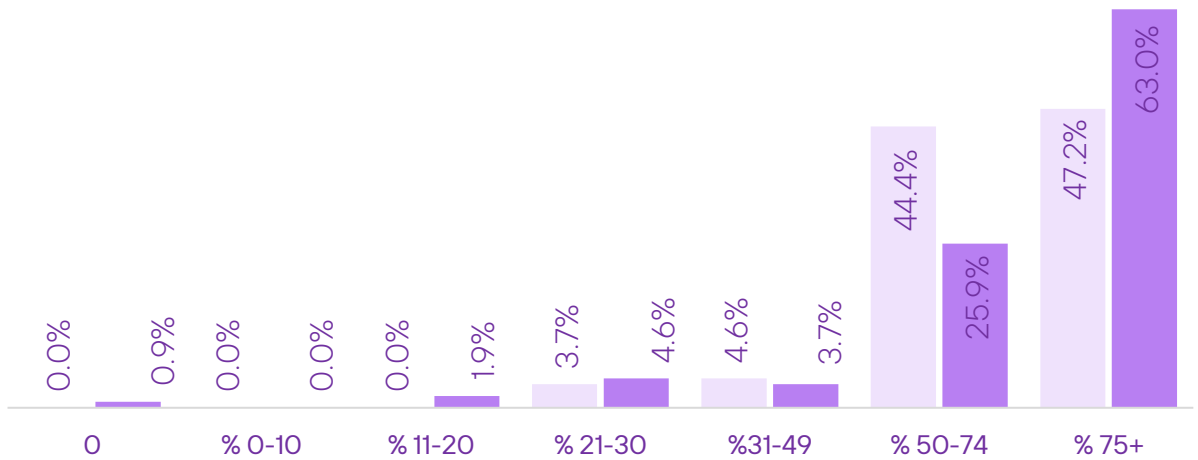
Kadın Yönetici Oranı

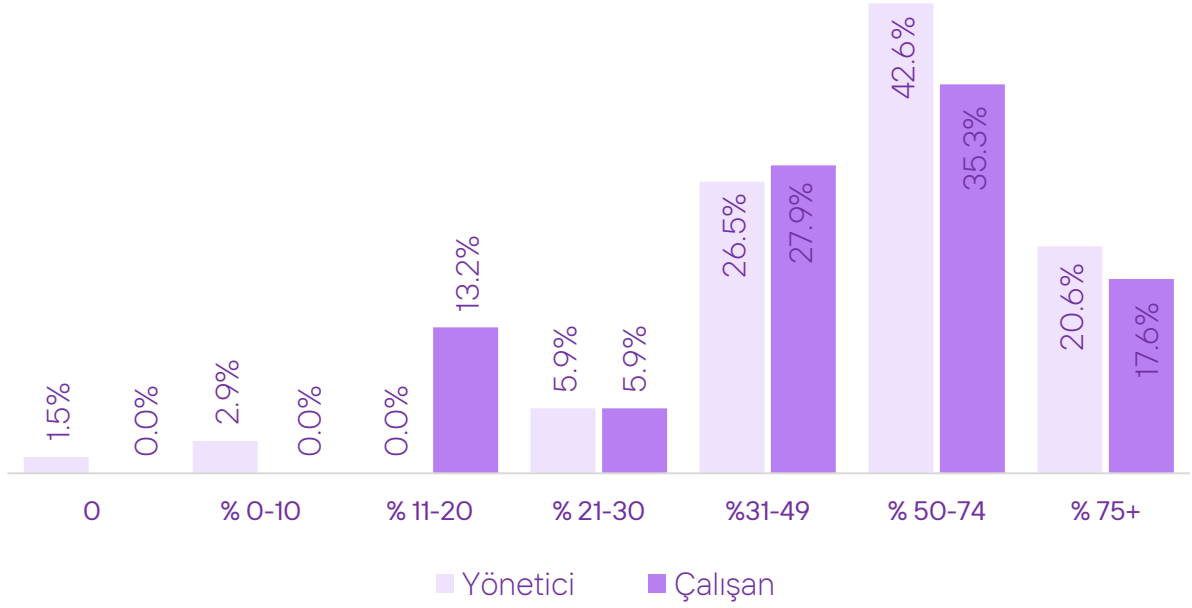
Yukarıdaki grafikte de görüleceği üzere işletmelerin %41,4'ünde kadın yönetici oranı %50-74 aralığında ve %34,3'ünde kadın yönetici oranı %75'in üzerindedir. Bu verilerden hareketle **araştırmaya katılan her dört işletmenin üçünde yöneticilerin en az yarısının kadın olduğu anlaşılmaktadır.**

Yönetim kademesinin cinsiyete göre sınıflandırmasına bakıldığında durum kadınların lehine görünmektedir. Çalışanların cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde de ankete katılan işletmelerde durum değişmemektedir. Aşağıdaki grafikte görüleceği üzere işletmelerin %29,8'inde kadın çalışan oranı %50-74 aralığında ve %41,9'unda kadın çalışan oranı %75'in üzerindedir. Bu da demektir ki işletmelerin %71,7'sinde çalışanların en az yarısı kadındır.

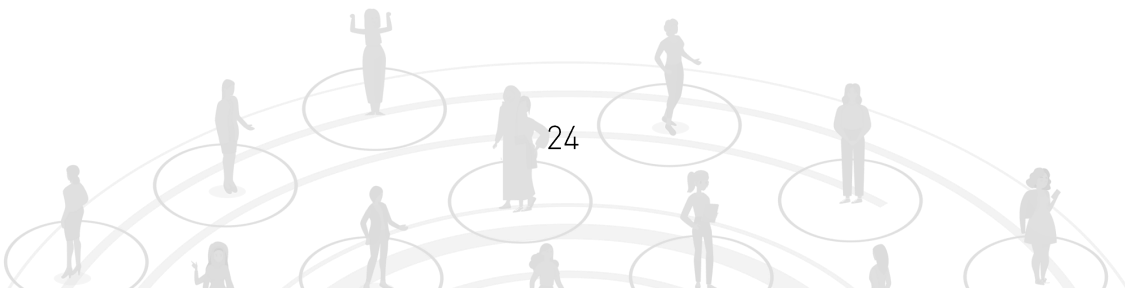
Mikro Ölçekli İşletmelerde Kadın Yönetici/Çalışan Dağılımı

Küçük Ölçekli İşletmelerde Kadın Yönetici/Çalışan Dağılımı

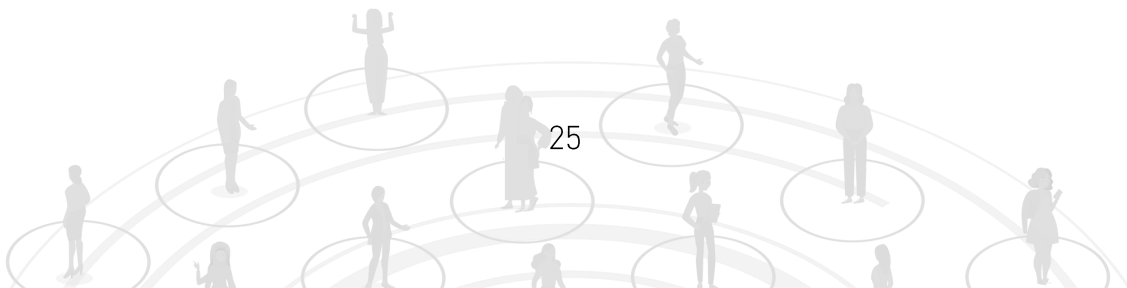
Ankete katılan işletmelerin yaklaşık %90'ını oluşturan mikro ve küçük ölçekli işletmelerde yönetici ve çalışan pozisyonundaki kadınların oranları yukarıdaki grafiklerde görünmektedir. Mikro ölçekli işletmelerin %63'ünde kadın çalışanların oranı %75'in üzerinde ve %25,9'unda %50-74 aralığındadır. Ancak küçük ölçekli işletmelere gelindiğinde daha dengeli bir durum söz konusudur. Küçük ölçekli işletmelerde sadece %17,6'lık bir kısım çalışanlarının %75 ve üzeri kısmının kadın olduğunu beyan etmiştir. Bu işletmelerde kadın çalışan oranı %31-49 ve %50-74 gruplarında yoğunlaşmıştır. Bu verilere göre çalışan sayısı 10'dan az olan işletmelerde kadın çalışanlar yoğunlukta iken işletme ölçeği büyüdükçe çalışanların cinsiyetlerinde bir denge meydana gelmektedir. Aynı durum yönetici pozisyonundaki kadınlar için de geçerlidir. Mikro ölçekli işletmelerde yöneticilerin çoğunluğunun kadın olma eğilimi varken işletmenin ölçeği büyüdükçe durum daha dengeli bir hale gelmektedir.

		İşletme Büyüklüğüne Göre Kadın Yönetici Oranı (%)						
		Hiç kadın yönetici yok	% 10'dan az	% 11-20	% 21-30	%31-49	% 50-74	% 75+
İşletme büyüklüğü	TOPLAM	0,5%	1,0%	0,0%	4,0%	18,7%	41,4%	34,3%
	Mikro	0,0%	0,0%	0,0%	3,7%	4,6%	44,4%	47,2%
	Küçük	1,5%	2,9%	0,0%	5,9%	26,5%	42,6%	20,6%
	Orta	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	64,3%	28,6%	7,1%
	Büyük	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	62,5%	12,5%	25,0%

		İşletme Büyüklüğüne Göre Kadın Çalışan Oranı (%)						
		Hiç kadın çalışan yok	% 10'dan az	% 11-20	% 21-30	%31-49	% 50-74	% 75+
İşletme büyüklüğü	TOPLAM	0,5%	1,0%	8,1%	5,6%	13,1%	29,8%	41,9%
	Mikro	0,9%	0,0%	1,9%	4,6%	3,7%	25,9%	63,0%
	Küçük	0,0%	0,0%	13,2%	5,9%	27,9%	35,3%	17,6%
	Orta	0,0%	14,3%	35,7%	14,3%	0,0%	21,4%	14,3%
	Büyük	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	37,5%	50,0%	12,5%

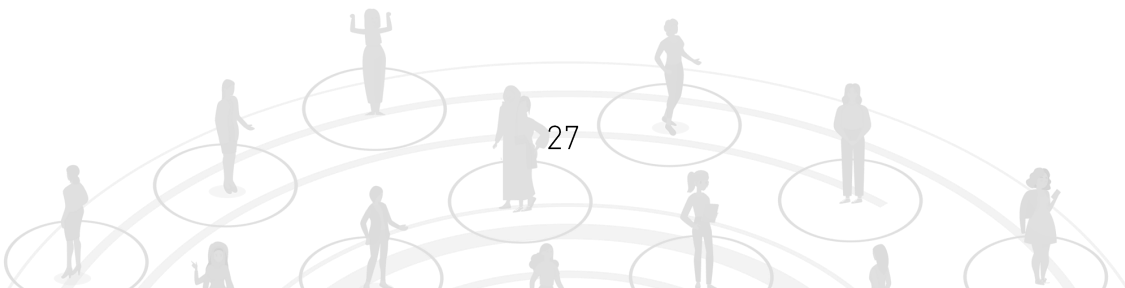
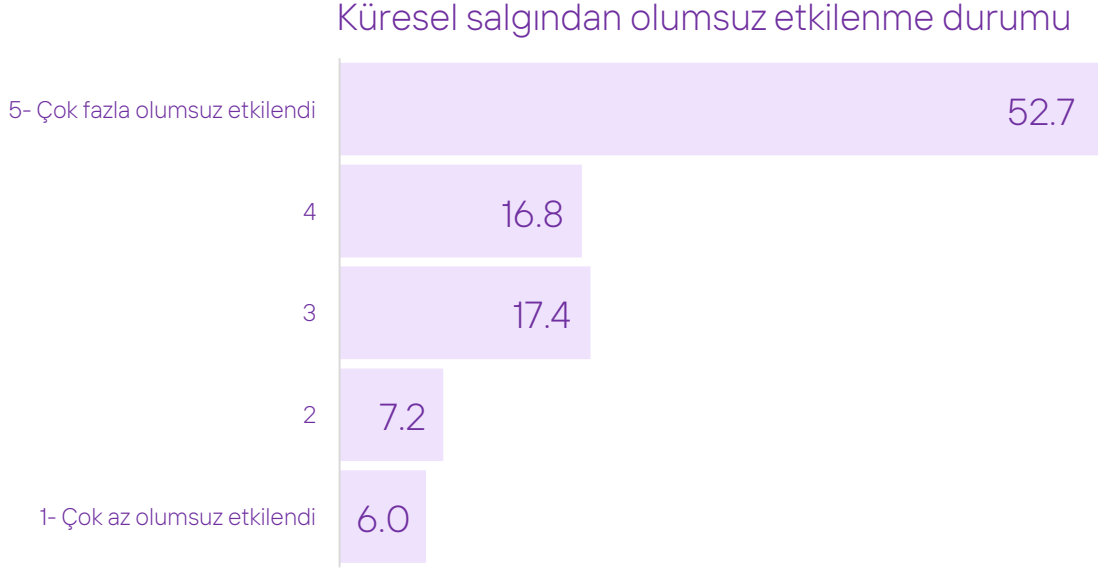

4.

COVID'İN ETKİLERİ

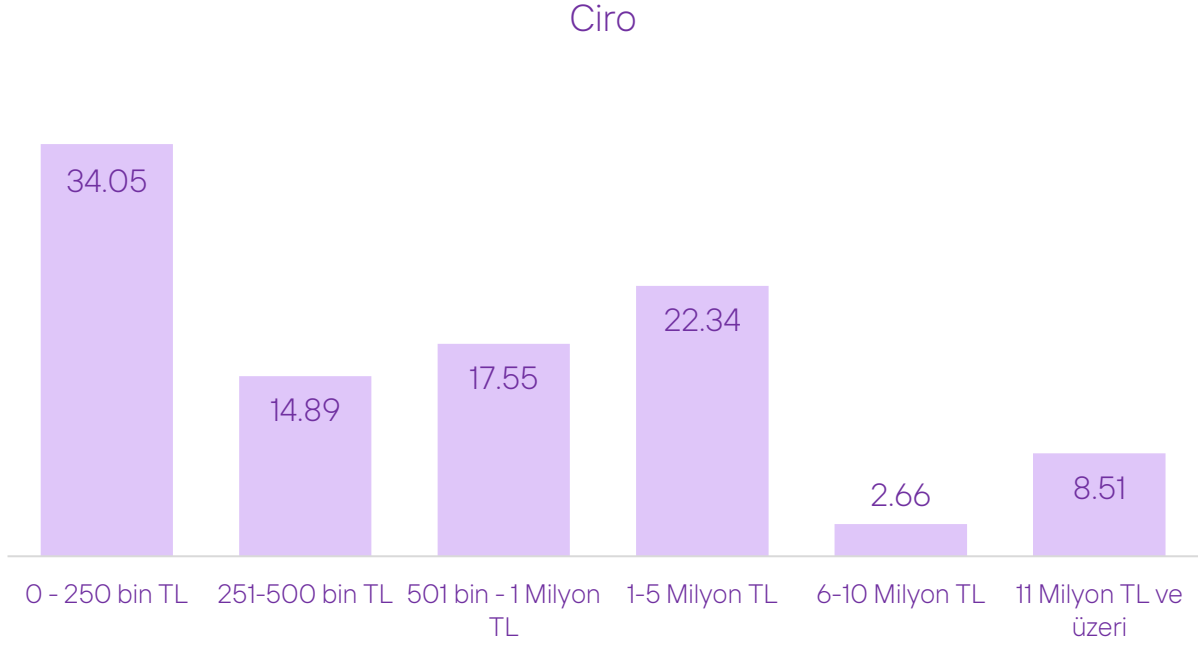

Küresel salgının yarattığı endişe ve güvensizlik ortamı iş iklimini olumsuz etkilemekte ve işletmelerin karşısına ciddi sorunlar çıkarmaktadır. Kadın girişimciler de salgının olumsuz yanlarından oldukça fazla etkilenmektedirler. İşletme temsilcilerinin **%84,3**'ü işletmesinin Covid-19 salgınından olumsuz etkilendiğini beyan etmiştir. Salgının getirdiği köklü değişimler, örneği çok az da olsa aşağıda bahsedilecek bazı sektörlerde fırsatlar yaratmıştır. Ancak bu olumlu durum genel tablonun çok küçük bir kısmına denk gelmektedir. Olumsuz etkilendiğini beyan edenlere bu olumsuzluğun derecesi sorulduğunda ise işletme temsilcileri çok fazla etkilendiklerini gösteren cevaplar vermiştir.

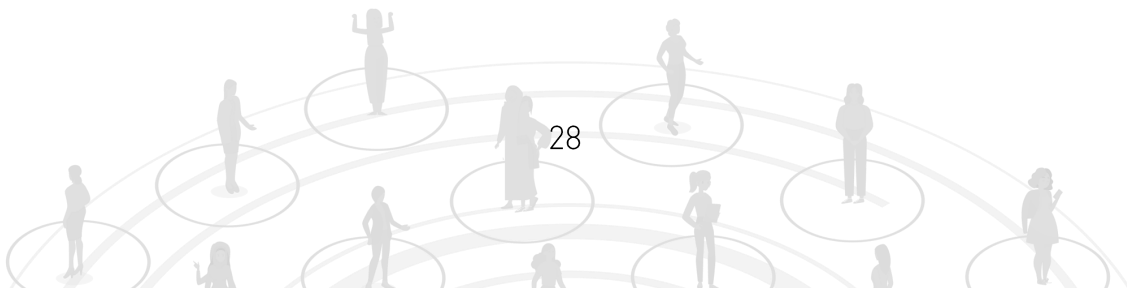
4.1. Covid-19 Pandemisinin İşletmelerin Cirolarına Etkileri

Covid-19 salgını sürecinde her işletmede olduğu gibi kadın girişimcilerin de en çok etkilendikleri alan gelir elde etmedeki sıkıntılar olmuştur. İşletmelerin 2020 yılı cirolarına göre büyüklükleri incelendiğinde görüleceği üzere %63'ünün cirosu 1 Milyon TL'nin altındadır. Bu durum elbette işletmelerin önemli bir kısmının mikro ve küçük ölçekte olmalarıyla açıklanabilmektedir. Araştırmaya katılan işletmelerin %5'i ise cirosunu paylaşmak istemediğini belirtmiştir.

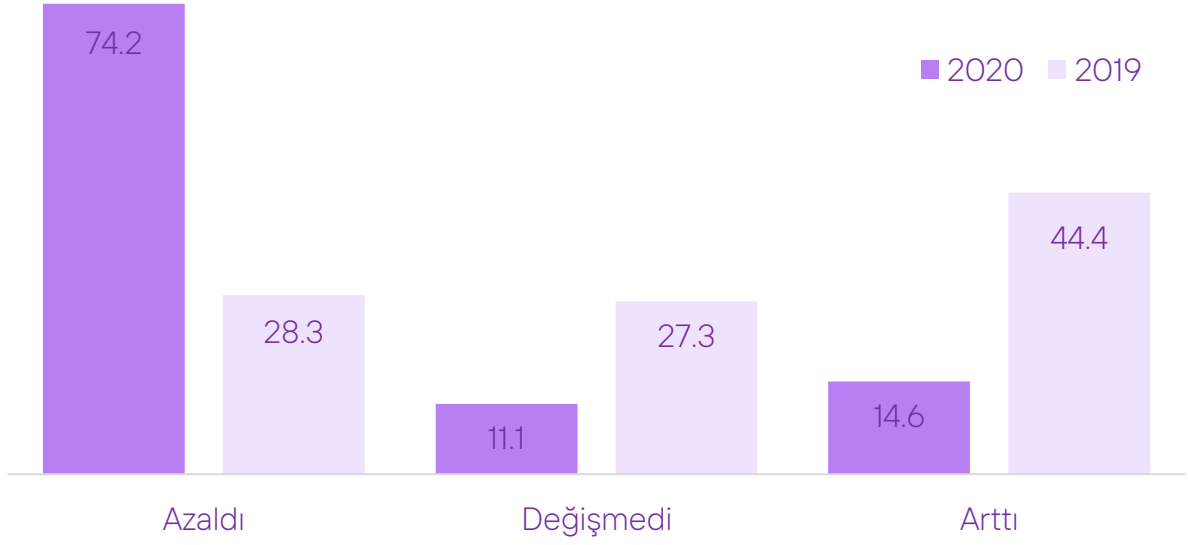

Pandemi sürecinde işletmelerin cirolarının etkilenmeme ihtimali yok denecek kadar azdır. Aşağıdaki grafikte görüleceği üzere 2019 ve 2020 cirolarındaki değişim sorulduğunda işletmelerin verdiği cevaplar pandeminin etkisini net olarak ortaya koymaktadır. Araştırmaya katılan işletmeler arasında **2019 yılında cirosunun azaldığını beyan edenlerin oranı %28,3 iken bu oran 2020 yılında 2,5 katına çıkarak %74,2'ye** yükselmiştir. Katılımcılara göre bu durumun ortaya çıkmasının en önemli iki nedeni hükümetlerin aldığı tedbirler ve kısıtlama kararları ile tüketicilerin tüketim alışkanlıklarındaki köklü değişimler olarak sayılabilmektedir.

Cirosunun arttığı beyan edenlerin oranı ise 2019'dan 2020'ye gelindiğinde %44,4'ten %14,6'ya düşmüş yani üçte iki oranında azalmıştır. Pandeminin getirdiği birçok sorun olmasına rağmen bazı sektörler için değişen alışkanlıkların getirdiği fırsatlar da söz konusudur. Cirosunu artıran işletmeler Motor - kurye hizmetlerinde kullanılmak üzere motosiklet ya da temizlik ürünlerinin satışlarındaki patlama buna örnek verilebilmektedir.

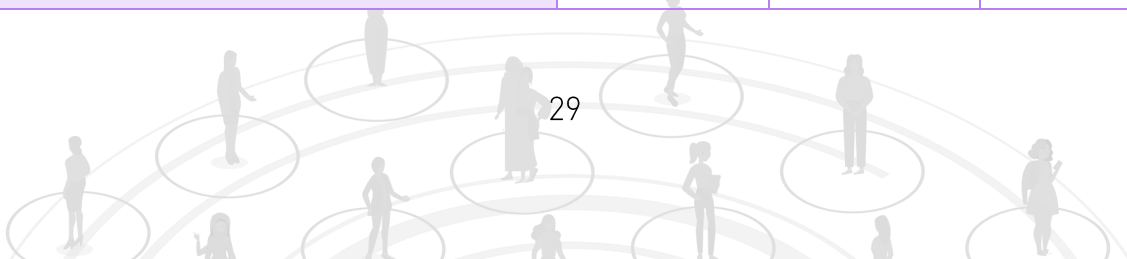

Pandemi dönemi ciro değişimi

İşletmelerin önemli bir kısmında ciro azalışı görülmektedir. Bölge bazında ciro değişimleri incelendiğinde özellikle İstanbul, Ege ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde faaliyet gösteren işletmelerin diğer bölgelerdeki işletmelere göre daha fazla etkilendikleri söylenebilmektedir. Ciro artışlarında da İstanbul merkezli işletmelerde yığılma görülmektedir.

NUTS1 Bölge	Arttı	Azaldı	Değişmedi
TR1 İstanbul	5%	16%	2%
TR2 Batı Marmara	1%	3%	1%
TR3 Ege	2%	14%	2%
TR4 Doğu Marmara	2%	7%	2%
TR5 Batı Anadolu	2%	2%	2%
TR6 Akdeniz	2%	8%	0%
TR7 Orta Anadolu	1%	3%	1%
TR8 Batı Karadeniz	0%	4%	2%
TR9 Doğu Karadeniz	0%	2%	0%
TRA Kuzeydoğu Anadolu	1%	3%	0%
TRB Ortadoğu Anadolu	0%	4%	0%
TRC Güneydoğu Anadolu	1%	11%	2%
Genel Toplam	15%	74%	11%

COVID-19'UN KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNE ETKİLERİ

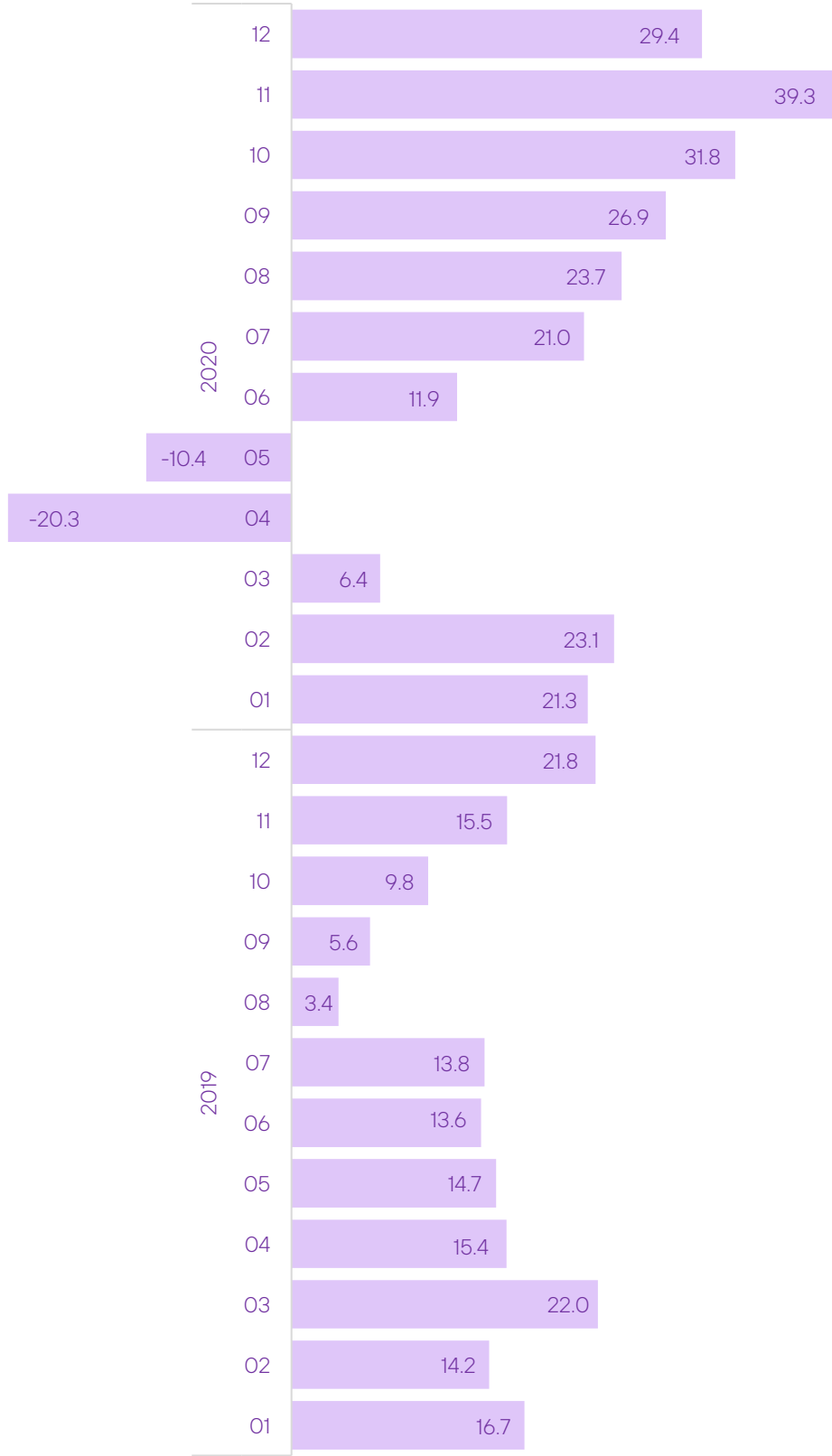
Ankete katılan işletmelerin 2019 ve 2020 cirolarındaki artışın dramatik şekilde düşmesini ciro büyüklüklerine göre ayırdığımızda daha ayrıntılı şekilde düşüşün hangi büyüklükteki işletmelerde daha çok olduğu anlaşılabilir. Aynı biçimde azalışların da ciro büyüklüğüne göre bir trende sahip olduğu söylenebilir. Ciro büyüdükçe cirosunun arttığını belirten işletme oranı da artmaktadır. Bu da bizi, cirosu az olan mikro ve küçük ölçekli işletmelerin pandemi gibi küresel bir şoka karşı kırılganlıklarının daha fazla olduğu sonucuna götürmektedir.

2020 Ciro	2019'a göre 2020 ciro		2018'e göre 2019 ciro	
	Artan	Azalan	Artan	Azalan
0 - 250 bin TL	9,20%	80,00%	29,20%	44,60%
251-500 bin TL	7,40%	85,20%	40,70%	22,20%
501 bin - 1 Milyon TL	15,20%	63,60%	48,50%	18,20%
1-5 Milyon TL	16,70%	76,20%	52,40%	28,60%
6-10 Milyon TL	20,00%	80,00%	80,00%	20,00%
11 Milyon TL ve üzeri	37,50%	50,00%	68,80%	6,30%
Paylaşmayan	20,00%	70,00%	50,00%	10,00%

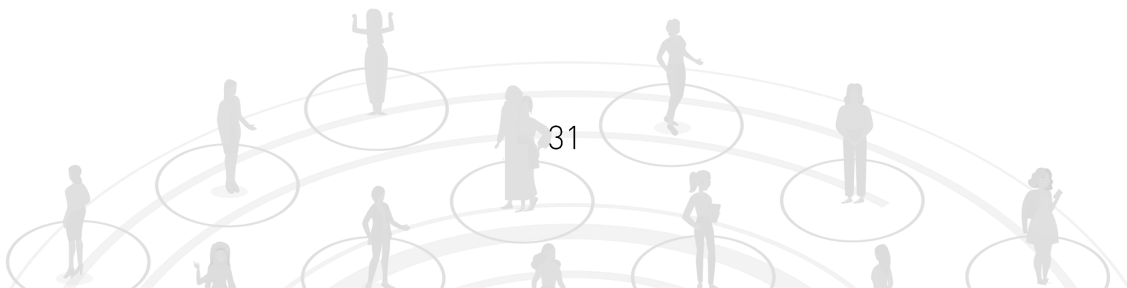
Araştırmanın bulgularını TÜİK tarafından aylık olarak açıklanan ciro endeksleriyle karşılaştırdığımızda pandeminin reel sektörün geneli üzerinde de ciro bağlamında olumsuz etkisinin olduğu görülecektir. Bir önceki yılın aynı ayına göre ciro değişikliklerine göre 2020 yılının Şubat ayından itibaren keskin bir düşüş gerçekleşmiştir. Haziran ayına kadar ciro endeksi 2019 seviyesine gelememiştir.

Ciro Endeksi,% (Sanayi, İnşaat, Ticaret ve Hizmet) (Yıllık)

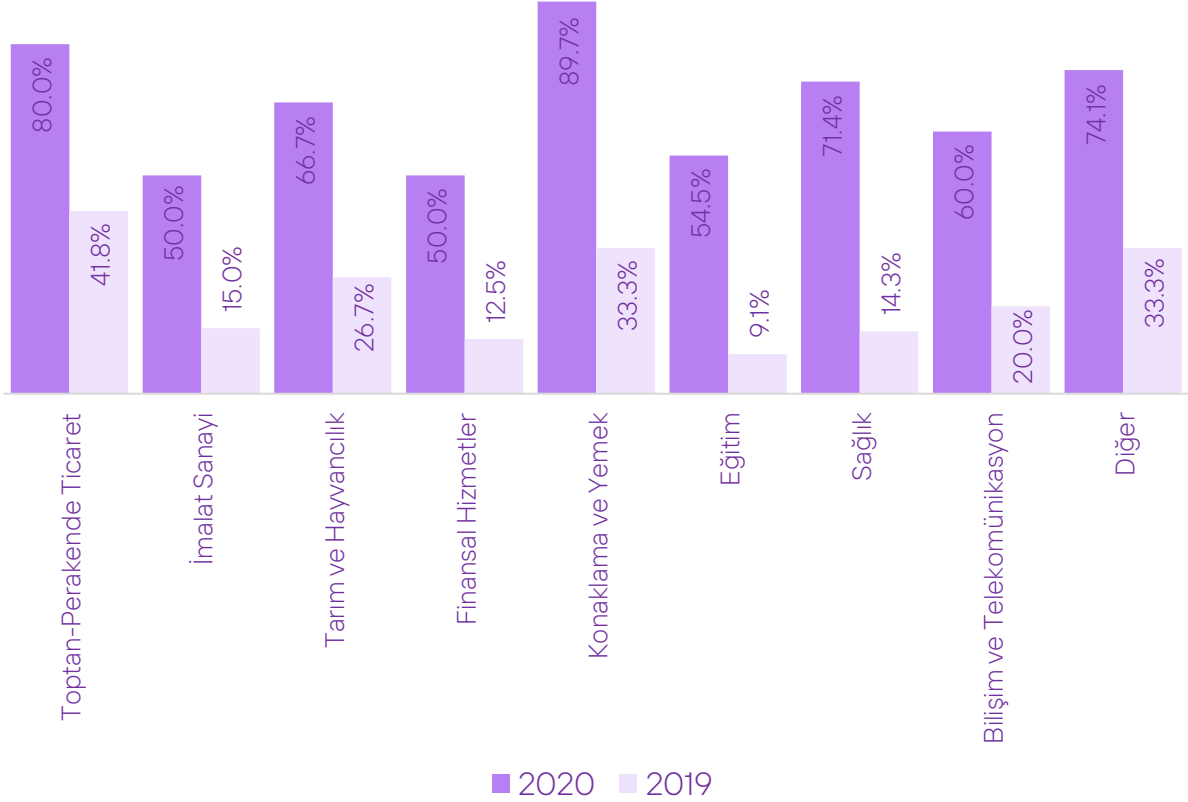

Kaynak: TÜİK, Ciro Endeksleri

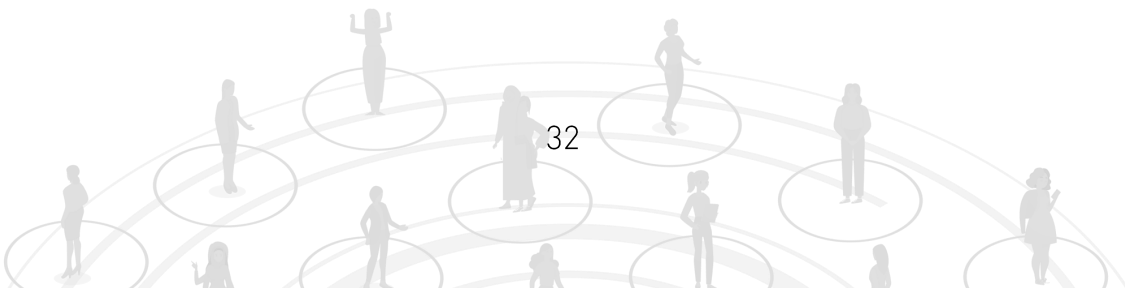

Ciro değişimlerine sektörel olarak baktığımızda küresel salgının hangi alanlarda daha fazla hasar yarattığı ortaya çıkmaktadır. Ankete katılan firmaların yaklaşık yarısının yer aldığı toptan-perakende ticaret ile konaklama ve yemek sektörleri salgından oldukça fazla etkilenmişlerdir. Toptan-perakende ticaret sektöründe faaliyet gösteren işletmeler arasında 2019 yılında cirosunun azaldığını belirtenlerin oranı %41,8 iken bu oran 2020 yılında %80'e yükselmiştir. Benzer bir durumun söz konusu olduğu konaklama ve yemek sektöründe cirosunun azaldığını beyan edenlerin oranı 2019'da %33,3 iken 2020'de %89,7'ye yükselmiştir.

Sektörlere göre ciro azalışları

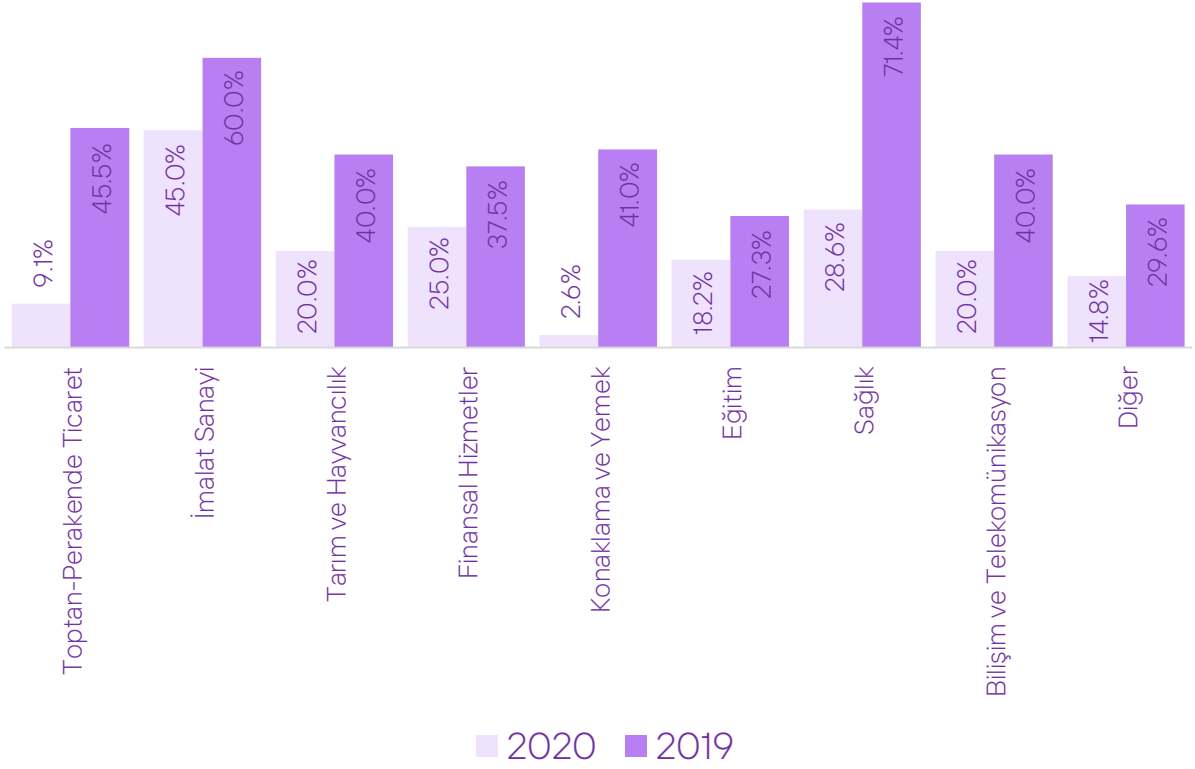

Bu sektörlerde faaliyet gösterip cirosunun pandemi döneminde arttığını beyan eden işletmeler de olmuştur. Ancak bu durumun yukarıda bahsedilen değişen ihtiyaçlar, tüketim kalıpları ve alışkanlıklarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu sebeplerden ötürü cirolarını artıran işletmelerin gelecekte salgının seyrine göre kırılğan bir yapıda oldukları söylenebilir. İnsan deneyleri biten aşu çeşidinin ve aşu olan insan sayısının artması eski kalıplara ve alışkanlıklara dönülecek mi sorularını da beraberinde getirmektedir. Kesin olan şu ki cirosunu artıran işletmeler var olsa da salgın, işletmelerin gelir artırma kapasitelerine oldukça şiddetli ve belki geri dönülemez zararlar vermiştir. Bu durum aşğıdaki grafikte net olarak görölmektedir. Otellerin ve yeme içme mekânlarının uzun süreler boyunca kapalı kalması neticesinde konaklama ve yemek sektöründe faaliyet gösteren firmaların sadece %2,6'sı 2020 yılında cirosunu artırabilmiştir. Bu oran 2019 yılında %41 olarak gerçekleşmiştir.

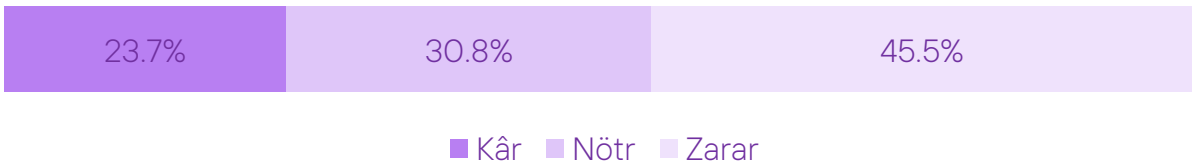
Sektörlere göre ciro artışları

Küresel salgının gelirler üzerinde yarattığı bu baskı işletme sahiplerini iş yapış şekillerini değiştirmeye ve tüketicilerin yeni taleplerine ve alışkanlıklarına salgın koşullarına uyum sağlamaya çalışmaktadır. Ancak salgın öncesi döneme göre yapılan yatırımlar ile kira, abonelik ve yüksek stok miktarları getirilen kısıtlama ve tedbirlerle birleşince giderlerin katlanılamayacak düzeye ulaşmasına neden olmuştur.

Devletin bu durumu göz önüne alarak 23 Mart 2020 tarihinde uygulamaya koyduğu Ekonomik İstikrar Kalkanı Paketi'nin 2020 boyunca işletmelere faydalı olduğu ancak salgının dalgalı seyirinden ötürü yeterli olmadığı görülmüştür. Gelir-gider tablosundaki bu bozulmanın kaçınılmaz sonucu olarak firmaların kâr-zarar durumları da zarar lehine değişmiştir. Araştırmaya katılan işletmelerden dörtte birinden azı, sadece %23,7'si 2020 yılında kâr ettiğini belirtmiştir. Buna karşın katılımcıların yarıya yakını (%45,5) zarar ettiğini beyan etmiştir. %30,8 oranındaki katılımcı ise zarar etmemekle birlikte yılı kâr etmeden kapattıklarını aktarmışlardır.

2020 Kâr-Zarar Durumu

Bölgesel olarak kâr-zarar oranlarına bakıldığında ise İstanbul, Ege ve Doğu Marmara bölgelerinde faaliyet gösteren işletmelerin görece daha fazla kâr ettikleri ortaya çıkmaktadır. Genel olarak Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgelerindeki işletmelerde ise zarar söz konusudur.

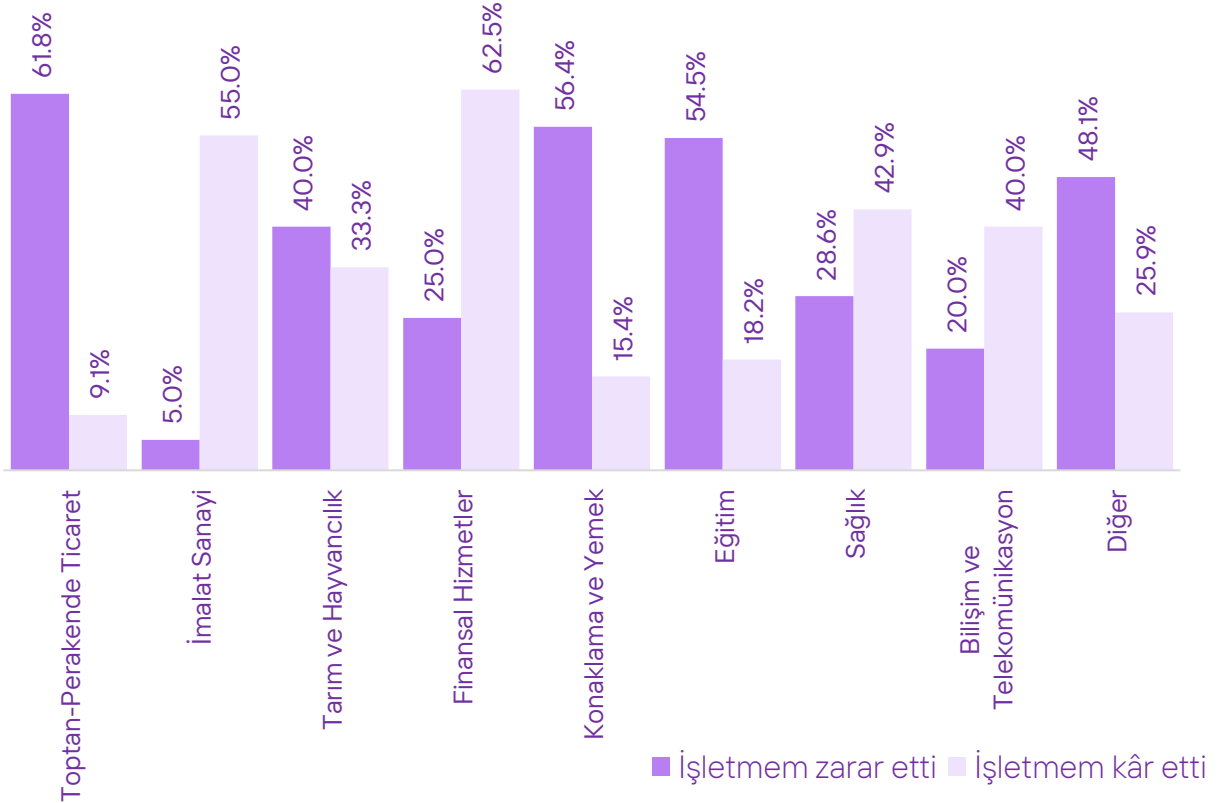

COVID-19'UN KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNE ETKİLERİ

NUTS1 Bölge	İşletmem kâr etti	İşletmem ne kâr ne de zarar etti.	İşletmem zarar etti
TR1 İstanbul	8%	5%	10%
TR2 Batı Marmara	0%	2%	2%
TR3 Ege	4%	5%	8%
TR4 Doğu Marmara	4%	3%	4%
TR5 Batı Anadolu	3%	1%	2%
TR6 Akdeniz	2%	4%	4%
TR7 Orta Anadolu	1%	3%	1%
TR8 Batı Karadeniz	1%	2%	3%
TR9 Doğu Karadeniz	0%	1%	1%
TRA Kuzeydoğu Anadolu	1%	0%	3%
TRB Ortadoğu Anadolu	0%	1%	4%
TRC Güneydoğu Anadolu	2%	6%	6%
Genel Toplam	24%	31%	45%

Küresel salgının belirli sektörleri diğerlerine göre daha çok etkilediği yukarıda belirtilmiştir. Bu durum kâr ve zarar durumunun sektörlere göre dağılımı incelendiğinde de kendisini göstermektedir. Katılımcılardan 2020 yılında zarar ettiğini beyan edenlerin en yüksek olduğu sektörler sırasıyla toptan-perakende ticaret, konaklama ve yemek ile eğitim sektörleridir. Bu sektörlerde zarar ettiğini beyan edenlerin oranı %50'nin üzerindedir. Sokağa çıkma kısıtlamaları ve tedbirler kapsamında öğrencilerin uzaktan eğitime geçmesi, okulların uzun bir süre kapalı kalması ve salgınla mücadele kapsamında yerine getirilmesi gereken asgari şartların maliyetli olması gibi nedenlerle eğitim sektöründe de önemli miktarlarda zarar söz konusu olmuştur.

Sektörlere göre kâr-zarar

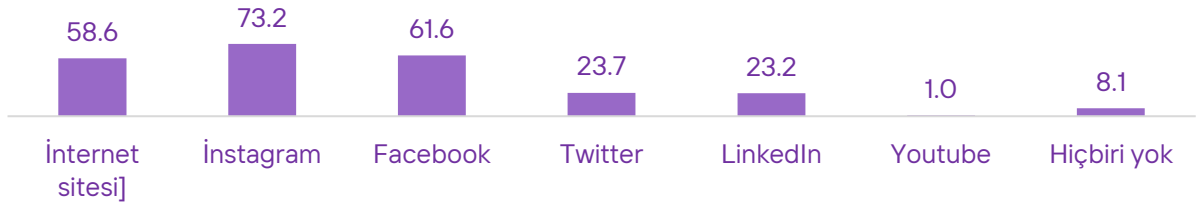

4.2. İnternet Kullanımı ve E-Ticaret

Günümüz dünyasında büyüklüğü ne olursa olsun tüm işletmelerin buldukları sektörlerde tanınmak, tutunmak ve büyümek için vazgeçilmezleri internet siteleri ve/veya sosyal medya hesaplarıdır. Bu sayede hemen hemen tüm tüketici kitlelerine ulaşabilmekte ve ürünlerini pazarlayabilmektedirler. Küresel salgın döneminde yüz yüze iletişimin zayıflamasıyla bu dijital iletişimin önemi daha da artmıştır. Araştırmaya katılan işletmelerin önemli bir kısmının internet sitesi ve sosyal medya hesapları olduğu anlaşılmaktadır. İşletmelerin yarısından fazlası (%58,6) internet sitesine sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcı işletmelerin yaklaşık dörtte üçünün (%73,2) Instagram'da bir hesabı bulunurken Facebook kullananların oranı da üçte ikiye yakındır (%61,6). Katılımcıların yaklaşık dörtte biri Twitter, bir o kadarı da LinkedIn kullandıklarını belirtmiştir.

Yukarıdaki sonuçlar We Are Social ve Hootsuite tarafından yayınlanan Digital 2021 – Turkey isimli internet ve sosyal medya kullanım istatistiklerinin yer aldığı rapordaki bulgularla paralellik göstermektedir. Rapora göre Türkiye'de bulunan 60 Milyon aktif sosyal medya kullanıcısı bulunmaktadır ki bu da toplam nüfusun yaklaşık %70'ine tekabül etmektedir. Sosyal medya platformlarının kullanım sıklığına bakıldığında ise 15-64 yaş arası internet kullanıcıları %89,5 ile Instagram, %79 ile Facebook, %72,5 ile Twitter ve %37,5 ile LinkedIn hesaplarını kullanmaktadır. Bu oranlar kadın girişimcilerin sosyal medya kullanım alışkanlıklarıyla örtüşmektedir. Burada belirtilmesi gereken husus söz konusu internet kullanıcıların %94,5'i YouTube kullanırken araştırmaya katılan kadın girişimlerden sadece 1 tanesi işletmeye ait YouTube hesabı olduğunu belirtmiştir.

İşletmenizin internet sitesi ve sosyal medya hesapları var mı?

Araştırmaya katılan kadın girişimciler internet ve sosyal medya kullanıcısı olmakla birlikte girişimlerinin internet ortamındaki varlığının satışa dönüşmesi konusunda görece zayıf oldukları anlaşılmaktadır. Kendi internet sitesi ya da alışveriş siteleri üzerinden satış/hizmet sunan girişimcilerin oranı %36,4'tür. Bu işletmelerin de sadece %27,8'i salgın sonrası bu hizmet/satışı sunmaya başlamıştır. Bu oran araştırmaya katılan kadın girişimcilerin tamamı içinde %10'a denk gelmektedir. İşletmelerin salgına ayak uydurma hızları gelirlerini artırmak için yeterli görünmemektedir. Digital 2021 – Turkey raporunda 15-64 yaş arası internet kullanıcılarının %47'sinin sosyal medyayı iş amaçlı kullandıkları belirtilmiştir¹. Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin sosyal medyayı iş amaçlı kullanma konusunda açık bir alana sahip oldukları düşünülmektedir.

E-ticaret yapan işletmelerin yaklaşık yarısı (%48,5) e-ticaretten elde ettikleri cironun toplam ciro içerisindeki payının %25'ten düşük olduğunu belirtmiştir. E-ticaret altyapısına sahip olmak yahut hizmeti sunuyor olmak tek başına Covid-19'un etkilerinin üstesinden gelmeye yetmemiş görünmektedir. E-ticaret kullanan girişimciler arasında pandemi döneminde cirosunu arttıranların oranı %33 iken pandeminin olumsuz etkilerinin e-ticaret alanına yansıdığı da görülmüştür. E-ticaret hizmeti olan işletmelerin %36,1'i salgın döneminde e-ticaretinin azaldığını beyan etmiştir.

İnternet kullanımı ve e-ticaret konusuna bölgesel olarak yaklaştığımızda karşımıza ilginç sonuçlar çıkmaktadır. İstanbul ve Ege bölgelerinde faaliyet gösteren işletmelerin önemli bir bölümünde internet sitesi

¹ Sosyal medyayı iş amaçlı iletişim kurmak, iş bağlantılarını, girişimcileri ve/veya iş adamlarını takip etmek için kullanan kullanıcılar da bu orana dahildir.

COVID-19'UN KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNE ETKİLERİ

kullanımının var olduğu görülmektedir. Ancak Akdeniz bölgesindeki işletmelerin yarısında ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki işletmelerin neredeyse hiçbirinde internet sitesi kullanılmamaktadır. Aynı eğilim oranlar farklılaşmakla beraber diğer sosyal medya platformlarının kullanımlarında da mevcuttur. Bölgelerin hemen hepsinde işletmeler herhangi bir sosyal medya platformu ya da internet sitesine sahipken Güneydoğu Anadolu bölgesindeki işletmelerin yaklaşık 3'te 1'i "Hiçbiri Yok" seçeneğini işaretlemiştir.

	İnternet Sitesi	Instagram	Facebook	Twitter	LinkedIn	Hiçbiri Yok	Genel Toplam
TR1 İstanbul	20,2%	17,7%	14,6%	7,1%	9,6%	0,0%	22%
TR2 Batı Marmara	3,0%	3,0%	3,0%	0,5%	0,0%	0,0%	4%
TR3 Ege	13,6%	12,6%	11,1%	4,5%	6,6%	0,5%	17%
TR4 Doğu Marmara	6,6%	6,6%	5,1%	2,5%	1,5%	0,5%	11%
TR5 Batı Anadolu	3,0%	4,0%	3,5%	3,0%	2,0%	0,5%	6%
TR6 Akdeniz	5,1%	6,6%	5,6%	2,0%	1,5%	0,5%	10%
TR7 Orta Anadolu	2,0%	2,5%	3,0%	0,5%	0,5%	1,0%	4%
TR8 Batı Karadeniz	1,5%	3,5%	2,0%	0,0%	0,5%	1,0%	5%
TR9 Doğu Karadeniz	0,5%	1,5%	1,0%	0,0%	0,0%	0,0%	2%
TRA Kuzeydoğu Anadolu	1,0%	2,5%	3,0%	1,0%	0,5%	0,0%	3%
TRB Ortadoğu Anadolu	1,0%	3,5%	3,5%	0,5%	0,0%	0,0%	4%
TRC Güneydoğu Anadolu	1,0%	9,1%	6,1%	2,0%	0,5%	4,0%	13%

İşletmelerin satışlarını ve dolayısıyla kâr-zarar durumunu etkileyen bir diğer husus da dış ticarettir. Küresel salgına karşı devletlerin aldığı ilk önlemlerden bir tanesi de ülkelerin sınırlarını kapatmak olmuştur. Ancak dış ticaretin sürdürülmesi tüm ülkeler için ister net ithalatçı ister net ihracatçı olsun hayati önemi haizdir. Bu yüzden ticaretin salgın tedbirlerinin etkisini zayıflatmadan sürdürülmesi için çeşitli politikalar üretilmiştir. Araştırmaya katılan işletmeler arasında dış ticaret yapanların (ithalat; %23,7 ve ihracat; %29,8) oranı oldukça azdır. Aşağıdaki tabloda firmaların dış ticaret performansı görülebilmektedir. Önemli olan nokta ise işletmelerin dış ticaretinin çok büyük zarara görmüş olmasıdır.

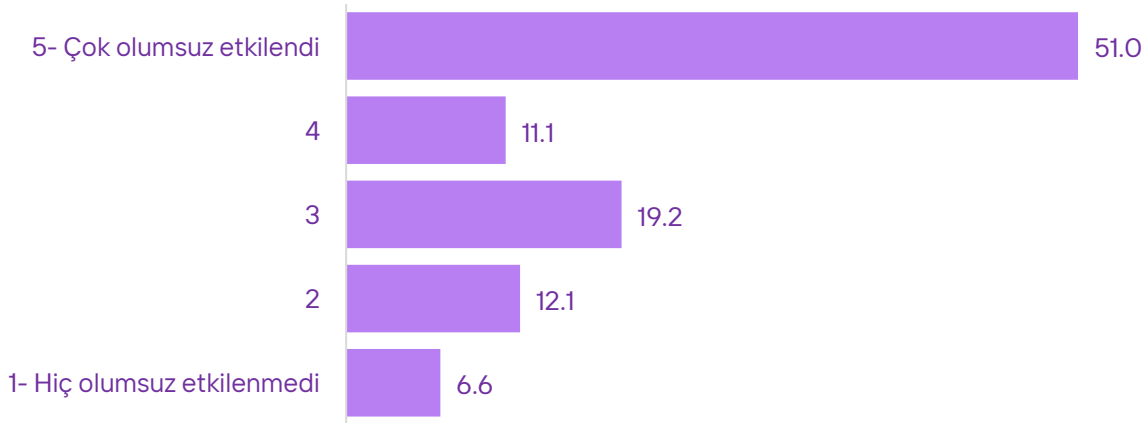
İthalatın tamamen durduğunu paylaşan girişimciler, katılımcıların toplamı içinde %10,6 olmakla birlikte ithalat yapan işletmelerin yaklaşık yarısına (%45) denk gelmektedir. Yine ihracatın tamamen durduğunu paylaşan %11,6'lık oran da ihracat yapan kuruluşların %39'una denk gelmektedir. Dolayısıyla ithalat yapan yaklaşık her 4 girişimciden 3'ünün ithalatının durduğu ya da azaldığı anlaşılmaktadır. Yine ihracat yapan kuruluşların da ihracatı çok büyük ölçüde (%80) durmuş ya da azalmıştır.

	İthalat	İhracat
Dış Ticaret Yapan	23,7	29,8
Tamamen durdu	10,6	11,6
Azaldı	6,6	12,1
Toplam	17,2	23,7

4.3. Pandemi Tedbirlerin Kuruluşlar Üzerindeki Etkisi

Covid-19 pandemisinin ilan edilmesinden sonra hükümet, hayatın akışını yavaşlatacak çeşitli tedbirleri hayata geçirmiştir. Bu tedbirlerin çeşitli sektörler üzerindeki etkisini görmek için katılımcılara bir dizi soru yöneltilmiştir. Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin yarısından fazlası pandemi ile ilgili alınan sektörel tedbir ve kısıtlamalardan “çok olumsuz” etkilendiklerini beyan etmiştir.

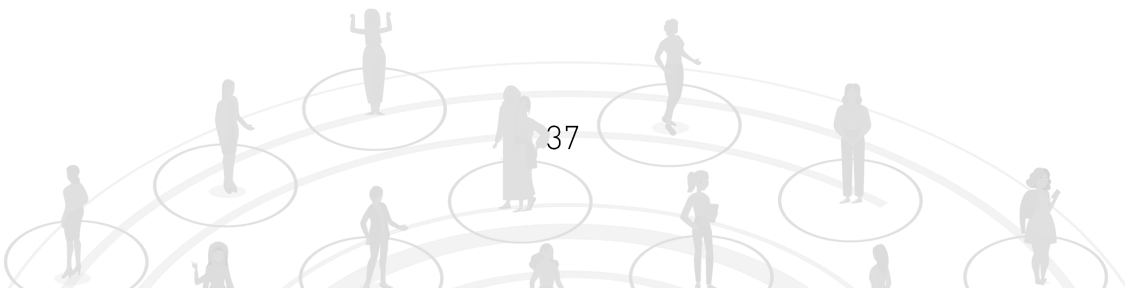
Hükümetin sektörel tedbirlerden/kısıtlamalardan etkilenme durumu

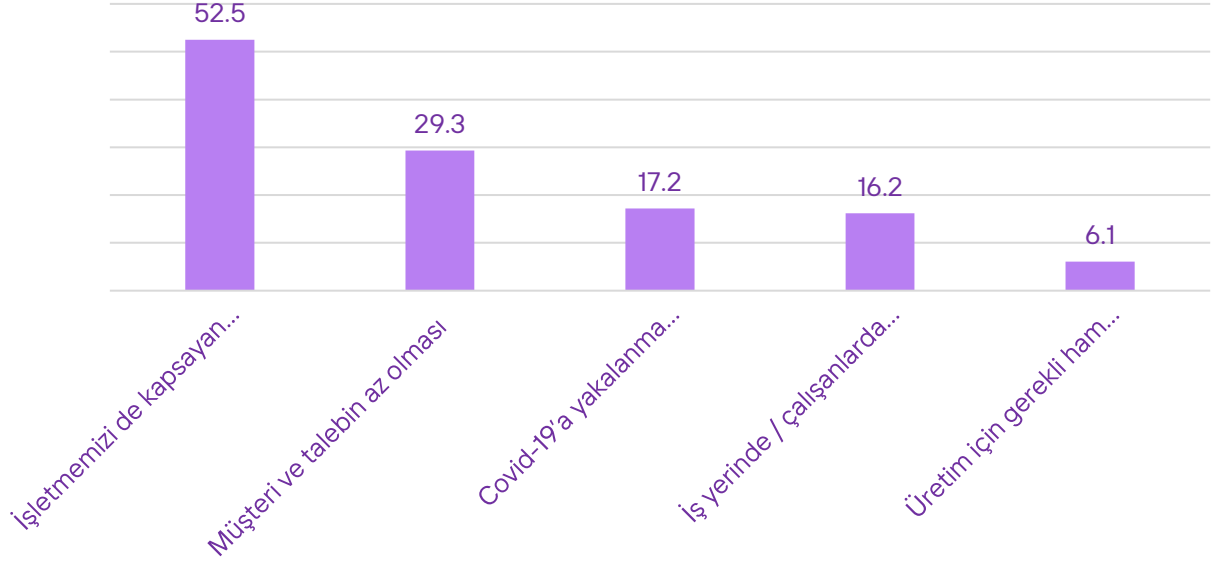
Söz konusu işletme temsilcilerinin %69,7'si salgın başladığından bu yana faaliyetlerinin -geçici de olsa- durduğunu beyan etmişlerdir. Süre olarak incelemek gerekirse kapalı kalmış işletmelerin yaklaşık yarısı (%46,4) 9-16 hafta arasında kapalı kaldıklarını beyan etmiştir. Kapalı kalmış işletmelerin %30,5'i 8 hafta ve aşağısında kapalı kalırken 16 haftadan uzun süre kapalı kalan işletmelerin oranı %23,1'dir.

	Toplam içinde %	Kapananlar içinde %
4 hafta ve aşağısı	9,6	13,8
5-8 hafta	11,6	16,7
9-12 hafta	15,7	22,5
13-16 hafta	16,7	23,9
17-20 hafta	6,1	8,7
21-32 hafta	7,1	10,1
32 haftadan fazla	3,0	4,3
Kapanmayan	30,3	

İşletmelerin %52,5'i kapalı kalma süresi ne olursa olsun yasaklardan ötürü zorunlu olarak kapalı kaldıklarını beyan etmiştir. Tüketim alışkanlıklarının değişmesiyle müşteri kitlesini kaybettiğinden ötürü kapalı kalan işletmelerin oranı ise %29,3 olarak gerçekleşmiştir. Girişimcilerin %16'sı işyerindeki Covid-19 vakaları sebebiyle kapalı kaldıklarını aktarırken %17'si de Covid-19'dan duydukları endişe sebebiyle bu yola başvurduklarını paylaşmaktadır.

İşletmelerin faaliyetlerini durdurma gerekçeleri [çoklu cevap]

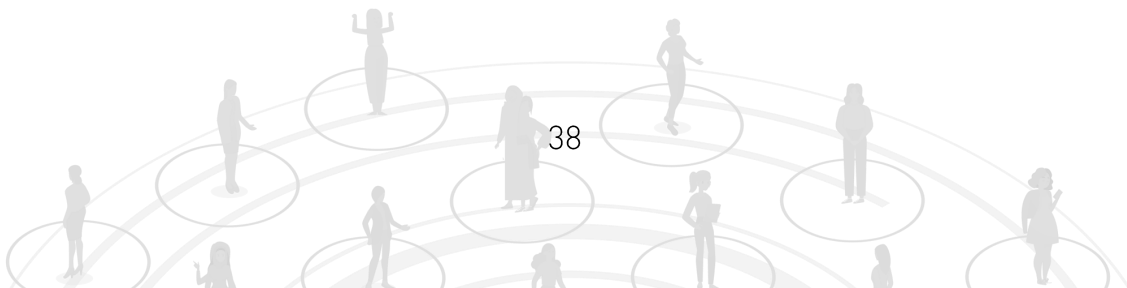

Ciro ve kârlılık konusunda işletmelerin yaşadığı sıkıntıların ekonomi açısından önemli yansımalarından biri de istihdam üzerinedir. Zarar eden ya da faaliyetini durdurmak zorunda kalan işletmeler personel çıkarmak zorunda kalabilmektedirler. Bu durum cinsiyet bazında incelendiğinde kadınlar aleyhine bir tablo söz konusudur. Salgının etkisiyle çalışan sayısını artıran işletmeler oldukça sınırlıdır. Bu gibi olağanüstü durumlarda ekonomi için asıl önemli ve öncelikli olan mevcut istihdamın sürdürülmesidir. Araştırmaya katılan işletmelerden çalışan sayısında azalma meydana gelenler incelendiğinde kadın çalışan sayısındaki azalmanın %42,9 ile erkek çalışan sayısındaki azalmadan daha fazla olduğu görülmektedir. Bunun altında yatan sebep ise işletmelerin kadın çalışanların erkek çalışanlara göre salgından daha çok etkilendiklerin düşünceleridir. Katılımcılara göre kadın çalışanlar arasında "çok olumsuz" etkilenenlerin oranı %63,6 iken erkek çalışanlar arasında bu oran %45,5'tir.

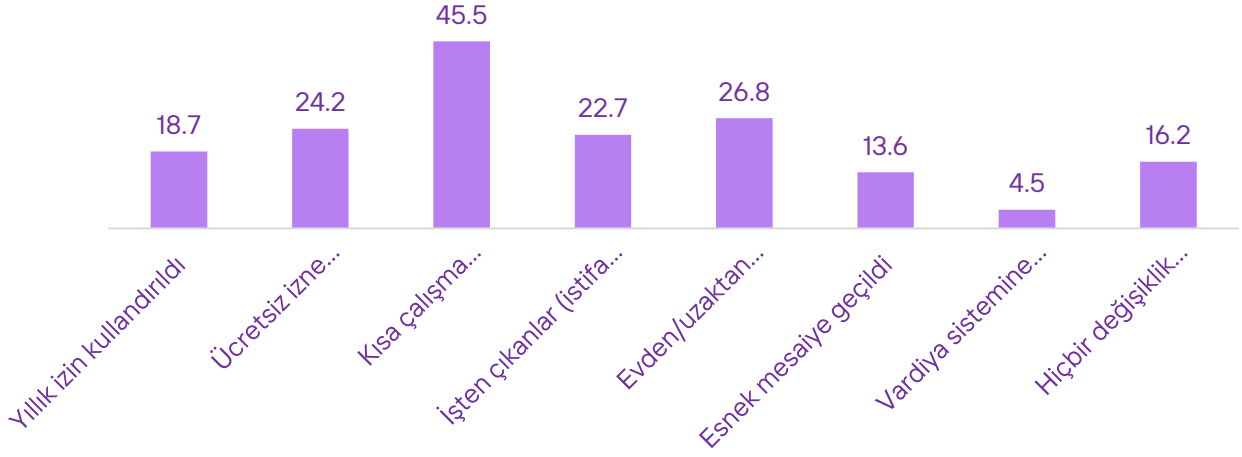
	Kadın	Erkek
Azaldı	42,9	31,8
Değişmedi	49,0	62,1
Arttı	8,1	6,1

	Kadın	Erkek
Etkilemedi.	9,6	18,7
Biraz olumsuz etkiledi.	26,8	35,9
Çok olumsuz etkiledi.	63,6	45,5

İşletmeler kapalı kaldıkları yahut iş hacminin azaldığı pandemi döneminde personel giderleri başta olmak üzere salgının ekonomik etkisini azaltmak ve mevcut istihdamı korumak için çeşitli yöntemlere başvurmuşlardır. Bu yöntemlerden en çok başvurulanı %45,5 ile kısa çalışma ödeneği olmuştur. Bu yöntemden sonra en sık kullanılan yöntem ise evden/uzaktan çalışma sistemine geçilmesi olmuştur. Bu iki yöntemin arkasından ekonomide istenmeyen istifa ya da işten çıkarmalar gelmektedir. Hiçbir değişiklik olmadığı işletmelerin oranı ise %16,2 olarak gerçekleşmiştir.

İşletmelerdeki personelin çalışma durumunda değişiklikler (çoklu cevap)

İşletmelerin ekonomik durumlarında salgının seyrine göre kaçınılmaz olarak bazen hafif bazen şiddetli sorunlar ortaya çıkmaktadır. İşletmelerden %96,5'i ekonomik zorluk yaşadığını belirtirken 1-5 arasında puanlanabilen değerlendirme ölçeğinde 5 üzerinden 4 ve 5 puan zorlandığını belirtenlerin toplamı 66,2'dir. Dolayısıyla katılımcıların en az üçte ikisinin pandemi döneminde yüksek düzeyde ekonomik zorluk yaşadığı anlaşılmaktadır.

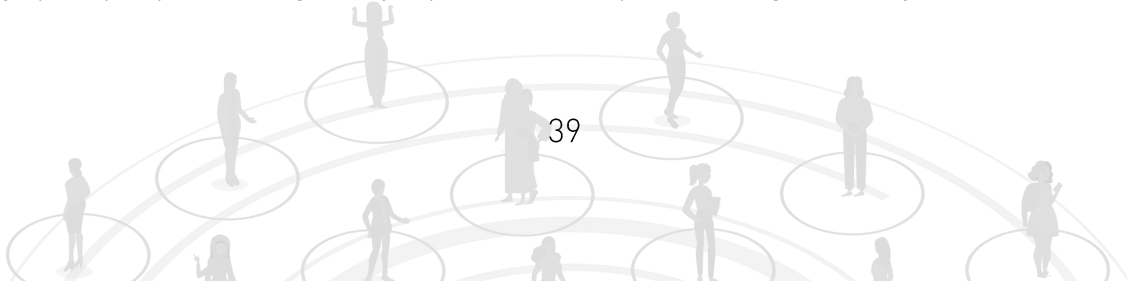
	%
1- Hiç ekonomik zorluk yaşamayan	3,5
2	11,6
3	18,7
4	16,7
5- Çok ekonomik zorluk yaşayan	49,5

İşletmenin yaşadığı ekonomik zorluğu aşmak ya da hafifletmek için kullandığı yöntemlere ilişkin bilgiler aşağıda yer almaktadır. İşletmelerin salgına karşı aldığı temel önlemin ticari ve bireysel krediler olduğu açıkça görülmektedir. Kredilerden sonra ise aileden ya da arkadaşlardan/çevreden destek/borç alma gelmektedir.

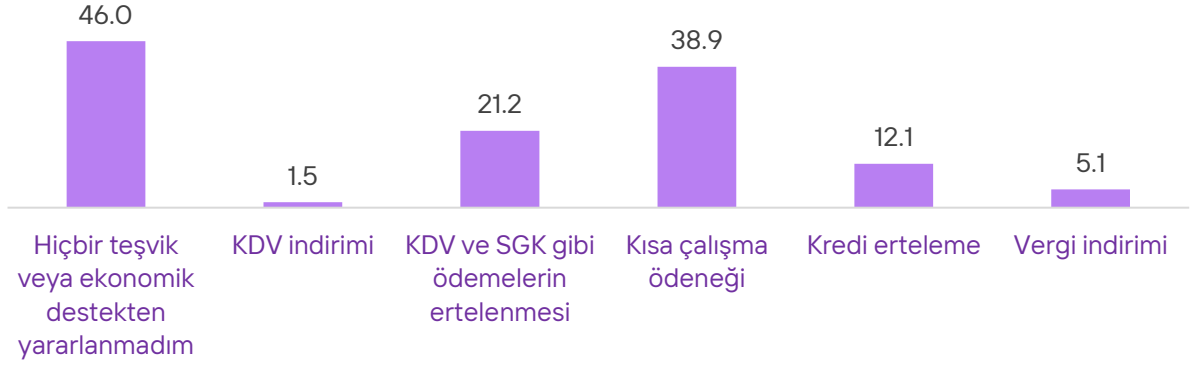
İşletmenin yaşadığı ekonomik zorluk karşısında yapılanlar	%
Bireysel/Ticari kredi	53,5%
Çevreden borç	29,8%
Aileden ekonomik destek	13,6%
KGF kullanımı	4,0%
Hiçbir şey yapmayan	32,3%

Yukarıdaki grafikte yer alan veriler işletmelerin devlet desteklerinden bağımsız olarak aradıkları çözümleri göstermektedir. İşletmelerin %32,3'ü bu tedbirlerden herhangi birine başvurmamıştır. Ancak bunların yaklaşık yarısı aşağıda bahsedilecek olan devlet desteklerinden faydalandığını belirtmiştir. Dolayısıyla araştırmaya katılan girişimcilerin %15'i devlet desteği dışında bir destek almazken %17'si devlet desteği ya da başka bir destekten yararlanmadığını ifade etmiştir.

Pandemi döneminde hükümet tarafından işletmelere sağlanan destekler söz konusu olduğunda kadın girişimciler en çok kullandıkları desteğin (%38,9) kısa çalışma ödeneği olduğunu belirtmişlerdir. Onu vergi ya da sosyal güvenlik ödemelerinin ertelenmesi imkânı takip etmektedir. Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin yaklaşık yarısı (%46) ise herhangi bir teşvik ya da destekten yararlanmadığını bildirmiştir.

hükümetin işletmelere sunduğu teşvik veya ekonomik destekler

Araştırmaya katılan girişimciler pandemi döneminde uygulanan ekonomik destek yahut teşvik paketlerini yeterli bulmadıklarını vurgulamışlardır. Beşli değerlendirme ölçeğinde destek yahut teşvikleri yetersiz bulanların oranı %87'yi geçmektedir. Desteklerin yeterli olduğunu düşünen katılımcıların oranı %5'i bulmamaktadır.

Koronavirüs sürecinde uygulanan ekonomik destek yahut teşvik paketleri işletmeler için ne kadar yeterli?	%
1- Hiç yeterli değil	69,0
2	18,3
3	10,2
4	1,0
5- Son derece yeterli	1,5

4.4. Gelecek Öngörülleri ve Beklentiler

Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin kahir ekseriyeti, Covid-19 salgınının kontrol altına alınıp normal çalışma düzenine geçilmesinin 2021 sonu ve ondan daha ileri bir tarihte gerçekleşebileceğine inandıklarını belirtmişlerdir. Normal çalışma düzenine dönüşün 2021 sonuna kadar gerçekleşebileceğini düşünenlerin oranı %31,4 iken bu sürecin 2022'ni ortasını bulacağını düşünenlerin oranı da %22,8'dir. Katılımcıların %16'sı salgının kontrol altına alınarak çalışma hayatının normale dönmesini 2022 yılı sonunda mümkün görürken bir o kadarı da daha da ileri bir tarih öngörmektedir.

Koronavirüs salgınının kontrol altına alınıp normal çalışma sistemine geçilmesinin ne zamana kadar süreceğini düşünüyorsunuz?	%
2021'in haziran ayına kadar	6,4
2021'in son baharına kadar	7,4
2021'in sonuna kadar	31,4
2022'nin ilk yarısına kadar	22,8
2022'nin sonuna kadar	16,0
2022'den sonrası bulur.	16,0

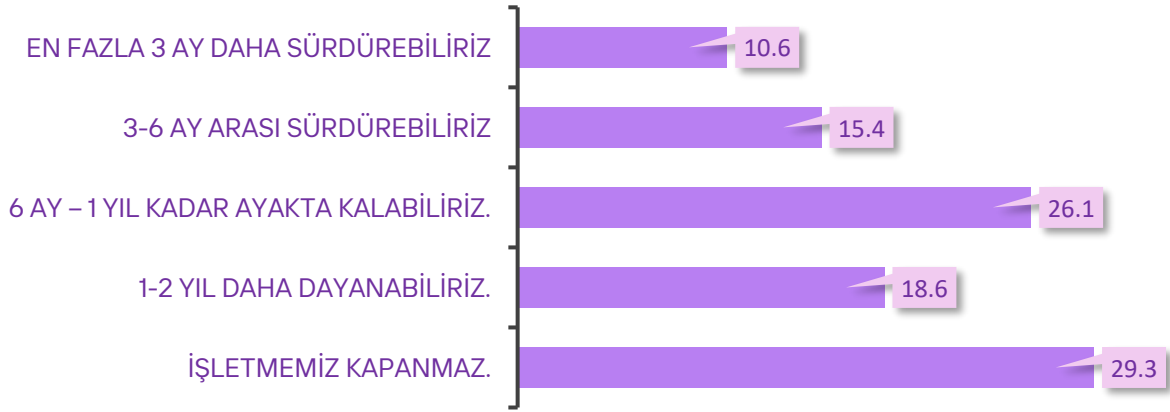
İşletmelerin sadece dördte biri 2021 yılı sonu için kâr öngörürken katılımcıların yarısı, 2021 yılı sonunda zarar edecekleri öngörüsü içerisindeyler. Bunun temel sebebinin ise işletmelerin salgının kontrol altına alınma

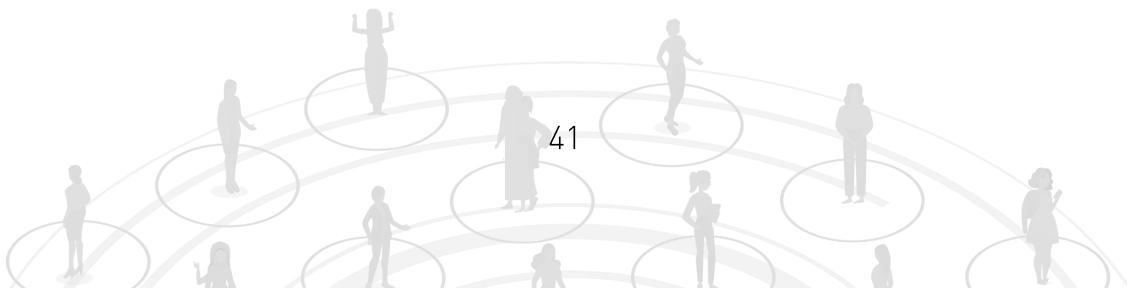
süreci ile ilgili beklentileri oluşturmaktadır. Salgının ancak 2022 ve daha sonrasında kontrol altına alınacağını düşünenlerin oranı (%54,8) 2021 sonunda zarar edeceğini öngörenlerin oranıyla (%50,5) benzerdir. Söz konusu karamsar tablo işletmenin ömrü sorulduğunda da kendisini göstermektedir. İşletmelerin yarından fazlası ayakta kalabilmek için en fazla bir yıl dayanabileceklerini vurgulamaktadırlar.

2021 sonu beklentisi	
Kâr edeceğini öngörenler	24,5
Zarar edeceğini öngörenler	50,5
Ne kâr ne de zarar edeceğini öngörenler.	25,0

Koronavirüs süreci böyle devam ederse işletmeniz kendisini ne kadar sürdürebilir?

Söz konusu karamsar tablonun ortadan kalkması ve işletmelerin büyüyerek faaliyetlerine devam edebilmesi için atılması gereken adımlar söz konusu olduğunda, katılımcılar “uygun vade ve faiz yapısında olan krediler” ile “vergilerin ötelenmesi ve azaltılması” gibi seçenekleri öne çıkarmaktadırlar. Kadın girişimcilere ek teşvik ve desteklerin sağlanması da ağırlıklı olarak tekrar eden bir taleptir. Pandemi öncesindeki dezavantajlı durumları ve pandemi karşısındaki kırılganlıkları göz önüne alındığında kadın girişimciler için sektörün paydaşlarıyla birlikte kurgulanacak ve dezavantajlı durumu düzeltecek mekanizmaları içeren bir yaklaşıma ihtiyaç olduğu görülmektedir.

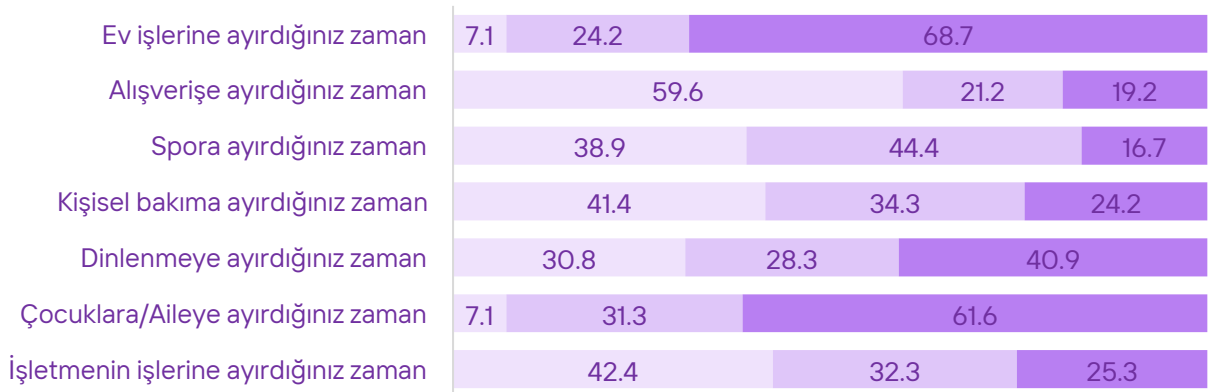
İşletmenizin büyümesi için atılması gereken en önemli adımlar neler?

4.5. Covid-19'un Kişisel Etkileri

Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin %56'sı pandemi döneminde iş-yaşam dengesini -yani işi ile aile yahut kişisel hayatı arasındaki dengeyi- sağlamada fazla veya çok fazla zorlandıklarını aktarmaktadırlar. Bu süreçte az ya da çok zorluk yaşamış olan kadın girişimcilerin oranı %90'ı aşmaktadır.

Salgın sadece işletmelerin iş yapış şekillerini ya da tüketicilerin alışkanlıklarını değil tüm insanların harcadıkları vaktin dağılımını da etkilemiştir. Salgın döneminde vakitlerinin dağılımı ile ilgili temsilcilerin verdikleri cevaplar aşağıdaki grafikte görülmektedir.

Salgın Dönemi Zaman Yönetimi

■ Azaldı ■ Değişmedi ■ Arttı

Kadın girişimcilerin pandemi sürecinde ev işleri ve aileye ayırdıkları zamanda belirgin bir artış görülürken alışveriş, kişisel bakım, spor gibi alanlara ayrılan zamanın azaldığı görülmektedir. İşletmeye ayrılan süre katılımcıların yarıya yakınında (%42) azalırken dörtte birinde artmıştır. Bütün bu veriler, iş-yaşam dengesinin

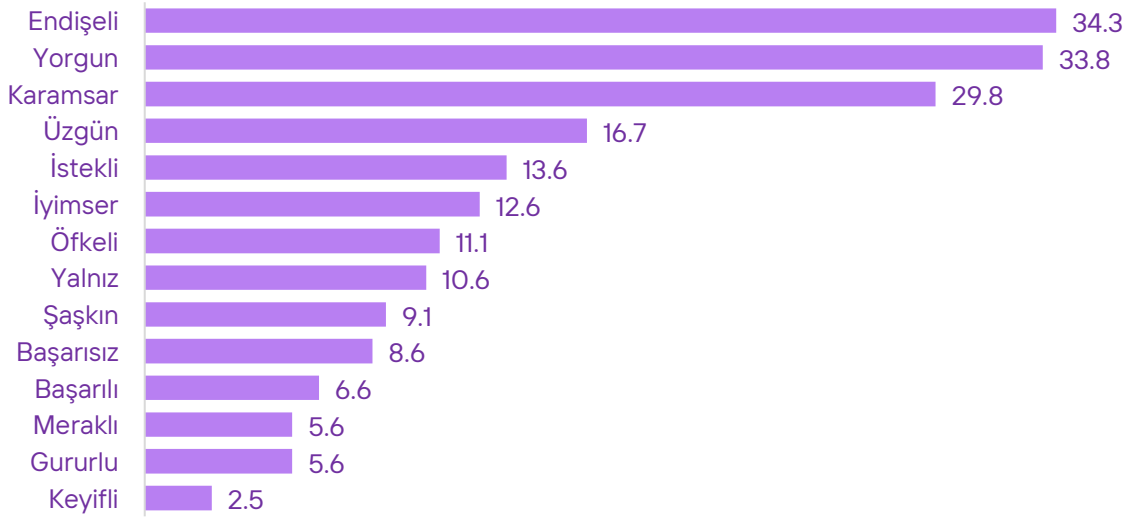
temelden etkilendiğini ve bu dalgalanmanın kadın girişimcilerin psikolojik durumlarını da etkilediğini göstermektedir.

Kendileri de bizzat olumsuz etkilenmelerine rağmen kadın girişimcilerin dörtte üçü, çalışanlarının Covid-19 sebebiyle yaşadıkları endişe, umutsuzluk, stres gibi olumsuzlukları aşmaları için işletme olarak herhangi bir program ve etkinlik yapmadıklarını paylaşmaktadırlar. Yine girişimcilerin sadece %12'si evden çalışan kadın personellerin ev-iş yükünü dengelemek adına bir politikayı hayat geçirdiklerini, üçte ikisi herhangi bir şey yapmadıklarını aktarmaktadırlar.

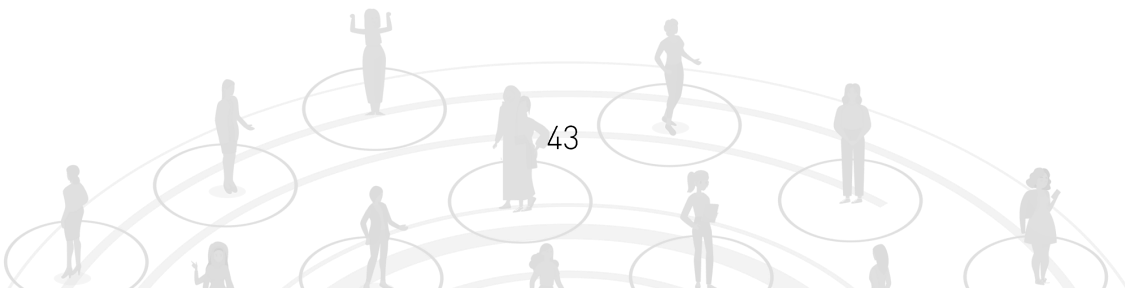
Bu verilerden hareketle; kadın girişimcilerin bir yandan kendileri salgının kişisel ve psikolojik etkileriyle baş ederken öbür yandan işletmenin salgın sürecindeki yükünü taşımak zorunda kaldıkları söylenebilir. Bütün bu süreçlerin birbirine eklendiği bir ortamda kadın girişimcilerin personellerine zaman ayırmakta, onların hayatını kolaylaştıracak tedbirler almakta zorlandıkları anlaşılmaktadır.

Nitekim katılımcıların duygu durumuna bakıldığında çoğunlukla olumsuz hislerinin ön planda olduğu görülmüştür. Bu da hem salgın hem ülkenin genel ekonomik tablosu hem de işletmeleriyle ilgili ortaya koydukları olumsuz tablo ile örtüşmektedir.

Son 3 aydaki duygu durumu

Önümüzdeki 6 aylık süreç için en büyük endişeleri sorulan kadın girişimcilerin endişelerinin beklendiği gibi girişimleri, ülke ekonomisi ve pandemi etrafında yoğunlaşmaktadır. Katılımcıların yaklaşık üçte biri üç kaygı paylaşırken üçte ikisi iki kaygı paylaşmış ve tamamına yakını en az bir kaygısını paylaşmıştır. Kaygılarını dile getirenler içerisinde ilk iki sırayı küresel salgın ve ekonomi tutmaktadır. Bunların yanında katılımcılar kısıtlamaların sürmesi, aşı tedariğinde sorun yaşanması, Covid-19'a yakalanmak ve okulların açılmaması gibi endişelerini paylaşmaktadırlar.

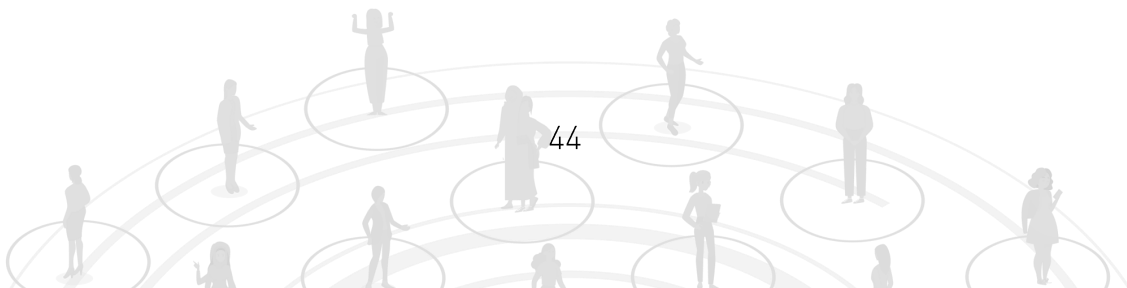
Önümüzdeki 6 ay için en büyük korku/endişe	
Gelir ve iş kaybı	37%
Covid'e yakalanmak	33%
Ekonominin kötüleşmesi	33%
Pandeminin bitmemesi	16%
Kısıtlamaların sürmesi	14%

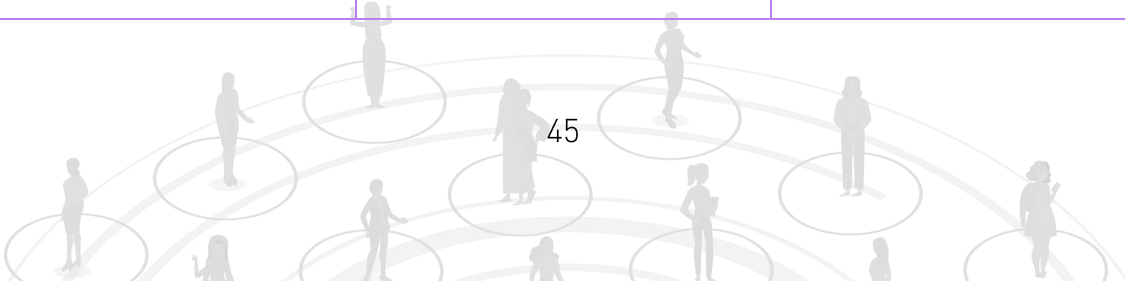
Kadın girişimcilerin Covid-19 süreciyle baş edebilmeleri için hangi kurum/aktörlerin ne yapması gerektiği konusunda katılımcıların önemli bir kısmı genel karamsarlıklarına paralel olarak genel fikir beyan etmemişlerdir. Katılımcılar hükümetin yapması gerekenler başlığı altında çoğunlukla beklentilerini beyan etmişler ancak muhalefet, yerel yönetimler, oda/borsalar, STK ya da kadın girişimcilerin kendileri söz konusu olunca süreçle ilgili önerilerde çoğunlukla bulunmamışlardır. **Dolayısıyla; katılımcıların hükümetin işletmelere olan desteğini yeterli bulmadıkları noktada talepkâr davranmakla birlikte hükümet dışında kalan aktörlerin üstlenebileceği rollerle ilgili çoğunlukla bir fikir sahibi olmadıkları anlaşılmaktadır. Bu durum muhalefet, yerel yönetimler, oda ve borsalar, sivil toplum kuruluşları gibi aktörler ile kadın girişimciler arasındaki iletişimin zayıflığına da işaret etmektedir.**

Fikir beyan etmeyen yahut edemeyen katılımcıların özelliklerine derinlemesine bakıldığında, cirosu 5 Milyon TL'nin altında olan, 2019'da cirosunu artırmasına rağmen salgından ötürü 2020 yılında cirosu azalarak zarar eden işletmelerin yoğunlukta olduğu görülmektedir. Bu durum süreçler iyiye gittiğinde işletmelerini geliştirmeye odaklanan girişimcilerin hızlıca gelişen kriz karşısında yaşadıkları şaşkınlık ve belirsizliğin etkisini sürdürdüğünü göstermektedir.

Hükümet ve diğer kamusal aktörlerden beklentiler ise aşağıdaki gibi yoğunlaşmaktadır:

HÜKÜMET	MUHALEFET	YEREL YÖNETİMLER
Girişimcilerin taleplerini içeren ekonomik destek paketleri uygulamalı	Girişimcilerin sorunları ile ilgili hükümete talepler oluşturmali	Yerel girişimcilerden alışveriş yapmayı teşvik etmeli.
Girişimci kadınlara özel destek paketleri devreye sokmalı	Yerel yönetimler aracılığıyla ekonomik destek paketleri uygulamalı	Belediye ile ilgili süreçlerde bürokrasiyi en aza indirmeli.
Hızlı ve düzenli aşılama yapmalı	Ekonomiyi düzeltecek alternatifler bulmalı.	Girişimlerin fiziki ve teknik altyapı sorunlarına kolaylaştırıcı çözümler üretmeli.
ODA/BORSALAR	STK'LAR	KADIN GİRİŞİMCİLER
Kadın girişimcilere özel teşvik paketlerinin hazırlanmasına öncülük etmeli	Sorunlar ve çözümleri konusunda hükümeti yönlendirecek çalışmalar yürütmeli	Birbirlerini desteklemeli ve teşvik etmelidir.
Covid-19 döneminde üye aidatlarını almamalı	Girişimcilerle birlikte, onları destekleyecek projeleri hayata geçirmeli	Bir araya gelip örgütlenmelidir
Covid-19 dönemine uygun alternatif projeleri hayata geçirmeli ve girişimcilere bu alanda eğitimler vermeli	Kadın girişimciliğini teşvik edecek çalışmalar ve bilgilendirmeler yapmalı.	Kadın girişimciliğini yaygınlaştırıp güçlendirecek çalışmalar yapmalıdır.

5. SONUÇ

5.1. Araştırma Bulguları

Kadın girişimcilerin küresel Covid-19 salgınından nasıl etkilendiğini ve bu etkinin boyutunu anlamak amacıyla TÜRKONFED tarafından yürütülen bu çalışma neticesinde önemli sonuçlara ulaşılmıştır. Çalışmaya Türkiye'nin farklı bölgelerinden katılan 198 kadın girişimci çevrim içi anket yoluyla Covid-19 salgınından nasıl etkilendiklerini, gelecek için öngörülerini ve beklentilerini dile getirmişlerdir. Beklendiği üzere kadın girişimcilerin önemli bir kısmının (%84,3) salgından hem sosyal hem de ekonomik olarak olumsuz etkilendiği ortaya çıkmıştır.

Sonuçların bir kısmı tüm katılımcılar için geçerlidir. Ancak bazı bulgular bölge bazında farklılık göstermektedir. Bu farklılıkların temelinde tüketicilerin talep yapısı ve tüketim kalıpları yer almaktadır. İşletmelerin faaliyet gösterdikleri sektörler ve hitap ettikleri kitleler de bu farklılıklarda önemli bir paya sahiptir.

- Girişimciler, pandeminin kadınları daha fazla olumsuz etkilediğini düşünmektedirler. Araştırmaya katılan işletmelerde pandemiden çok olumsuz etkilenen kadın çalışanların oranı 63,5 iken bu oran erkek çalışanlarda 45,5'tir.
- 2019 yılında cirosunun azaldığını beyan eden katılımcıların oranı %28,3 iken bu oran 2020 yılında 2,5 katına çıkarak %74,2'ye yükselmiştir.
- Öte yandan cirosunun arttığı beyan eden işletmelerin oranı ise 2019'dan 2020'ye gelindiğinde üçte iki oranında azalarak %44,4'ten %14,6'ya düşmüştür.
- Covid-19 salgını sürecinde cirosunun arttığını belirten işletmeler çoğunlukla salgın öncesinde de yüksek ciro elde eden işletmelerdir. Bu da cirosu az olan mikro ve küçük ölçekli işletmelerin pandemi gibi küresel bir şoka karşı kırılganlıklarının daha fazla olduğunu göstermektedir.
- Otellerin ve yeme içme mekânlarının salgına karşı alınan tedbirler kapsamında uzun süre kapalı kalmaları neticesinde konaklama ve yemek sektöründe faaliyet gösteren firmaların sadece %2,6'sı 2020 yılında cirosunu artırabilmiştir. Bu oran 2019 yılında %41 olarak gerçekleşmiştir. Bu azalış salgının yıkıcı etkilerinin en somut örneklerindedir.
- Araştırmaya katılan işletmelerin sadece %23,7'si 2020 yılında kâr ettiğini belirtmiştir. Kâr-zarar durumu sektörel bazda farklılıklar arz etmektedir. Toptan-perakende ticaret, konaklama ve yemek ile eğitim sektörlerinde zarar ettiğini beyan eden işletmelerin oranı %50'nin üzerindedir.
- Kâr-zarar oranlarına bölgesel olarak bakıldığında İstanbul, Ege ve Doğu Marmara bölgelerinde faaliyet gösteren işletmelerde kar edenlerin oranı sırası ile %44, %23 ve %36 olarak gerçekleşerek diğer bölgelerdeki işletmelere göre daha fazla kâr etmişlerdir.
- İşletmelerin internet sayfaları (%58,6), Instagram (%73,2) ve Facebook (%61,6) hesapları olmasına rağmen kendi internet sitesi, alışveriş siteleri ya da sosyal medya üzerinden satış/hizmet sunan işletmelerin oranı %36,4'tür. Bu işletmelerin de yaklaşık yarısı (%48,5) cirosunun %25'ten daha azını e-ticaretten elde etmektedir.
- İşletme temsilcilerinin %69,7'si salgın başladığından bu yana faaliyetlerinin -geçici de olsa- durduğunu beyan etmişlerdir. Süre olarak incelemek gerekirse işletmelerin yaklaşık yarısı (%46,4) 9-16 hafta arasında kapalı kaldıklarını beyan etmiştir.
- Pandemi döneminde kadın çalışanların erkek çalışanlara göre daha yoğun bir şekilde iş kaybı yaşadıkları tespit edilmiştir. Katılımcıların %43'ü kadın çalışan sayısının azaldığını söylerken bu oran erkek çalışanlar

için %32'dir. Araştırmaya katılan işletmelerdeki kadın çalışan sayısının daha fazla olduğu göz önüne alındığında oranlardaki bu farklılık daha önemli hale gelmektedir.

- İşletmelerin yaklaşık yarısı (%45,5) kısa çalışma ödeneğinden faydalanmıştır.
- İşletmelere yaşadıkları ekonomik durum sorulduğunda %49,5'i "çok zorluk" çektiğini beyan etmiştir. Ancak işletmelerin %32,3'ü bu zorlukları aşmak için işletme olarak herhangi bir önlem almayarak kendi imkânlarıyla faaliyetlerine devam ettiğini belirtmiştir.
- Benzer şekilde araştırmaya katılan 198 işletmenin %17,2'sine denk gelen 34 tanesi ne bireysel olarak (kredi çekmek ve/veya aileden/arkadaşlardan/çevreden borç almak vb.) ne de devlet kanalıyla (KDV indirimi, SGK yardımı, kısa çalışma ödeneği vb.) salgınla mücadele için sunulan imkanların hiçbirinden faydalanmadığını beyan etmiştir.
- İşletmeler, uygulanan ekonomik destek yahut teşvik paketlerini %69 oranında "hiç yeterli değil" şeklinde değerlendirmişlerdir.
- Olumsuz tablo ile paralel biçimde katılımcıların %75,3'ü işletme olarak çalışanlarının Covid-19 sebebiyle yaşadıkları endişe, umutsuzluk, stres gibi olumsuzlukları aşmaları için herhangi bir etkinlik/program hayata geçirmediklerini dile getirmişlerdir.
- Bölgesel olarak incelendiğinde İstanbul, Ege ve Doğu Marmara bölgelerindeki işletmelerin sırasıyla %92, %80 ve %60'ının işletmeye ait bir internet sitesi mevcuttur. Ancak bu oranlar Kuzeydoğu, Ortadoğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri için sırasıyla %33, %25 ve %8 olarak gerçekleşmiştir.
- Bölgelerin hemen hepsinde işletmeler herhangi bir sosyal medya platformu ya da internet sitesine sahipken Güneydoğu Anadolu bölgesindeki işletmelerin yaklaşık %33'ü "Hiçbiri Yok" seçeneğini işaretlemiştir.
- İşletmelerin sadece dörtte biri 2021 yılı sonu için kâr öngörürken katılımcıların yarısı, 2021 yılı sonunda zarar edebilecekleri öngörüsü içerisinde oldukları. Bunun temel sebebini ise işletmelerin salgının kontrol altına alınma süreci ile ilgili beklentileri oluşturmaktadır. Salgının ancak 2022 ve daha sonrasında kontrol altına alınacağını düşünenlerin oranı (%54,8) 2021 sonunda zarar edeceğini öngörenlerin oranıyla (%50,5) benzerdir.
- İşletmelerin yarıdan fazlası Covid-19 pandemi süreci böyle devam ederse en fazla 1 yıl veya daha az süre ayakta kalabileceklerini aktarmışlardır. Bu da kadın girişimcilerin pandemi karşısındaki kırılganlıklarının önemli bir işaretidir.
- Araştırmaya katılan kadın girişimcilerin %56'sı pandemi döneminde iş-yaşam dengesini yani işi ile aile yahut kişisel hayatı arasındaki dengeyi sağlamada fazla veya çok fazla zorlandıklarını aktarmaktadırlar. Bunun bir sonucu olarak kadın girişimcilerin pandemi sürecinde ev işleri ve aileye ayırdıkları zamanda belirgin bir artış görülürken alışveriş, kişisel bakım, spor gibi alanlara ayrılan zamanın azaldığı görülmektedir. İşletmeye ayrılan süre katılımcıların yarıya yakınında (%42) azalırken dörtte birinde artmıştır. Bütün bu veriler, iş-yaşam dengesinin temelden etkilendiğini ve bu dalgalanmanın kadın girişimcilerin psikolojik durumlarını da etkilediğini göstermektedir.
- Kendileri de bizzat olumsuz etkilenmelerine rağmen kadın girişimcilerin dörtte üçü, çalışanlarının Covid-19 sebebiyle yaşadıkları endişe, umutsuzluk, stres gibi olumsuzlukları aşmaları için işletme olarak herhangi bir program ve etkinlik yapmadıklarını paylaşmışlardır. Yine girişimcilerin sadece %12'si evden çalışan kadın personellerin ev-iş yükünü dengelemek adına bir politikayı hayat geçirdiklerini, üçte ikisi herhangi bir şey yapmadıklarını aktarmaktadırlar.

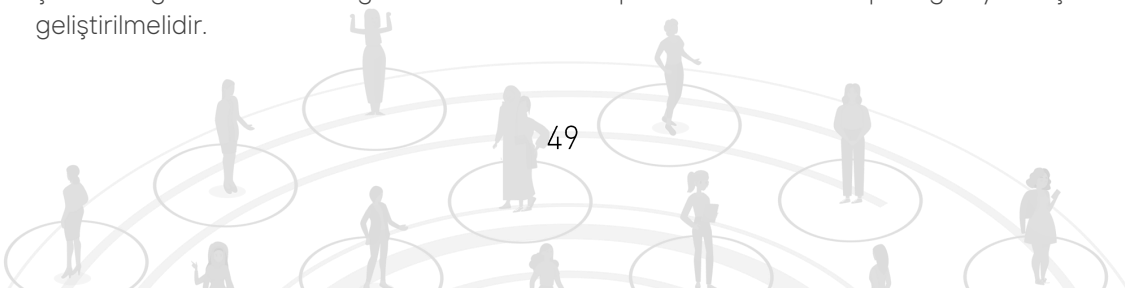

- Bu verilerden hareketle; kadın girişimcilerin bir yandan kendileri salgının kişisel ve psikolojik etkileriyle baş ederken öbür yandan işletmenin salgın sürecindeki yükünü taşımak zorunda kaldıkları söylenebilir. Bütün bu süreçlerin birbirine eklendiği bir ortamda kadın girişimcilerin personellerine zaman ayırmakta, onların hayatını kolaylaştıracak tedbirler almakta zorlandıkları anlaşılmaktadır.
- Nitekim katılımcıların duygu durumuna bakıldığında çoğunlukla olumsuz hislerinin ön planda olduğu görülmüştür. Bu da hem salgın hem ülkenin genel ekonomik tablosu hem de işletmeleriyle ilgili ortaya koydukları olumsuz tablo ile örtüşmektedir.

5.2. Covid-19 Pandemisiyle Değişen Ekonomi Sonrası Fırsatlar ve Öngörüler

- Evde geçirilen sürenin artmasıyla birlikte dijital ürünlere olan ilgi de artmaktadır. Dijitalleşmenin sonucu olarak ortaya çıkan ürünlere önümüzdeki dönemde talep artışı beklenmektedir.
- Alışverişlerde temastan kaçınma yaklaşımı ödeme sistemlerinde yeni ve yenilikçi yaklaşımlar için önemli bir alan açmaktadır.
- Ürün kullanımında fiziksel teması engellemek için otomasyon yahut sensör kullanımı ağırlık kazanacaktır.
- Temas yoluyla hastalanma riskini azaltmak amacıyla uyarı araçlarına (kol sensörü, özellikli saat, telefon uygulaması gibi) ihtiyaç artacaktır.
- Ortak kullanım alanlarına yönelik hijyen kuralları ile uyumlu yenilikçi sistemler geliştirilmesi uygun olacaktır.
- Salgınla mücadele, çalışan sağlığı ve iş sürekliliği konusundaki hassasiyetler, akıllı lojistik uygulamalarına olan ihtiyacı ortaya çıkarmıştır.
- Mimari ve iş merkezlerinin iklimlendirmesi konusunda köklü değişim yaşanması beklenmektedir. Açık ofis ve pencere sistemleri ve taze hava destekli havalandırma yeni normalde öne çıkacak alanlar arasındadır.
- Evde geçirilen sürenin artması ev tadilatı, ev elektroniği, ev eşyası ve aksesuar taleplerini de artırmaktadır.
- Turizm sektöründe özellikle yat turizminin öne çıkması beklenmektedir. Diğer taraftan en azından kısa vadede butik tesisler ile izolasyon kriterlerine uygun alternatif turizm alanlarına kayış olması öngörülmektedir.
- Ürünlerin dijital pazarlama kanallarıyla tanıtımı gelenekselleşmiş olmakla birlikte salgın nedeniyle ürünün kullanımına ilişkin dijital içerik üretimine de ihtiyaç duyulacaktır. Bu kapsamda ürün kullanımına ilişkin pazarlama içeriklerinde artış yaşanacaktır.
- Artan BİT (Bilgi ve İletişim Teknolojileri) kullanımına bağlı olarak siber güvenlik önlemlerinin de artırılması gerekmektedir.
- Teknoparklarda kurulu firmaların sanal ortamda yahut dönüşümlü olarak çalışmaya imkân verecek şekilde organize edilmesi eğilimi artacaktır. Bu kapsamda online teknopark gibi yenilikçi modeller geliştirilmelidir.

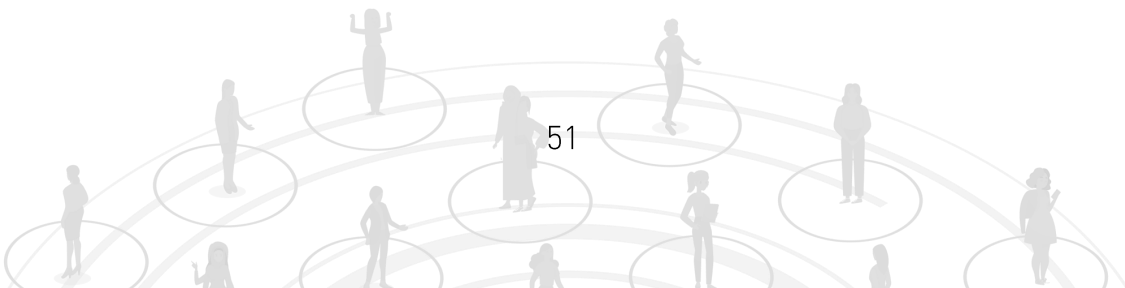
- Kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer tehlikeli (KBNR) maddelerden kaynaklı tehditler, savunma sanayi için genetik, mikrobiyoloji, nanobiyoteknoloji alanlarında fırsatlar sunmaktadır.
- Mobil ve uzaktan sağlık hizmeti sunumu için hukuki altyapının düzenlenmesini takiben gerek salgın döneminde gerek sonrasında ihtiyaç duyan kişilerin evinden sağlık hizmeti almasının yaygınlaşması beklenmektedir.
- Uzaktan psikolojik destek verilmesi önemli bir fırsat alanı olarak ortaya çıkmıştır.
- Meslek liselerinin özel sektörle daha yoğun iş birliği içinde bulunması ve üretim kapasitesini artırması gerek eğitim faaliyetleri gerek özel sektörle iş birliği için fırsat yaratmaktadır.
- Bisiklet, akıllı bisiklet gibi uygulamalara talep artacaktır.
- Denizyolunun gerek yurtiçi gerek yurtdışı taşımacılıkta demiryolunun ise özellikle yurtiçi taşımacılıkta daha yaygın kullanılması ihtiyacı belirgin şekilde ortaya çıkmıştır.
- Tıbbi aromatik bitkiler ile bal, pekmez, polen ve propolis gibi doğal bağışıklık güçlendirici gıdalara yönelik talep artmaktadır.
- Sosyal girişimcilik bağlamında doğrudan çiftçi ve çiftçi kooperatiflerinden satın almaya imkân veren dijital kanallar geliştirilmelidir.
- Geleneksel üretim yapan üreticilerin ihtiyaç duyulan hijyen koşullarına uygun paketleme altyapısına erişim ihtiyacı daha belirgin şekilde ortaya çıkmıştır.

5.3 ÖNERİLER

- Çalışan kadınların pandeminin olumsuz etkilerini erkeklere nazaran daha belirgin biçimde yaşadıkları görülmektedir. Gerek ev içi iş yükünün kadınlar aleyhine dengesiz dağılımı gerekse evden/uzaktan çalışmanın esnekliği sebebiyle kadınların bu süreçte iş yükleri artmış ve moral durumları bu süreçte olumsuz etkilenmiştir. Artan iş yükünün hafifletilmesi ve çalışanların motivasyonlarının artırılması için belediyeler ve meslek odaları tarafından işletmelere ücretsiz rehberlik hizmeti verilmesi gerekmektedir.
- Kadın girişimciler için Covid-19 pandemi sürecinde gerek işleri ile ilgili ekonomik teşvik paketlerine gerekse psikolojik destek bakımından rehberliğe ihtiyaç duydukları görülmektedir. Bu sorunların çözümü adına hükümet tarafından kadın girişimciler için şartların daha da esnetildiği destek paketlerinin açıklanması ve psikolojik rehberliğe ulaşımlarının kolaylaştırılması faydalı olacaktır.
- Kadın girişimciler ve çalışanlara yönelik ekonomik desteklerin yanında toplumsal cinsiyet perspektifinden ev içi iş dengesini eşitleyecek farkındalık çalışmalarına da ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır. Bu kapsamda hükümetten kadın girişimcilerin kendilerine kadar tüm paydaşların kapasiteleri oranında bu farkındalığı artırmak için çalışmaları gerekmektedir.
- Evden/uzaktan çalışan kadınların iş-yaşam dengesindeki bozulmanın ve iş yükü ile birlikte streslerinin erkeklere kıyasla daha fazla arttığı görülmektedir. Bu bağlamda uzaktan çalışma süreçlerinde hem işveren hem de çalışan kadınların ayrıca desteklenmesine ihtiyaç duyulmaktadır.
- Pandemi dönemine yönelik ekonomik tedbirlerin yetersizliği katılımcıların ortaklaştığı bir tespit olmuştur. Katılımcılar, ilgili kurum ve paydaşları içerecek karar süreçleri ve kadın girişimcilere özel destek paketlerinin toparlayıcı olacağı görüşündedirler.

- Normale dönüş için ekonomi döngüsünün önemli bileşenleri olan çalışanların aşılınması önem arz etmektedir. Kadın girişimciler, yaygın ve düzenli aşılama programı uygulanmasını beklemektedirler. Salgın karşısında kırılabilirlikleri artan kadın girişimcilerin sürdürülebilirlikle ilgili endişe düzeylerinin arttığı süreçte bu kaygının giderilmesi önem arz etmektedir.
- Yerel yönetimlerin yenilikçi girişimleri destekleyecek politikalar hayata geçirmesi hem yeni girişimciliğe ilgiyi yerel düzeyde arttıracak hem de girişimcilerin desteklenmesini sağlayacaktır. Bu sayede salgın nedeniyle değişen iş modellerine daha hızlı ayak uydurulabilir.
- Oda ve borsaların uzun vadeli politikaları, şehrin ve bölgenin bileşenleri ile birlikte hayata geçirmesi sürdürülebilirlik için önemli bir destek olacaktır. Bunun gerçekleştirilmesi için yerel toplantılar yapılarak birinci ağızdan sorunlar dinlenebilir ve çözüm önerileri hayata geçirilebilir.
- Kadın girişimcilerin teknoloji konusunda geliştirilmeleri gerekmektedir. Pandemi koşullarında olumsuz etkilerle mücadele etmek ve işletmelerini ayakta tutabilmek için teknolojiyi daha aktif kullanmaları faydalı olacaktır. Girişimcilerin e-ticaret konusunda kendilerini geliştirmeleri ve cirolarının bu sayede artırılmasının sağlanması oldukça önemlidir. Bu konuda meslek odaları, STK ve belediyelerin mevcut altyapılarını kadın girişimcilerin hizmetine sunmaları ilk etapta etkin bir yöntem olmaktadır.
- Kadın girişimcilerin dış ticaret yapmalarının teşvik edilmesi gerekmektedir. Hükümet kadın girişimciler için bu konuda vergi avantajı sağlamalı ve gerekli altyapı ile eğitim hizmeti sunmalıdır. Bu sayede işletmeler azalan ciro ve karlarını artırılabilir.
- Pandemi dolayısıyla yapısal olarak işsiz hale gelen sektörlerden diğer sektörlere geçiş amacıyla kadın girişimcilerin teşvik edilmeleri ve bunun için gereken ekonomik ve teknik desteğin verilmesi gerekmektedir. Bu konuda yerel yönetimler, STK'lar, odalar ve borsalar işbirliği içerisinde çalışmalıdır.
- Kadın girişimcileri destekleyen kurum ve kuruluşlar olsa bile kadın girişimciler arasında bu kuruluşlarla iletişim yeterince güçlü görülmemektedir. Bu iletişim ve işbirliğinin artması kadın girişimcileri hem moral hem de girişimleri bakımından güçlendirici bir etki yaratacaktır.

KAYNAKÇA

EPDK. (2021). Elektrik Piyasası Resmi İstatistikleri:

<https://www.epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-167/resmi-istatistikleri>

IMF. (2021, Nisan). World Economic Outlook, Growth Projections. IMF. World Economic Outlook:

<https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2021/03/23/world-economic-outlook-april-2021> adresinden alındı

İŞKUR. (2020). İşsizlik Ödeneği İstatistikleri. 05 2021 tarihinde <https://www.iskur.gov.tr/kurumsal-bilgi/istatistikler/> adresinden alındı

SGK. (2020). Aylık sigortalı istatistikleri. SGK İstatistik Yıllıkları:

http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/sgk_istatistik_yilliklari adresinden alındı

T.C. Ticaret Bakanlığı. (2021, Mayıs 12). Aylara Göre Dış Ticaret:

<https://ticaret.gov.tr/data/5d63d89d13b8762f7c43a738/2-Aylara%20Gore%20Dis%20Ticaret.pdf> adresinden alındı

TÜİK. (2020, Mart 01). Dönemsel Gayrisafi Yurt İçi Hasıla:

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Donemsel-Gayrisafi-Yurt-Ici-Hasila-IV.-Ceyrek:-Ekim---Aralik,-2020-37180> adresinden alındı

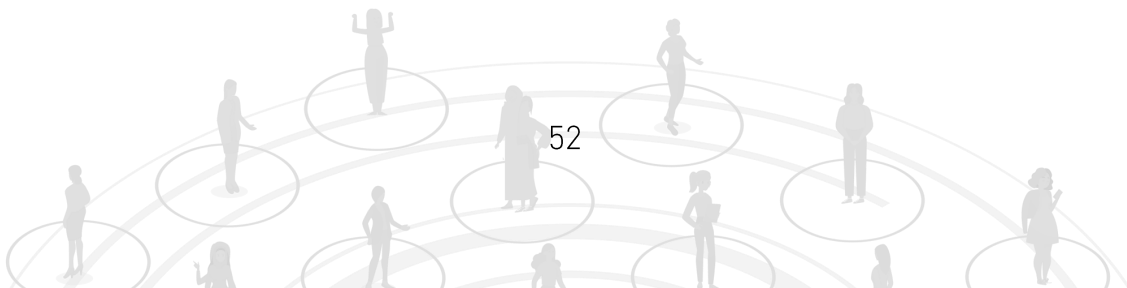
TÜİK. (2021, Mayıs 11). Sanayi Üretim Endeksi: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Sanayi-114> adresinden alındı

TÜİK. (2021, Mayıs 31). Harcama Yöntemi ile GSYH. Ulusal Hesaplar:

<https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Ulusal-Hesaplar-113> adresinden alındı

We Are Social ve Hootsuite (2021, Şubat). İnternet Kullanım İstatistikleri:

<https://datareportal.com/reports/digital-2021-turkey> adresinden alındı

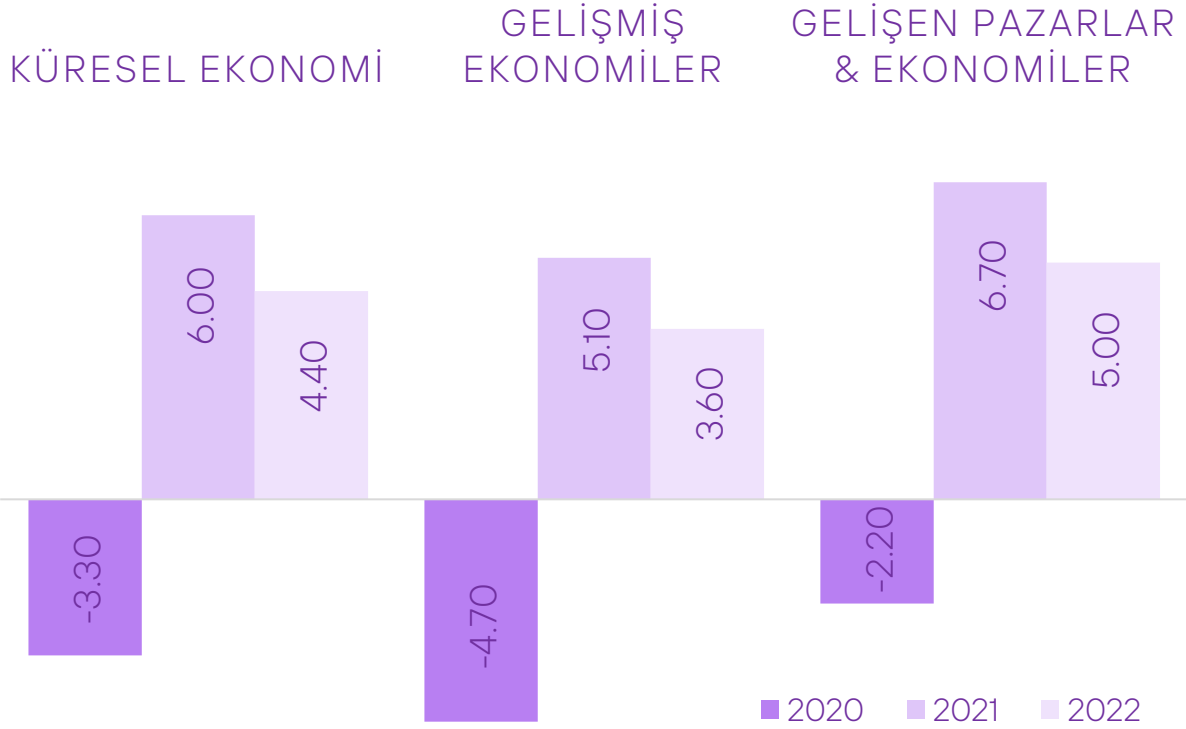

EK:

TABLO VE GRAFİKLER

EKONOMİK BÜYÜME PROJESİYONU
IMF DÜNYA EKONOMİK GÖRÜNÜM RAPORU (NİSAN 2021)

GSYH SONUÇLARI, 4.ÇEYREK: EKİM - ARALIK, 2020

Yıl	Çeyrek	Cari Fiyatlarla (Milyon TL)	Cari Fiyatlarla (Milyon \$)	Zincirlenmiş hacim endeksi	Değişim oranı (%)
2019	Yıllık	4.320.191	760.778	176,1	0,9
	1.	925.360	172.414	154,4	- 2,6
	2.	1.028.470	175.231	170,5	- 1,7
	3.	1.158.060	204.169	187,0	1,0
	4.	1.208.300	208.965	192,5	6,4
2020	Yıllık	5.047.909	717.049	179,2	1,8
	1.	1.073.528	176.579	161,3	4,5
	2.	1.035.789	152.268	152,9	- 10,3
	3.	1.413.804	196.569	198,7	6,3
	4.	1.524.788	191.633	203,8	5,9

Gayrisafi yurt içi hasıla (alıcı fiyatlarıyla)

Mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış

Yıl	Endeks				Çeyreklik değişim (%)			
	1.Çeyrek	2.Çeyrek	3.Çeyrek	4.Çeyrek	1.Çeyrek	2.Çeyrek	3.Çeyrek	4.Çeyrek
2015	149,3	151,6	153,7	155,5	1,9	1,5	1,4	1,2
2016	156,1	158,3	153,8	162,2	0,4	1,4	-2,9	5,5
2017	164,4	168,2	170,7	174,0	1,4	2,3	1,5	1,9
2018	176,6	177,4	174,6	169,4	1,5	0,5	-1,6	-3,0
2019	172,3	175,8	176,5	180,1	1,7	2,1	0,4	2,0
2020	180,3	160,5	186	189,2	0,1	-11,0	15,9	1,7
Yıllık	Hizmet Sektöründe Büyüme, %							

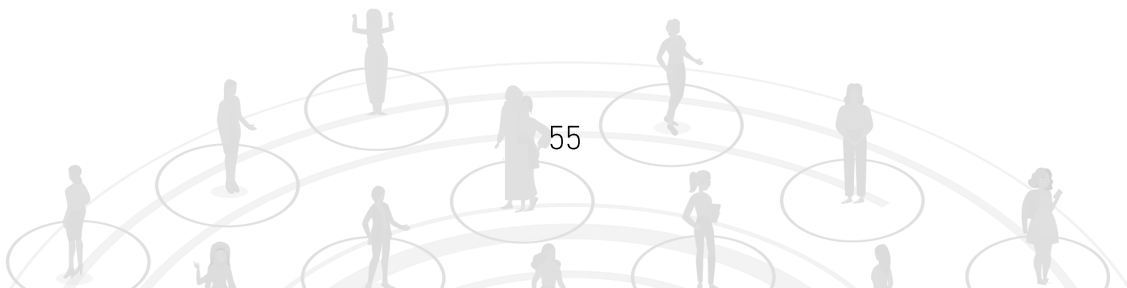
COVID-19'UN KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNE ETKİLERİ

	I	II	III	IV
-4,6	2,6	-25,8	-0,4	4,6

Mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış sanayi üretim endeksi, 2015 - 2021													
İktisadi faaliyet	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	
Toplam sanayi	2015	95,2	95,2	99,1	99,4	99,5	100,4	99,8	102,6	102,7	100,3	102,5	103,3
	2016	102,6	103,7	102,6	102,8	104,5	104,0	97,7	105,0	102,0	106,5	105,7	105
	2017	105,9	107,5	108,9	111,9	110,5	111,2	110,9	114,4	115,8	116,3	117,0	120,1
	2018	118,0	117,1	117,1	118,0	116,5	113,6	115,7	115,8	112,1	110,1	110,3	108,4
	2019	109,9	111,7	114,8	113,6	115,0	109,7	114,0	111,2	115,4	114,5	115,8	118,1
	2020	117,7	120,8	113,1	78,4	93,6	110,2	119,3	122,8	125,0	126,4	128,2	129,7
	2021	131,0	131,1										

		İhracat miktar endeksi			İthalat miktar endeksi		
		Önceki yılın aynı ayına göre değişim (%)	Mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış	Önceki aya göre değişim (%)	Önceki yılın aynı ayına göre değişim (%)	Mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış	Önceki aya göre değişim (%)
2020	1	6,8	130,2	3,6	2,4	115,3	7,3
	2	4,2	127,9	-1,8	17,6	111,3	-3,5
	3	-19,1	103,5	-19,1	7,7	105,3	-5,4
	4	-39,6	74,4	-28,1	-13,0	82,7	-21,4
	5	-27,0	96,6	29,8	-3,6	91,1	10,1
	6	-3,4	111,8	15,7	0,2	94,6	3,9
	7	1,0	126,9	13,5	7,9	103,6	9,5
	8	-10,1	117,3	-7,6	21,8	120,9	16,6
	9	0,5	127,2	8,5	21,3	117,0	-3,2
	10	9,8	134,7	5,9	15,2	116,1	-0,8
	11	-1,0	129,1	-4,2	15,8	122,3	5,4
	12	8,5	136,4	5,7	5,6	113,5	-7,1

	SGK KAPSAMINDAKİ TOPLAM ZORUNLU SİGORTALI SAYILARI					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ocak	18.661.915	19.190.462	18.607.120	19.970.763	19.648.900	20.032.004
Şubat	18.695.131	19.026.178	18.790.237	19.960.009	19.647.886	20.075.675
Mart	18.972.875	19.256.027	19.263.697	20.137.543	19.828.091	20.214.050
Nisan	19.169.686	19.399.797	19.579.378	20.351.666	20.038.270	19.752.080
Mayıs	19.389.123	19.443.619	19.847.694	20.547.739	20.218.472	19.843.495
Haziran	19.363.294	19.449.850	19.775.804	20.292.691	20.220.807	20.373.446
Temmuz	19.104.840	19.117.896	19.922.088	20.523.586	20.102.816	20.380.102
Ağustos	19.146.042	19.203.724	19.979.268	20.325.317	19.945.604	20.713.606
Eylül	19.298.285	19.156.134	20.284.445	20.621.914	20.279.720	20.970.323
Ekim	19.646.412	19.349.668	20.390.228	20.620.417	20.348.058	21.374.683
Kasım	19.582.504	19.275.958	20.302.716	20.349.347	20.213.823	21.125.594
Aralık	19.578.731	19.099.026	20.241.389	20.093.780	20.172.891	21.064.613

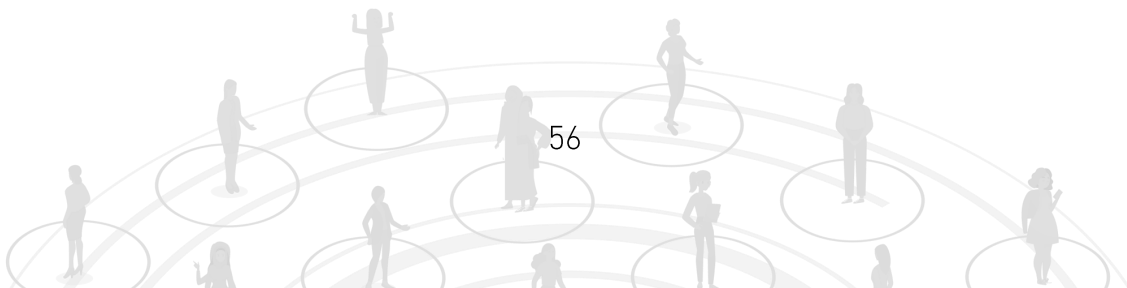
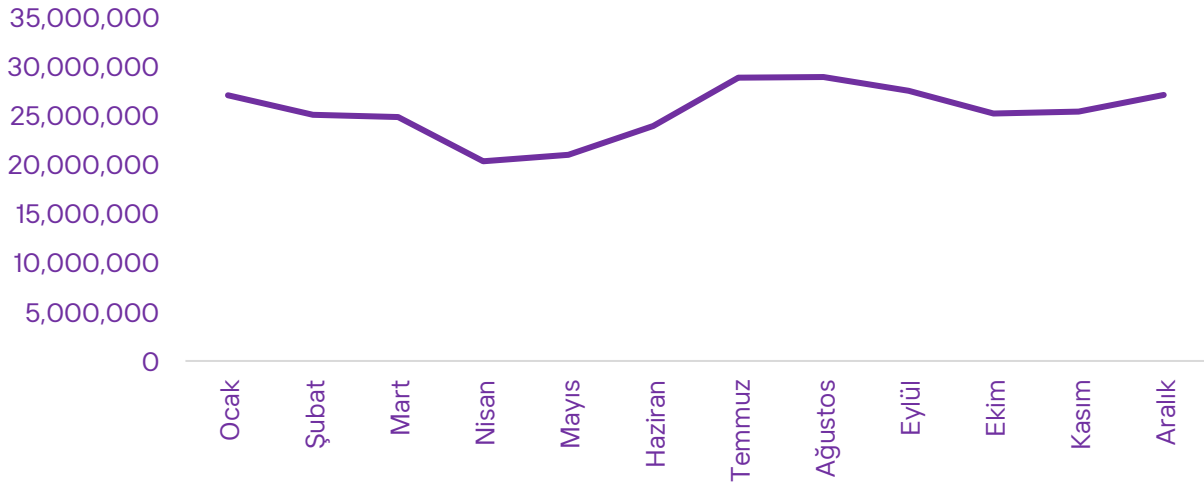
COVID-19'UN KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNE ETKİLERİ

Dönem	Kamu	Özel	Erkek	Kadın
2020 Mart	1.654.979	12.684.325	9.876.070	4.463.234
2020 Nisan	1.717.798	12.130.037	9.550.932	4.296.903
2020 Haziran	1.759.727	12.671.406	10.021.290	4.409.843
Mart-Nisan Değişim	62.819	-554.288	-325.138	-166.331
Mart-Nisan Yüzde Değişim	3,8%	-4,4%	-3,3%	-3,7%
Mart-Haziran Değişim	104.748	-12.919	145.220	-53.391
Mart-Haziran Yüzde Değişim	6,3%	-0,1%	1,5%	-1,2%

Dönem	Kamu	Özel	Erkek	Kadın
2020 Mart	1.654.979	12.684.325	9.876.070	4.463.234
2020 Aralık	1.842.162	13.361.261	10.574.303	4.629.120
Mart-Aralık Değişim	187.183	676.936	698.233	165.886
Mart-Aralık Yüzde Değişim	11,3%	5,3%	7,1%	3,7%

	Fiili Elektrik Tüketimi, 2020 (MWh)
Ocak	27.033.416
Şubat	25.041.805
Mart	24.805.728
Nisan	20.315.033
Mayıs	20.980.670
Haziran	23.912.132
Temmuz	28.809.258
Ağustos	28.885.296
Eylül	27.477.315
Ekim	25.181.924
Kasım	25.361.431
Aralık	27.058.662

Fiili Elektrik Tüketimi, 2020 (MWh)

COVID-19'UN KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNE ETKİLERİ

Eğitim Düzeyleri	2019 Ocak - Aralık Döneminde İşsizlik Ödeneğine Başvuran ve Hakedenlerin Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı		2019 Ocak - Aralık Döneminde İşsizlik Ödeneğine Başvuran ve Hakedenlerin Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı	
	İşsizlik Ödeneğine Başvuru	İşsizlik Ödeneği Hakeden	İşsizlik Ödeneğine Başvuru	İşsizlik Ödeneği Hakeden
TOPLAM	1.955.041	1.013.056	1.510.856	509.538
Okur Yazar Olmayan	23.262	14.849	23.804	9.844
Okur Yazar	25.983	15.269	28.093	11.033
İlköğretim	1.018.370	496.819	716.335	236.190
Ortaöğretim	514.195	270.718	434.642	139.707
Önlisans	157.246	84.232	135.167	44.830
Lisans	202.566	122.946	162.612	63.216
Yüksek lisans	12.986	8.015	9.766	4.548
Doktora	433	208	437	170
ERKEK	1.408.933	694.195	1.080.265	345.975
Okur Yazar Olmayan	16.253	9.722	16.493	6.381
Okur Yazar	18.943	10.590	20.427	7.647
İlköğretim	793.646	375.045	553.001	174.459
Ortaöğretim	368.109	184.262	317.354	96.693
Önlisans	89.023	44.340	76.228	24.160
Lisans	115.342	65.836	91.207	34.253
Yüksek lisans	7.361	4.293	5.298	2.290
Doktora	256	107	257	92
KADIN	546.108	318.861	430.591	163.563
Okur Yazar Olmayan	7.009	5.127	7.311	3.463
Okur Yazar	7.040	4.679	7.666	3.386
İlköğretim	224.724	121.774	163.334	61.731
Ortaöğretim	146.086	86.456	117.288	43.014
Önlisans	68.223	39.892	58.939	20.670
Lisans	87.224	57.110	71.405	28.963
Yüksek lisans	5.625	3.722	4.468	2.258
Doktora	177	101	180	78

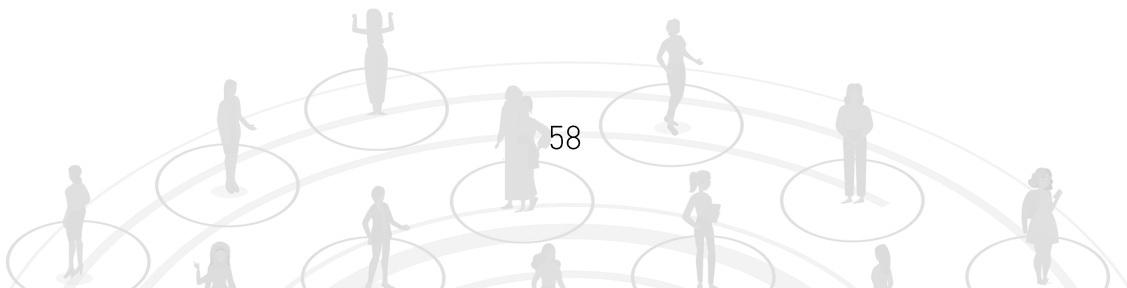
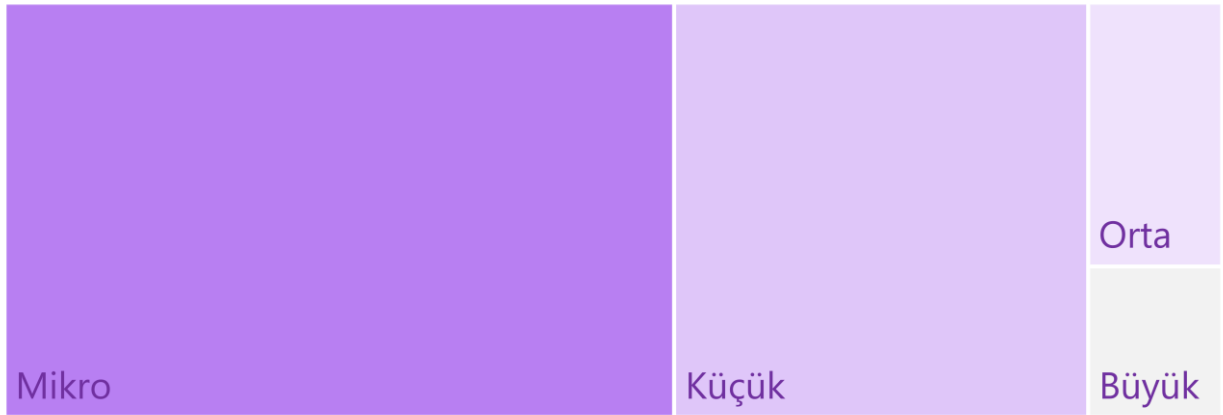
COVID-19'UN KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNE ETKİLERİ

Yaş Grubu (%)	16-29	16
	30-49	60
	50+	24
Medeni Durum (%)	Bekar	26
	Evli	63
	Boşanmış / Eşi vefat etmiş	11
Toplam Çalışma Süresi (Yıl)	0-6 yıl	16
	7-10 yıl	21
	11-20 yıl	32
	20 yıldan fazla	31
Çocuk Sahipliği (%)	Evet	64
	Hayır	36
Eğitim Düzeyi (Yıl)	Düşük	4
	Orta	31
	Yüksek	65

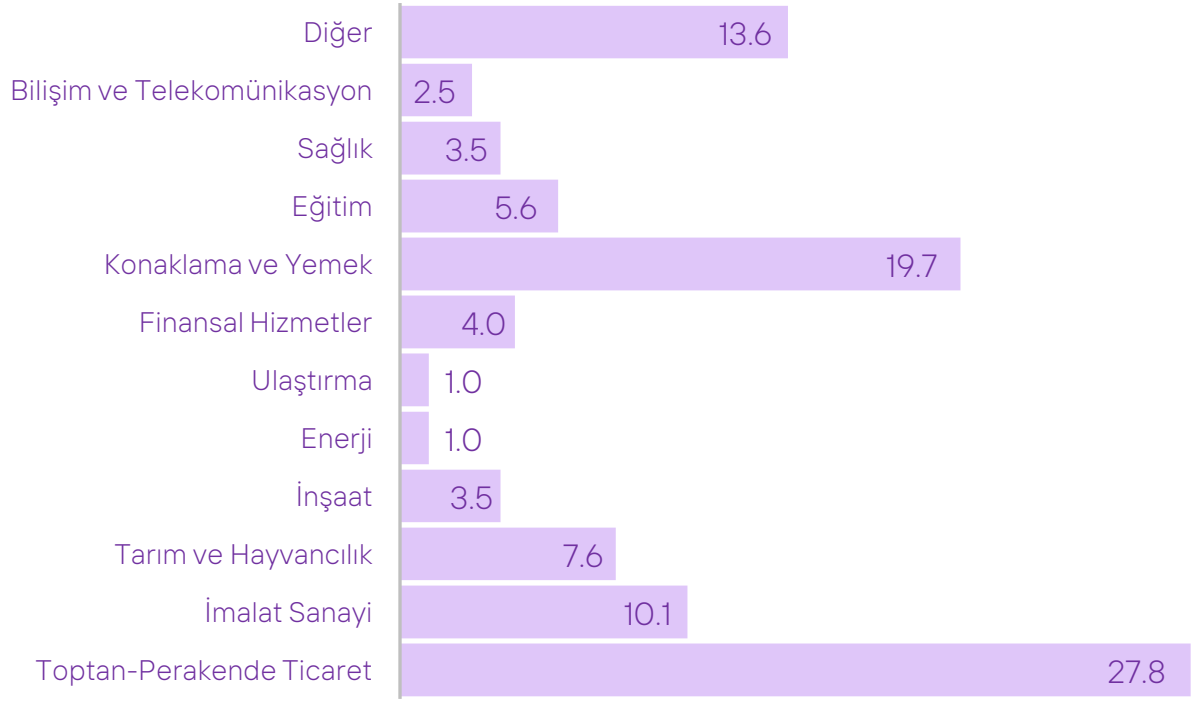
Bölge	%
TR1 İstanbul	22%
TR2 Batı Marmara	4%
TR3 Ege	17%
TR4 Doğu Marmara	11%
TR5 Batı Anadolu	6%
TR6 Akdeniz	10%
TR7 Orta Anadolu	4%
TR8 Batı Karadeniz	5%
TR9 Doğu Karadeniz	2%
TRA Kuzeydoğu Anadolu	3%
TRB Ortadoğu Anadolu	4%
TRC Güneydoğu Anadolu	13%

İşletme Büyüklükleri

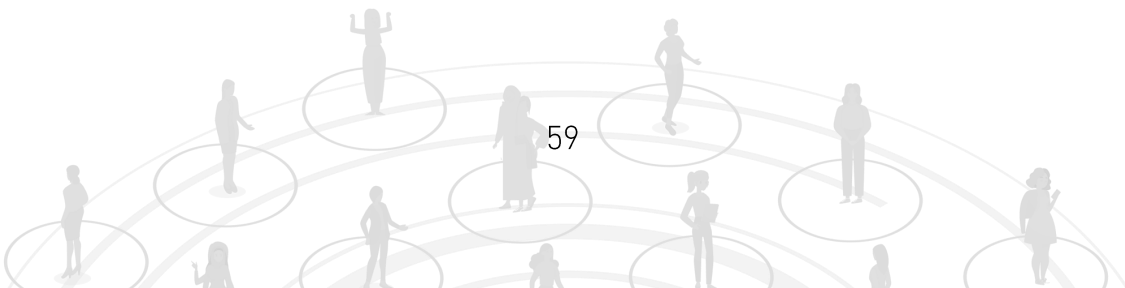
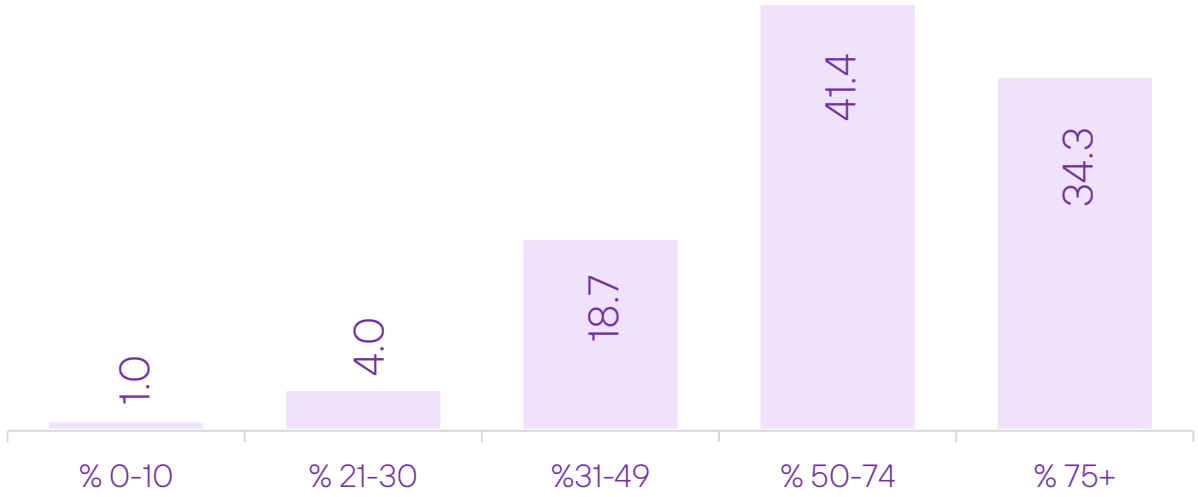
■ Büyük ■ Orta ■ Küçük ■ Mikro

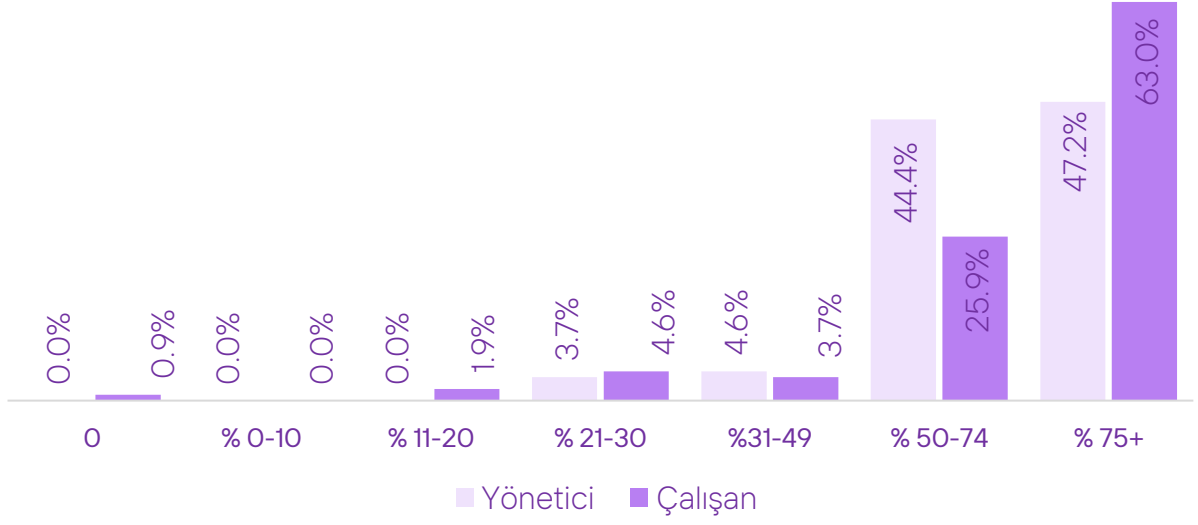
İşletmelerin Sektörel Dağılımı, %

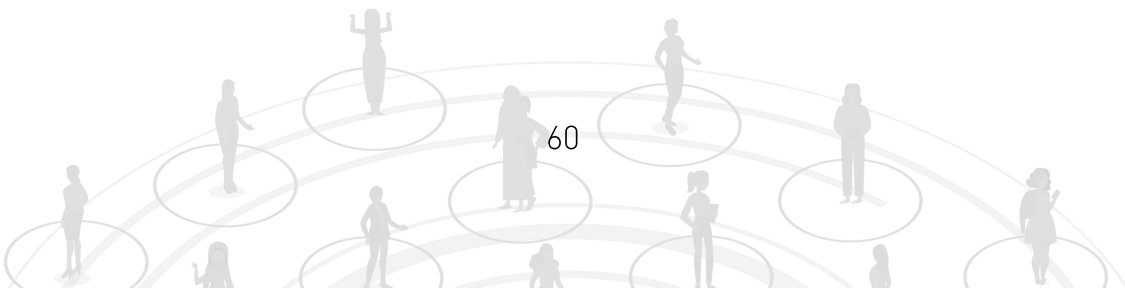
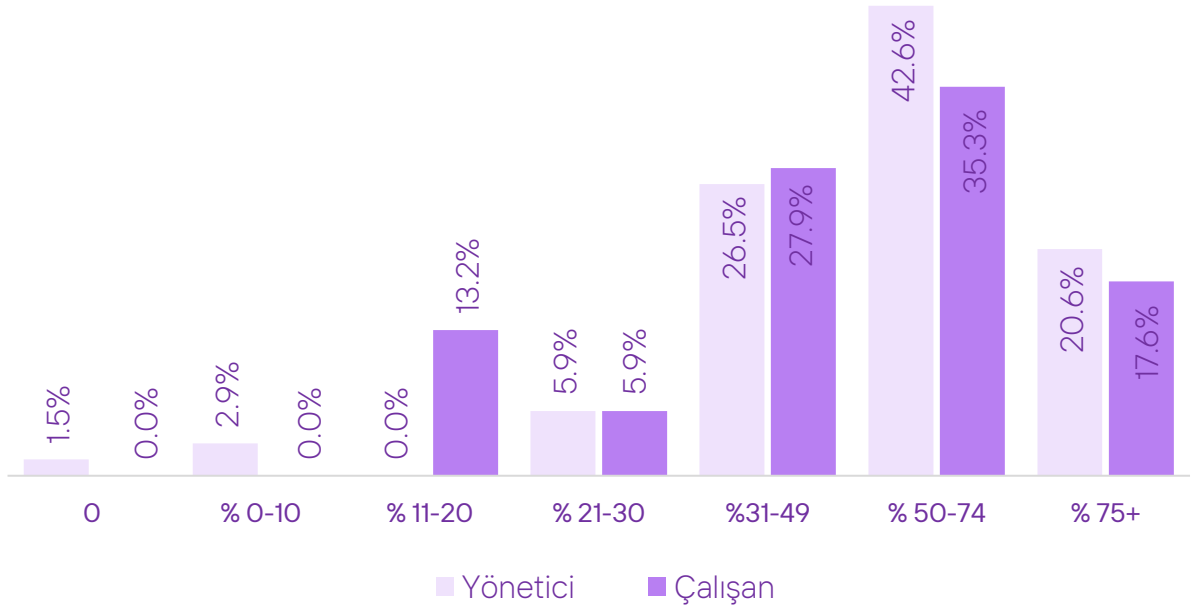
Kadın Yönetici Oranı

Mikro Ölçekli İşletmelerde Kadın Yönetici/Çalışan Dağılımı

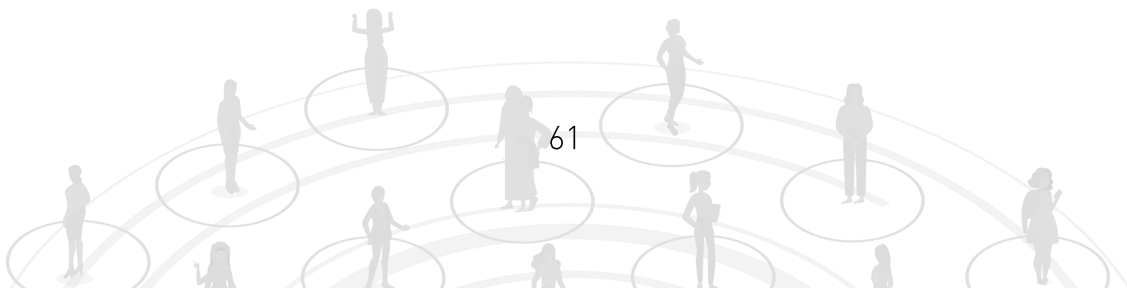

Küçük Ölçekli İşletmelerde Kadın Yönetici/Çalışan Dağılımı

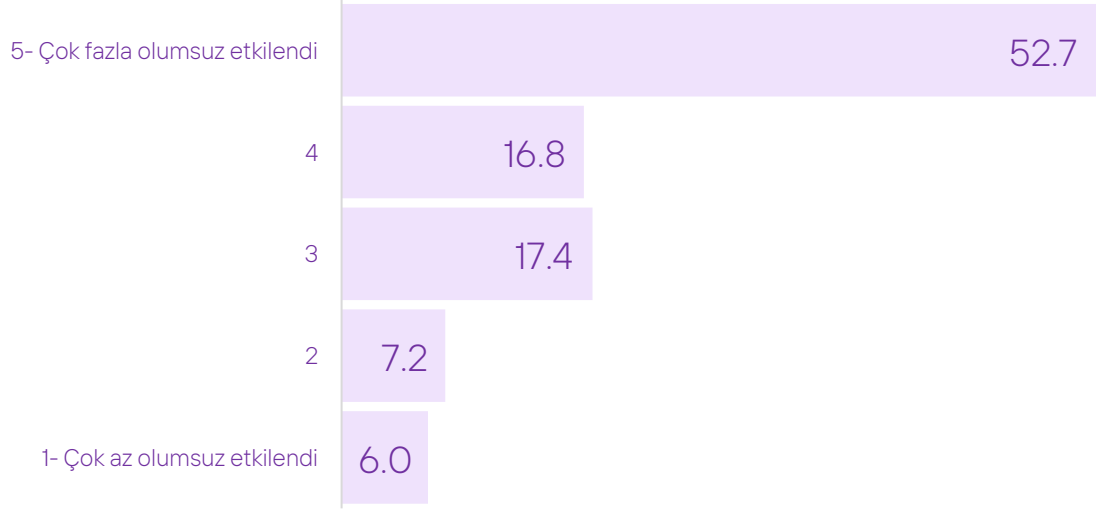

		İşletme Büyüklüğüne Göre Kadın Yönetici Oranı (%)						
		Hiç kadın yönetici yok	% 10'dan az	% 11-20	% 21-30	% 31-49	% 50-74	% 75+
İşletme büyüklüğü	TOPLAM	0,5%	1,0%	0,0%	4,0%	18,7%	41,4%	34,3%
	Mikro	0,0%	0,0%	0,0%	3,7%	4,6%	44,4%	47,2%
	Küçük	1,5%	2,9%	0,0%	5,9%	26,5%	42,6%	20,6%
	Orta	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	64,3%	28,6%	7,1%
	Büyük	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	62,5%	12,5%	25,0%

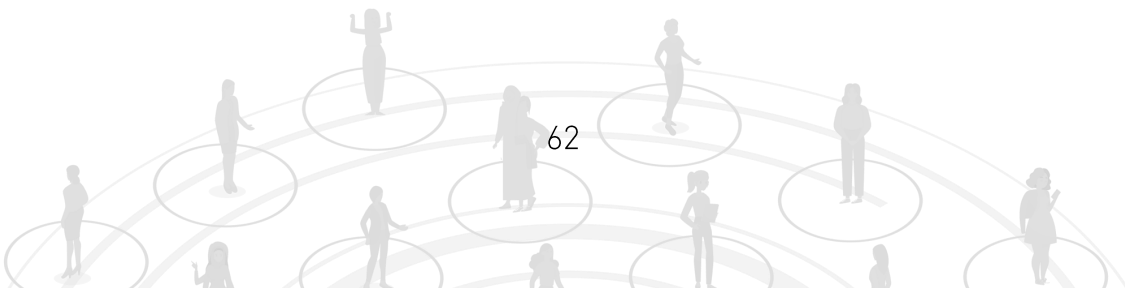
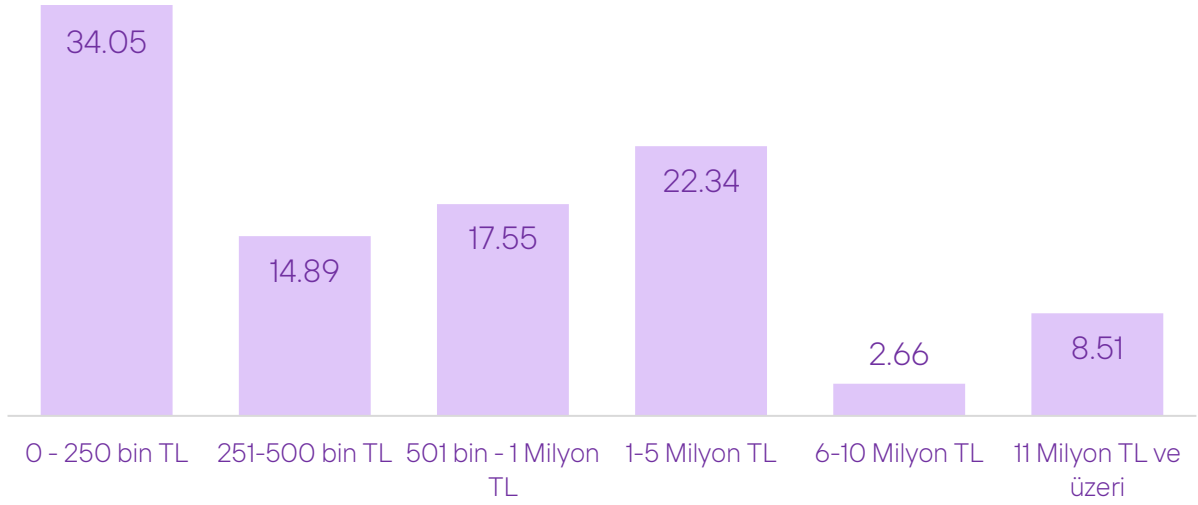
		İşletme Büyüklüğüne Göre Kadın Çalışan Oranı (%)						
		Hiç kadın çalışan yok	% 10'dan az	% 11-20	% 21-30	% 31-49	% 50-74	% 75+
İşletme büyüklüğü	TOPLAM	0,5%	1,0%	8,1%	5,6%	13,1%	29,8%	41,9%
	Mikro	0,9%	0,0%	1,9%	4,6%	3,7%	25,9%	63,0%
	Küçük	0,0%	0,0%	13,2%	5,9%	27,9%	35,3%	17,6%
	Orta	0,0%	14,3%	35,7%	14,3%	0,0%	21,4%	14,3%
	Büyük	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	37,5%	50,0%	12,5%

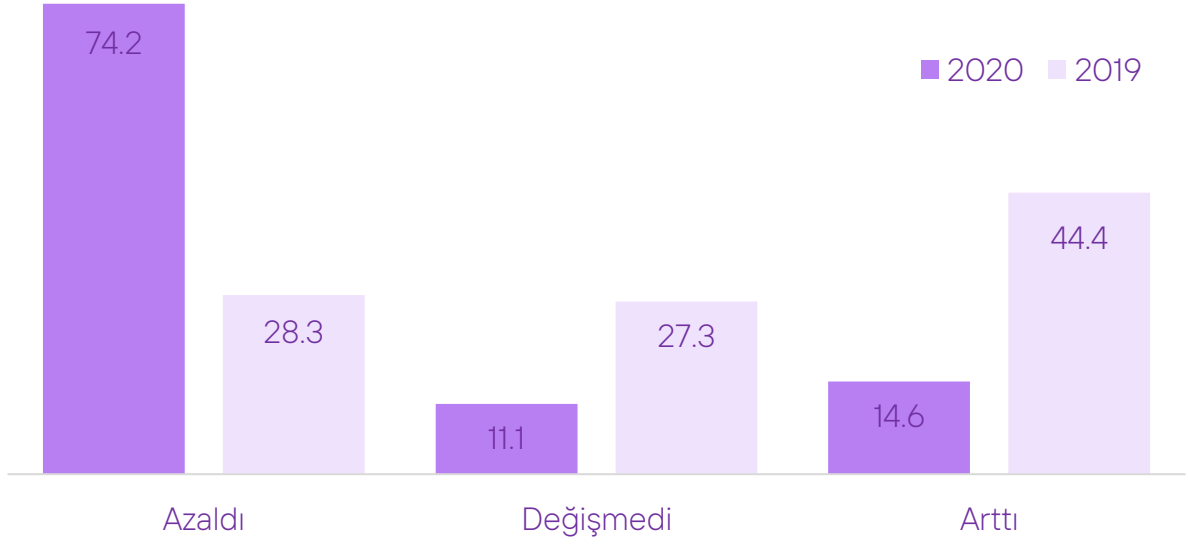
Küresel salgından olumsuz etkilenme durumu

Ciro

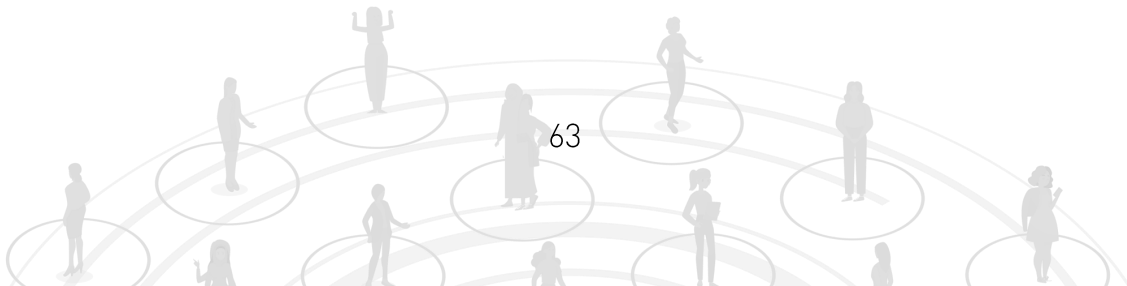

Pandemi dönemi ciro değişimi

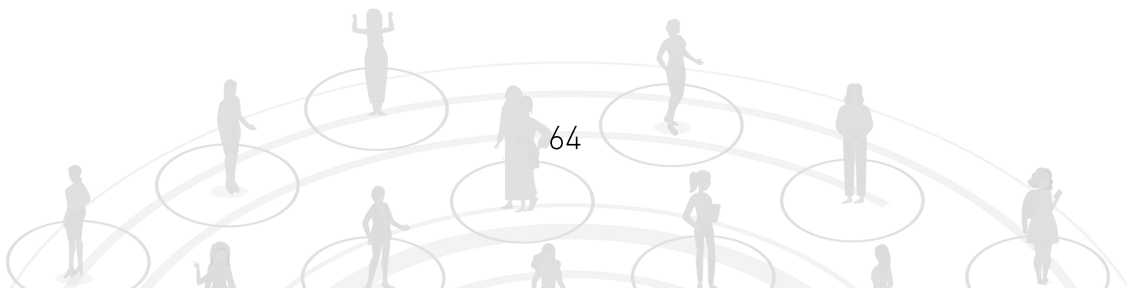
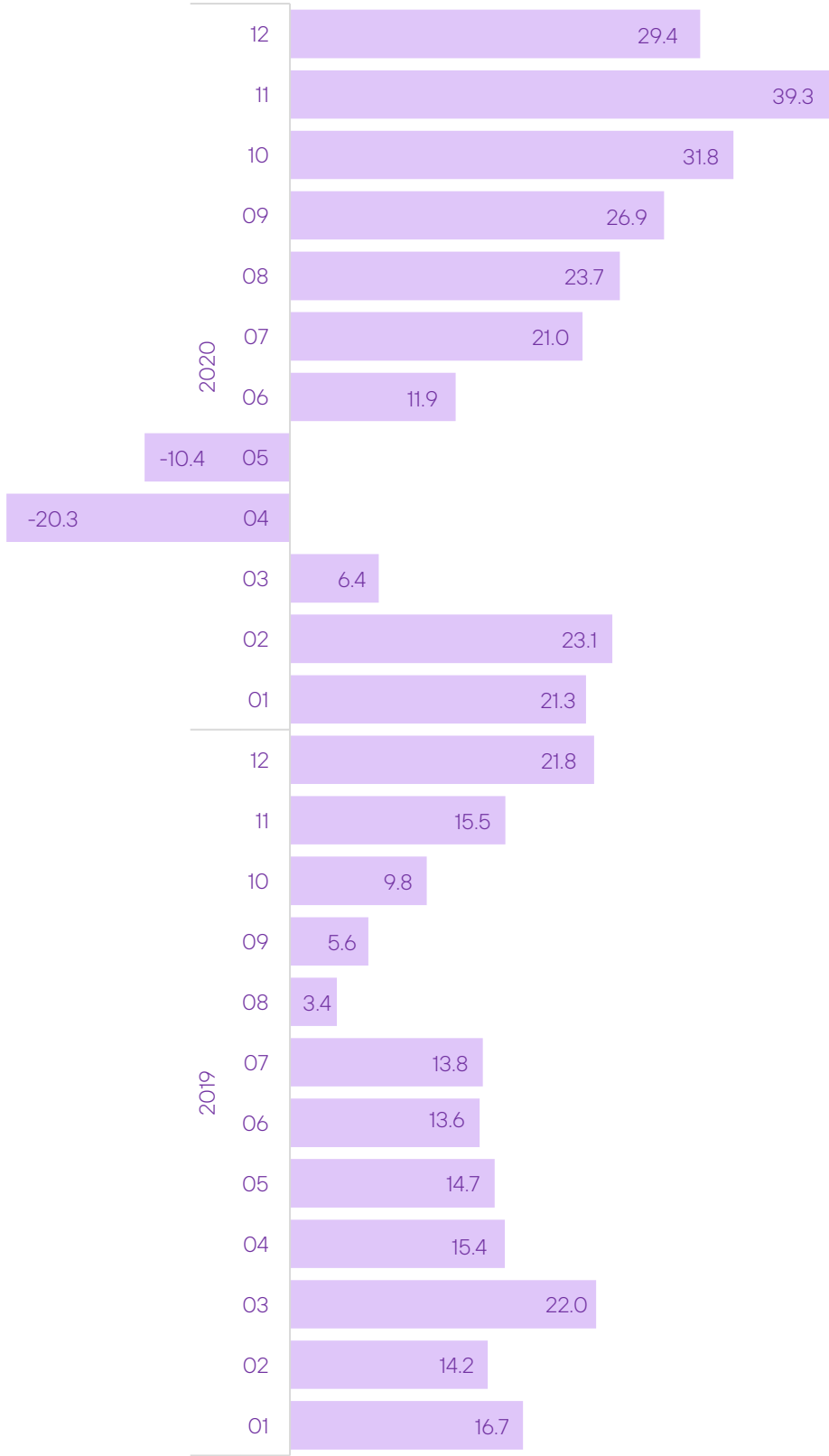

NUTS1 Bölge	Arttı	Azaldı	Değişmedi
TR1 İstanbul	5%	16%	2%
TR2 Batı Marmara	1%	3%	1%
TR3 Ege	2%	14%	2%
TR4 Doğu Marmara	2%	7%	2%
TR5 Batı Anadolu	2%	2%	2%
TR6 Akdeniz	2%	8%	0%
TR7 Orta Anadolu	1%	3%	1%
TR8 Batı Karadeniz	0%	4%	2%
TR9 Doğu Karadeniz	0%	2%	0%
TRA Kuzeydoğu Anadolu	1%	3%	0%
TRB Ortadoğu Anadolu	0%	4%	0%
TRC Güneydoğu Anadolu	1%	11%	2%
Genel Toplam	15%	74%	11%

2020 Cirosu	2019'a göre 2020 cirosu		2018'e göre 2019 cirosu	
	Artan	Azalan	Artan	Azalan
0 - 250 bin TL	9,20%	80,00%	29,20%	44,60%
251-500 bin TL	7,40%	85,20%	40,70%	22,20%
501 bin - 1 Milyon TL	15,20%	63,60%	48,50%	18,20%
1-5 Milyon TL	16,70%	76,20%	52,40%	28,60%
6-10 Milyon TL	20,00%	80,00%	80,00%	20,00%
11 Milyon TL ve üzeri	37,50%	50,00%	68,80%	6,30%
Paylaşmayan	20,00%	70,00%	50,00%	10,00%

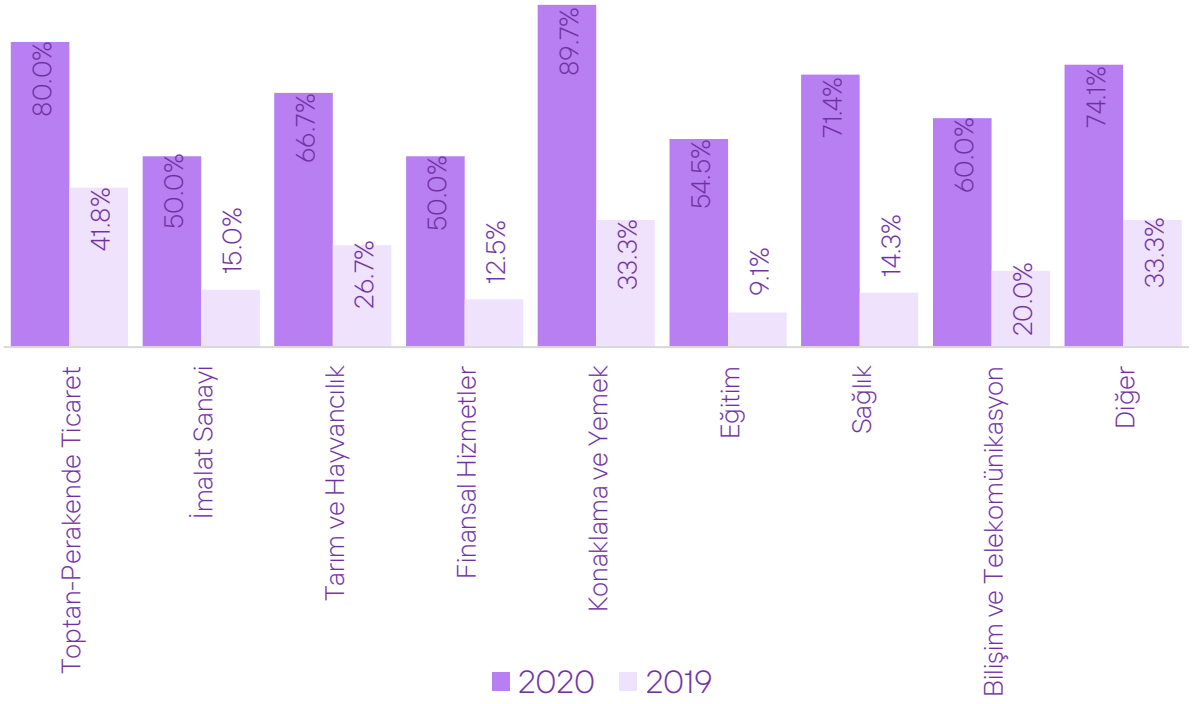

Ciro Endeksi,% (Sanayi, İnşaat, Ticaret ve Hizmet) (Yıllık)

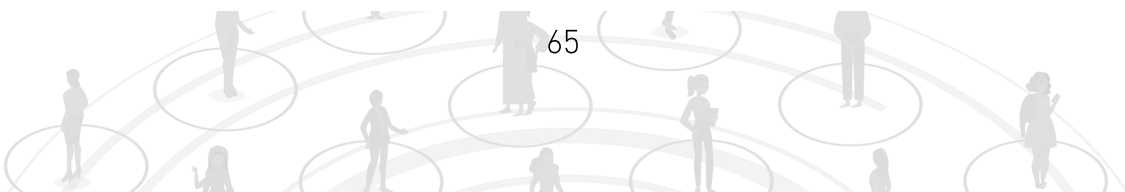
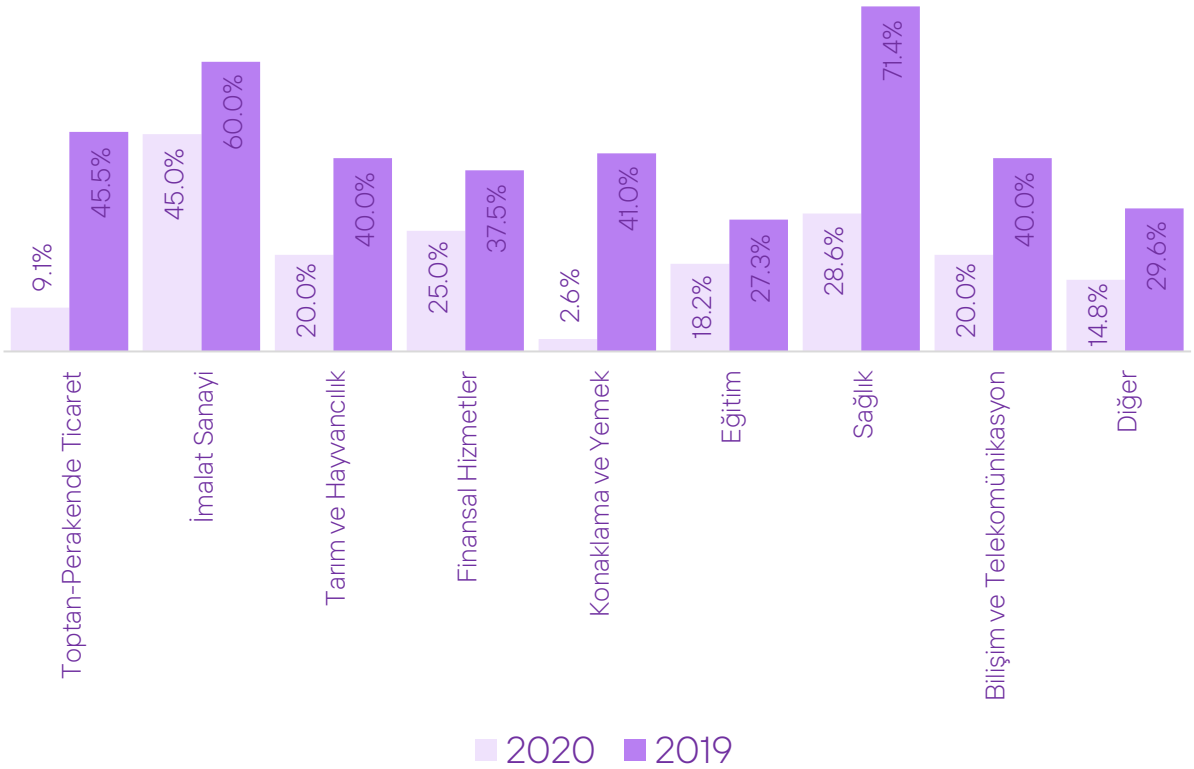

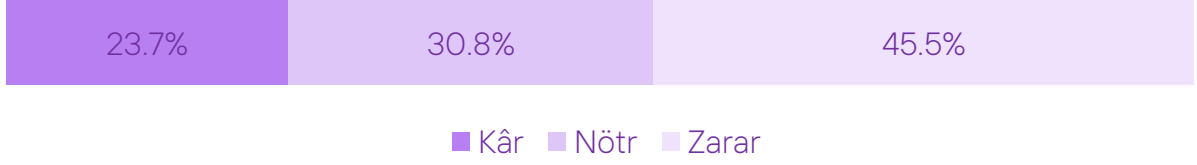
Sektörlere göre ciro azalışları

Sektörlere göre ciro artışları

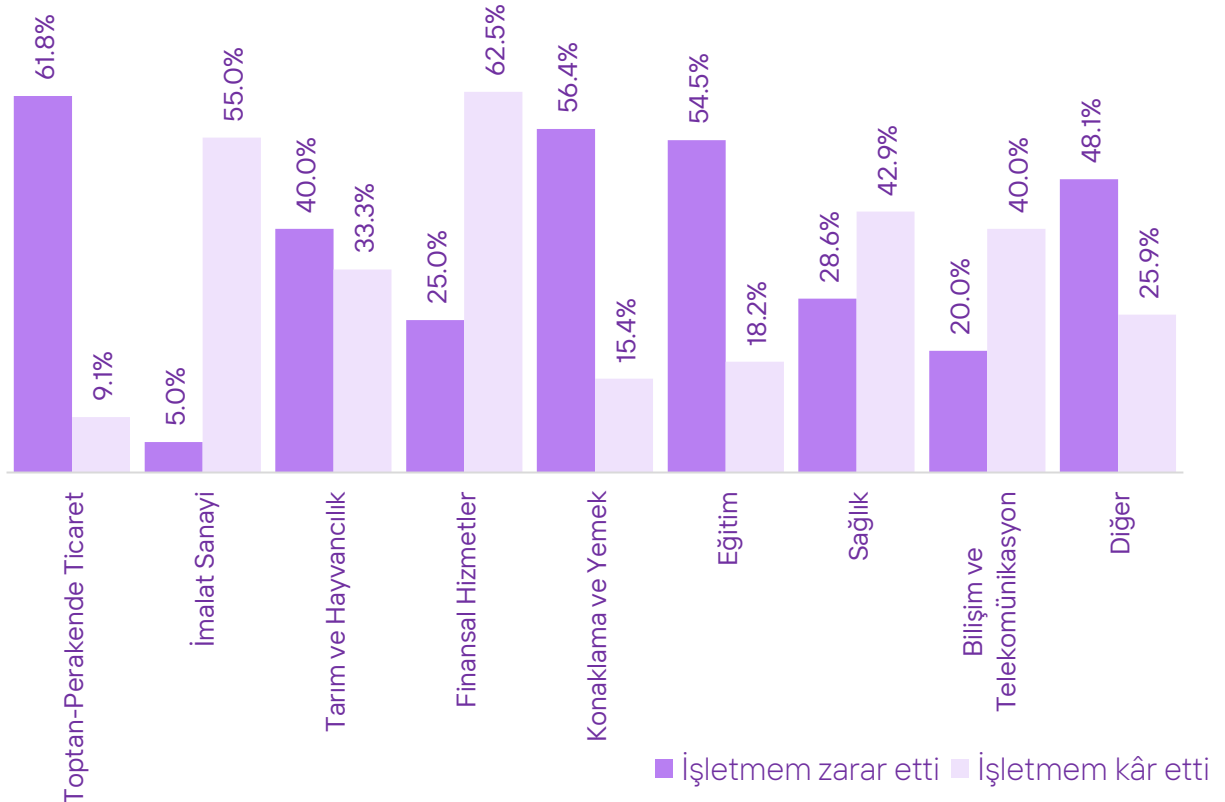

2020 Kâr-Zarar Durumu

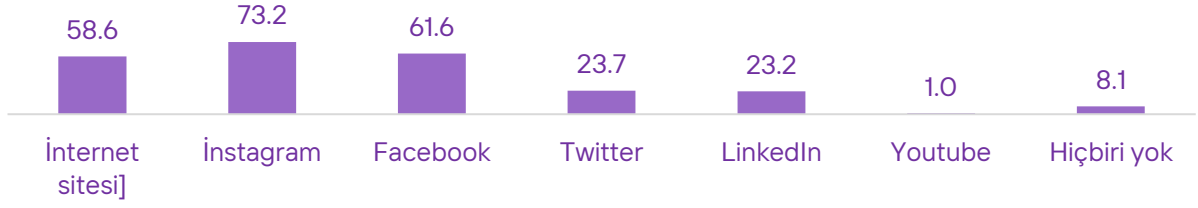

NUTS1 Bölge	İşletmem kâr etti	İşletmem ne kâr ne de zarar etti.	İşletmem zarar etti
TR1 İstanbul	8%	5%	10%
TR2 Batı Marmara	0%	2%	2%
TR3 Ege	4%	5%	8%
TR4 Doğu Marmara	4%	3%	4%
TR5 Batı Anadolu	3%	1%	2%
TR6 Akdeniz	2%	4%	4%
TR7 Orta Anadolu	1%	3%	1%
TR8 Batı Karadeniz	1%	2%	3%
TR9 Doğu Karadeniz	0%	1%	1%
TRA Kuzeydoğu Anadolu	1%	0%	3%
TRB Ortadoğu Anadolu	0%	1%	4%
TRC Güneydoğu Anadolu	2%	6%	6%
Genel Toplam	24%	31%	45%

Sektörlere göre kâr-zarar

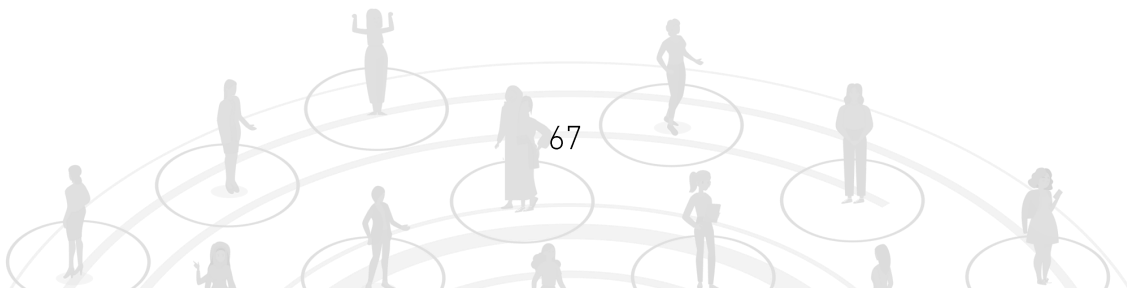

İşletmenizin internet sitesi ve sosyal medya hesapları var mı?

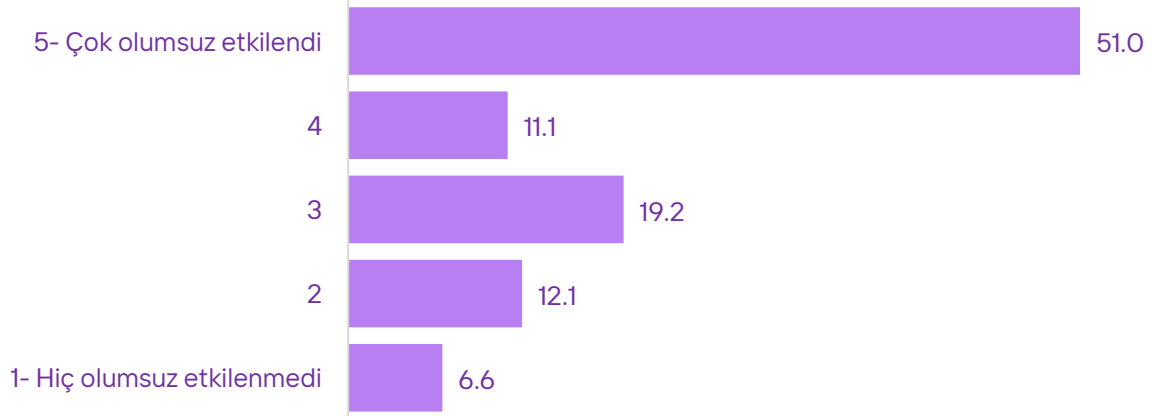

	İnternet Sitesi	İnstagram	Facebook	Twitter	LinkedIn	Hiçbiri Yok	Genel Toplam
TR1 İstanbul	20,2%	17,7%	14,6%	7,1%	9,6%	0,0%	22%
TR2 Batı Marmara	3,0%	3,0%	3,0%	0,5%	0,0%	0,0%	4%
TR3 Ege	13,6%	12,6%	11,1%	4,5%	6,6%	0,5%	17%
TR4 Doğu Marmara	6,6%	6,6%	5,1%	2,5%	1,5%	0,5%	11%
TR5 Batı Anadolu	3,0%	4,0%	3,5%	3,0%	2,0%	0,5%	6%
TR6 Akdeniz	5,1%	6,6%	5,6%	2,0%	1,5%	0,5%	10%
TR7 Orta Anadolu	2,0%	2,5%	3,0%	0,5%	0,5%	1,0%	4%
TR8 Batı Karadeniz	1,5%	3,5%	2,0%	0,0%	0,5%	1,0%	5%
TR9 Doğu Karadeniz	0,5%	1,5%	1,0%	0,0%	0,0%	0,0%	2%
TRA Kuzeydoğu Anadolu	1,0%	2,5%	3,0%	1,0%	0,5%	0,0%	3%
TRB Ortadoğu Anadolu	1,0%	3,5%	3,5%	0,5%	0,0%	0,0%	4%
TRC Güneydoğu Anadolu	1,0%	9,1%	6,1%	2,0%	0,5%	4,0%	13%

	İthalat	İhracat
Dış Ticaret Yapan	23,7	29,8
Tamamen durdu	10,6	11,6
Azaldı	6,6	12,1
Toplam	17,2	23,7

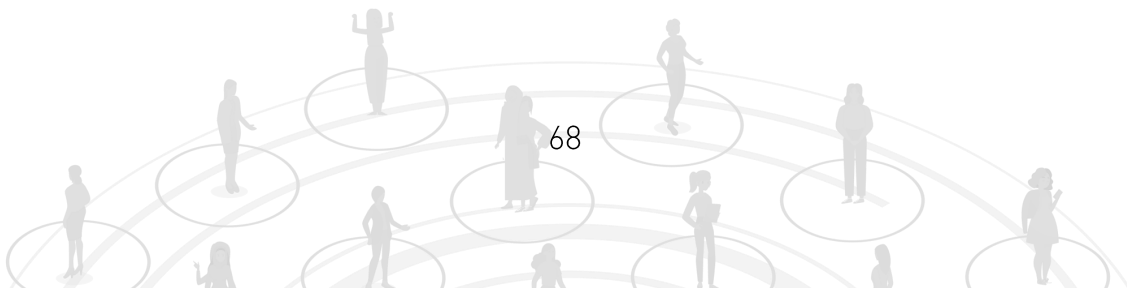
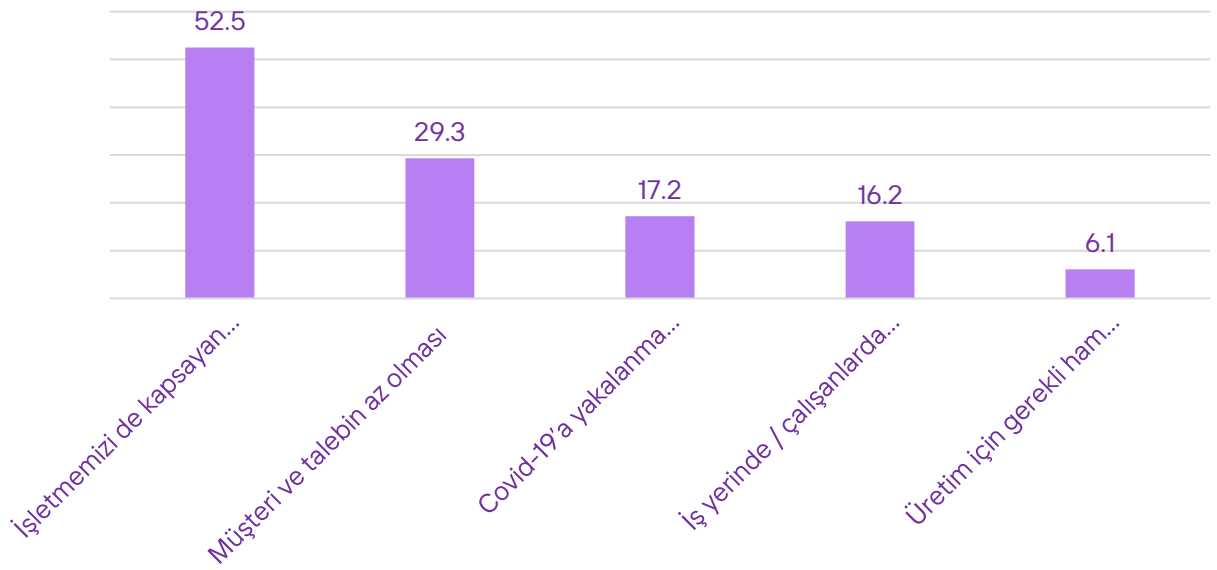

Hükümetin sektörel tedbirlerden/kısıtlamalardan etkilenme durumu

	Toplam içinde %	Kapananlar içinde %
4 hafta ve aşağısı	9,6	13,8
5-8 hafta	11,6	16,7
9-12 hafta	15,7	22,5
13-16 hafta	16,7	23,9
17-20 hafta	6,1	8,7
21-32 hafta	7,1	10,1
32 haftadan fazla	3,0	4,3
Kapanmayan	30,3	

İşletmelerin faaliyetlerini durdurma gerekçeleri [çoklu cevap]

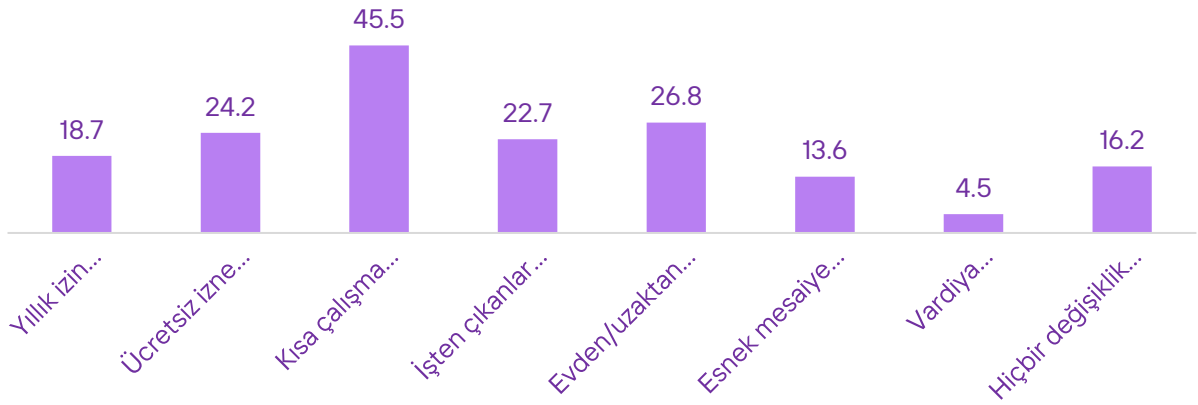

COVID-19'UN KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNE ETKİLERİ

	Kadın	Erkek
Azaldı	42,9	31,8
Değişmedi	49,0	62,1
Arttı	8,1	6,1

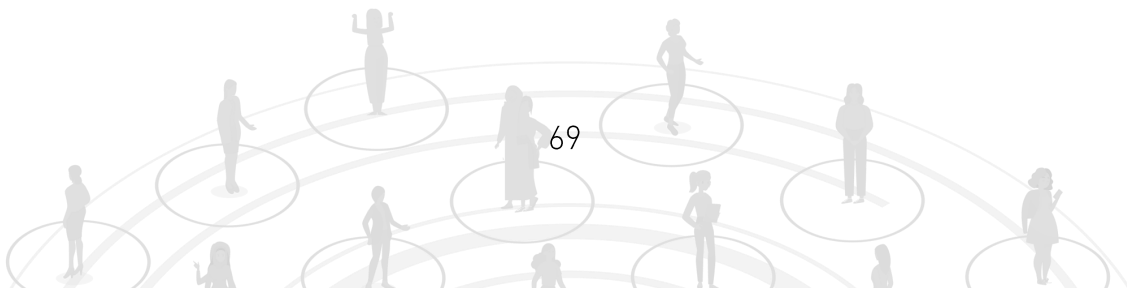
	Kadın	Erkek
Etkilemedi.	9,6	18,7
Biraz olumsuz etkiledi.	26,8	35,9
Çok olumsuz etkiledi.	63,6	45,5

İşletmelerdeki personelin çalışma durumunda değişiklikler (çoklu cevap)

	%
1- Hiç ekonomik zorluk yaşamayan	3,5
2	11,6
3	18,7
4	16,7
5- Çok ekonomik zorluk yaşayan	49,5

İşletmenin yaşadığı ekonomik zorluk karşısında yapılanlar	%
Bireysel/Ticari kredi	53,5%
Çevreden borç	29,8%
Aileden ekonomik destek	13,6%
KGF kullanımı	4,0%
Hiçbir şey yapmayan	32,3%

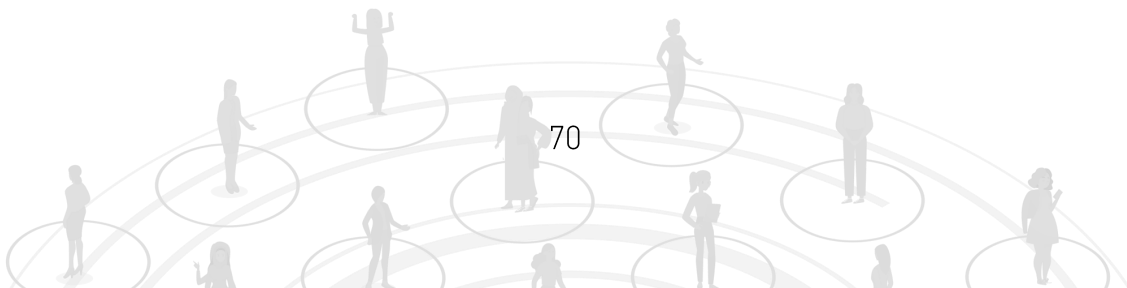
hükümetin işletmelere sunduğu teşvik veya ekonomik destekler

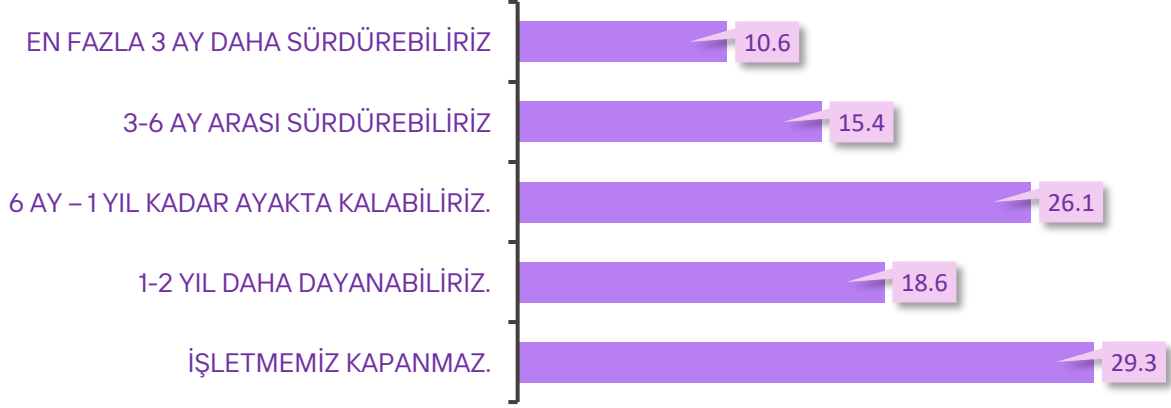
Koronavirüs sürecinde uygulanan ekonomik destek yahut teşvik paketleri işletmeler için ne kadar yeterli?	%
1- Hiç yeterli değil	69,0
2	18,3
3	10,2
4	1,0
5- Son derece yeterli	1,5

Koronavirüs salgınının kontrol altına alınıp normal çalışma sistemine geçilmesinin ne zamana kadar süreceğini düşünüyorsunuz?	%
2021'in haziran ayına kadar	6,4
2021'in son baharına kadar	7,4
2021'in sonuna kadar	31,4
2022'nin ilk yarısına kadar	22,8
2022'nin sonuna kadar	16,0
2022'den sonrası bulur.	16,0

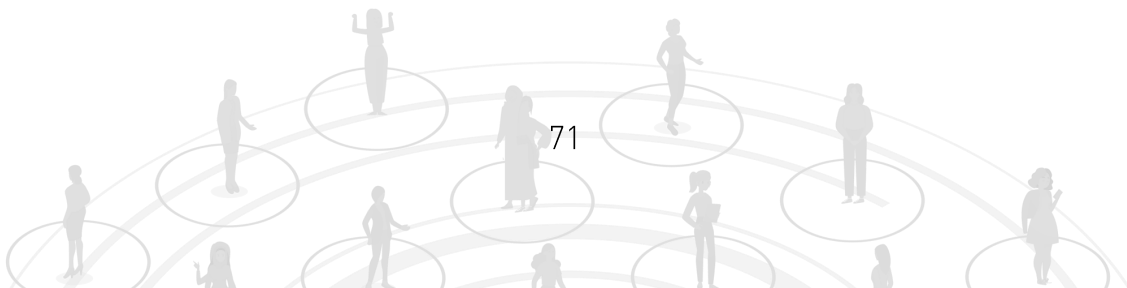
2021 sonu beklentisi	%
Kâr edeceğini öngörenler	24,5
Zarar edeceğini öngörenler	50,5
Ne kâr ne de zarar edeceğini öngörenler.	25,0

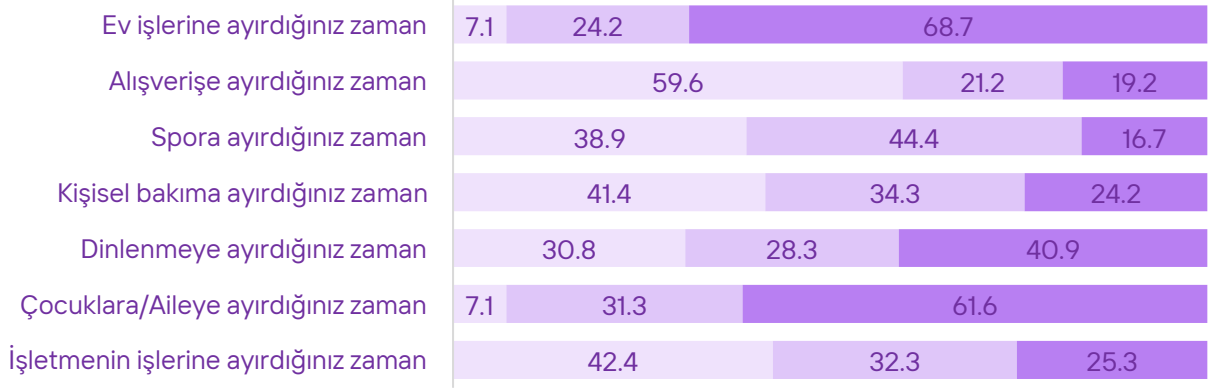

Koronavirüs süreci böyle devam ederse işletmeniz kendisini ne kadar sürdürebilir?

İşletmenizin büyümesi için atılması gereken en önemli adımlar neler?

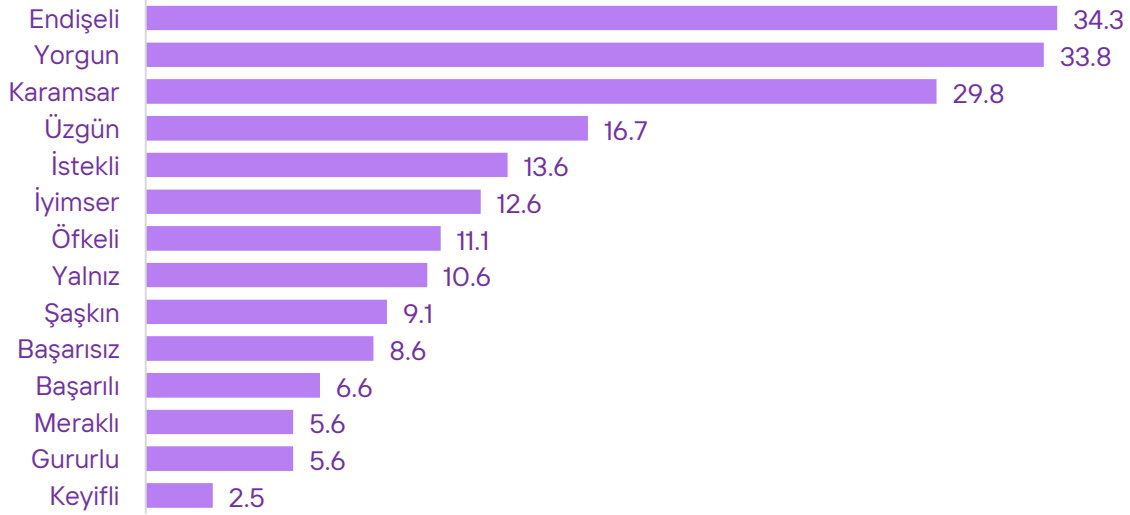

Salgın Dönemi Zaman Yönetimi

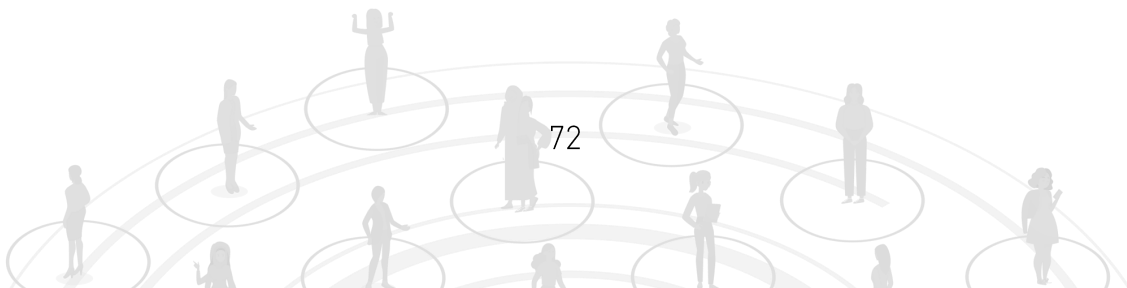
■ Azaldı ■ Değişmedi ■ Arttı

Son 3 aydaki duygu durumu

Önümüzdeki 6 ay için en büyük korku/endişe

Gelir ve iş kaybı	37%
Covid'e yakalanmak	33%
Ekonominin kötüleşmesi	33%
Pandeminin bitmemesi	16%
Kısıtlamaların sürmesi	14%

HÜKÜMET	MUHALEFET	YEREL YÖNETİMLER
Girişimcilerin taleplerini içeren ekonomik destek paketleri uygulamalı	Girişimcilerin sorunları ile ilgili hükümete talepler oluşturmali	Yerel girişimcilerden alışveriş yapmayı teşvik etmeli.
Girişimci kadınlara özel destek paketleri devreye sokmalı	Yerel yönetimler aracılığıyla ekonomik destek paketleri uygulamalı	Belediye ile ilgili süreçlerde bürokrasiyi en aza indirmeli.
Hızlı ve düzenli aşılama yapmalı	Ekonomiyi düzelterek alternatifler bulmalı.	Girişimlerin fiziki ve teknik altyapı sorunlarına kolaylaştırıcı çözümler üretmeli.
ODA/BORSALAR	STK'LAR	KADIN GİRİŞİMCİLER
Kadın girişimcilere özel teşvik paketlerinin hazırlanmasına öncülük etmeli	Sorunlar ve çözümleri konusunda hükümeti yönlendirecek çalışmalar yürütmeli	Birbirlerini desteklemeli ve teşvik etmelidir.
Covid-19 döneminde üye aidatlarını almamalı	Girişimcilerle birlikte, onları destekleyecek projeleri hayata geçirmeli	Bir araya gelip örgütlenmelidir
Covid-19 dönemine uygun alternatif projeleri hayata geçirmeli ve girişimcilere bu alanda eğitimler vermeli	Kadın girişimciliğini teşvik edecek çalışmalar ve bilgilendirmeler yapmalı.	Kadın girişimciliğini yaygınlaştırıp güçlendirecek çalışmalar yapmalıdır.

TURKONFED

Refik Saydam Cad. Akarca Sok.
No.41 Tepebaşı Beyoğlu/İstanbul
+90 212 251 73 00
+90 212 251 58 77
info@turkonfed.org
www.turkonfed.org

